

**EURÓPAI TERÜLETFEJLESZTÉSI
PERSPEKTÍVA (ETP)
(EUROPEAN SPATIAL DEVELOPMENT
PERSPECTIVE - ESDP)**

Az Európai Unió területének kiegyensúlyozott
és fenntartható fejlődése felé

A Területtervezésért Felelős Miniszterek
Informális Tanácskozásán Potsdamban
elfogadott anyag, 1999. május

Az Európai Bizottság kiadásában

Készítette a Területfejlesztési Bizottság

Az Interneten további információt talál az Európai Unióról, amely az Europa szerveren (<http://europa.eu.int>) és az Inforegio Website-on (<http://inforegio.cec.eu.int>) érhető el.

A magyar változat alapja:

European Spatial Development Perspective (ESDP) (Potsdam, May 1999)

Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1999

ISBN 92-828-7658-6

ETP

EURÓPAI TERÜLETFEJLESZTÉSI PERSPEKTÍVA

Az EU területének kiegyensúlyozott és fenntartható fejlesztése felé

(1) Az Európai Unió tagállamai Területtervezésért Felelős Miniszterei és az Európai Bizottság Regionális Politikáért felelős tagja Potsdamban kihangsúlyozták, hogy az Európai Területfejlesztési Perspektíváról (ETP) folytatott politikai vita lezárása fontos előrelépést jelentett az európai integráció felé.

(2) Az ETP elfogadásával a Bizottság tagállamai megegyezésre jutottak az Európai Unió területének jövőbeni fejlesztésére vonatkozó közös célkitűzésekről és elképzelésekről.

(3) A területfejlesztési politikák célja annak érdekében munkálkodni, hogy az Európai Unió területe a kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés felé haladjon. A Miniszterek véleménye szerint a legfontosabb annak biztosítása, hogy az EU valamennyi régiójában egyaránt megvalósuljon az európai politika három alapvető célkitűzése:

- a gazdasági és szociális kohézió;
- a természeti erőforrások és a kulturális örökség megőrzése és kezelése;
- az európai terület kiegyensúlyozottabb versenyképessége.

Az ETP egy olyan megfelelő politikai keret a Közösség és a tagállamok területi kihatású ágazati politikái, valamint a

regionális és helyi önkormányzati hatóságok számára, amely az európai terület kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődésének elérésére törekszik.

(4)A Miniszterek a szorosabb európai integráció érdekében szükségesnek látják a tagállamok közötti, valamint azok régiói és helyi önkormányzati hatóságai közötti regionális fejlesztési együttműködést. A jövőben a regionális és helyi önkormányzati hatóságoknak országaik határán túl is együtt kell működniük. Az ETP az együttműködés ösztönzéséhez útmutatással szolgáló forrásanyag, amely ugyanakkor a szubszidiaritás elvét is tiszteletben tartja.

(5)Valamennyi résztvevő egyetértett abban, hogy az ETP nem hív életre új EK szintű felelősségeket. Az ETP a tagállamok, azok régiói, helyi hatóságai és az Európai Bizottság számára nyújt politikai keretet saját vonatkozó felelősségi körükben.

Kivonat a Területtervezésért Felelős
EU Miniszterek Informális Tanácskozása
záróülésén a Német Elnökség
által kiadott végkövetkeztetésekből

Potsdam, 1999. május 10-11.

Tartalomjegyzék

A. RÉSZ

Kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés elérése az EU területén:

A területfejlesztési politika szerepe/hozzájárulása

1. Európai szintű területi megközelítés

- 1.1. A "Terület": az európai politika új dimenziója
- 1.2. Területfejlesztési egyenlőtlenségek
- 1.3. Az ETP alapvető célkitűzései
- 1.4. Az ETP jogérvénye
- 1.5. Az ETP mint folyamat

2. A közösségi politikák hatása az ETP-re

- 2.1. A területi hatású EU-politikák növekvő fontossága
- 2.2. Területi hatású EU-politikák
 - 2.2.1. Közösségi versenypolitika
 - 2.2.2. Transzeurópai Hálózatok
 - 2.2.3. Strukturális alapok
 - 2.2.4. Közös agrárpolitika
 - 2.2.5. Környezetvédelmi politika
 - 2.2.6. Kutatás- és technológiafejlesztés (KFT)
 - 2.2.7. Az Európai Beruházási Bank hiteltevékenysége
- 2.3. Cél: a közösségi politikák jobb területi összhangja

3. Politikai célok és választási lehetőségek az EU területére

- 3.1. Területi szemléletet figyelembe vevő politikák
- 3.2. Policentrikus területfejlesztés és új vidék-város kapcsolat
 - 3.2.1. Az EU policentrikus és kiegyensúlyozott területfejlesztése
 - 3.2.2. Dinamikus, vonzó és versenyképes városok és urbanizált régiók
 - 3.2.3. Belső fejlődés, változatos és eredményes vidéki területek
 - 3.2.4. Város-vidék partnerség
- 3.3. Egyenlő hozzáférés az infrastruktúrához és az információhoz
 - 3.3.1. A fejlesztett közlekedési kapcsolatok és az információhoz való hozzáférés integrált megközelítése
 - 3.3.2. Policentrikus fejlesztési modell: a jobb elérhetőség alapja
 - 3.3.3. Az infrastruktúra hatékony és fenntartható használata
 - 3.3.4. Az innováció és tudás terjesztése
- 3.4. Természeti és kulturális örökség ésszerű kezelése
 - 3.4.1. Természeti és kulturális örökség mint fejlesztési érték
 - 3.4.2. Természeti örökség megőrzése és fejlesztése
 - 3.4.3. Vízkészletgazdálkodás - különleges kihívás a területfejlesztés számára
 - 3.4.4.A kultúrtájak kreatív kezelése
 - 3.4.5.A kulturális örökség kreatív kezelése

4. Az ETP alkalmazása

- 4.1. Integrált területfejlesztés felé
- 4.2. Az ETP közösségi szinten való alkalmazása
- 4.3. A tagállamok közötti transznacionális együttműködés
- 4.4. Határokon átnyúló és régiók közötti együttműködés

4.5. Az ETP alkalmazása a tagállamokban

4.6. Az ETP fontossága az összeurópai (páneurópai) és nemzetközi együttműködés számára

5. Az EU bővítése: egy további kihívás az európai területfejlesztési politika számára

5.1. Az ETP újabb hivatkozási területe

5.2. A területfejlesztés fő jellemzői a csatlakozó országokban

5.2.1. Népeség

5.2.2. Gazdaság

5.2.3. Közlekedés

5.2.4. Környezet

5.3.5. Következtetések

5.3. Az európai területfejlesztési politika sajátos feladatai a jövőbeli tagállamokban

5.4. A bővítés területi hatása az EU régióira

5.5. Az ETP politikai célkitűzései és választási lehetőségei a bővítés fényében

5.6. A bővítési feladatoknak az európai területfejlesztésbe és tervezésbe való integrálásának alapelvei

B. rész

Az EU területe: Trendek, lehetőségek és kihívások

1. Területfejlesztési trendek és feltételek az EU-ban

1.1. Az EU földrajzi jellemzői

1.2. Demográfiai trendek

1.3. Gazdasági trendek

1.4. Környezeti trendek

2. Európai jelentőségű területfejlesztési kérdések

2.1. Az európai városhálózat változása irányába mutató trendek

2.1.1. A városhálózatok kialakulása

2.1.2. A városi gazdasági lehetőségek megváltozása

2.1.3. Folytatódó városi terjeszkedés

2.1.4. A társadalmi elkülönülés növekedése a nagyvárosokban

2.1.5. A városi környezet minőségének javítása

2.2. A vidéki területek változó szerepe és funkciója

2.2.1. A városi és vidéki területek növekvő egymásrautaltsága

2.2.2. A vidéki területek fejlődésének különböző útjai

2.2.3. Változások a mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodásban – ennek következményei a gazdaságra és a földhasználatra

2.3. Közlekedés és hálózatépítés (networking)

2.3.1. A hálózatok határokkal kapcsolatos és integrációs problémái

2.3.2. Növekvő forgalomáramlás és torlódás

2.3.3. Elégtelen elérhetőség az EU-ban

2.3.4. Koncentráció és fejlesztési folyosók

2.3.5. Egyenlőtlenségek az innováció és tudás terjesztésében

2.4. Természeti és kulturális örökség

2.4.1. A biológiai sokféleség és a természeti területek szűkülése

2.4.2. A vízkészleteket fenyegető kockázatok

2.4.3. A kultúrtájakra nehezedő növekvő nyomás

2.4.4. A kulturális örökségre nehezedő növekvő nyomás

3. Integrált területfejlesztési programok és jövőképek

- 3.1. Területi hatású EU programok
- 3.2. INTERREG II.C. programok
- 3.3. Transznacionális területfejlesztésre vonatkozó kísérleti akciók az Európai Regionális Fejlesztési Alap 10.cikke alapján
- 3.4. Területi jövőképek

4. A csatlakozó országokra és a tagállamokra vonatkozó alapvető adatok

A. RÉSZ

**Kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés elérése az
EU területén:**

A területfejlesztési politika hozzájárulása

1. Európai szintű területi megközelítés

1.1.A "Terület": az európai politika új dimenziója

(1)Az Európai Unió (EU) területi jellemzője az, hogy kulturális sokfélesége kis földrajzi területen koncentráltan jelenik meg. Ebben különbözik a világ többi nagy gazdasági övezetétől, úgymint az USA, Japán és a MERCOSUR¹. Az európai integráció ellenére is meg kell őrizni ezt a sokféleséget, amely potenciálisan az EU egyik legjelentősebb fejlődési tényezője. Tehát nem szabad, hogy a területfejlesztési politikák uniformizálják az EU-ban meglévő helyi és regionális identitásokat, amelyek segítenek az állampolgárok életminőségét javítani.

(2)Az Európai Gazdasági és Monetáris Unió életbe lépése óta az európai integráció jelentős előrehaladást ért el². A fokozódó gazdasági és társadalmi integráció következtében egyre kisebb a belső határok elválasztó szerepe, és erősebb kölcsönös egymásrataltság és kapcsolatok kezdenek kialakulni a tagállamok városai és régiói között. Ez azt jelenti, hogy az egyik országban végrehajtott regionális, országos vagy közösségi projektek hatásai jelentős befolyást gyakorolhatnak a többi tagállam térségi szerkezetére. A közösségi projektek megvalósítása során a jövőben már a korai szakaszban nagyobb figyelmet kell szentelni a területi tényezőknek, különösen azért, mert nem lesz immáron lehetőség a termelékenységben jelentkező regionális egyenlőtlenségeket következetes árfolyam-kiigazításokkal kiegyenlíteni. Ebben a tekintetben a területtervezés segíthet megakadályozni, hogy ezek a regionális egyenlőtlenségek növekedjenek.

(3)A különböző tagállamok fejlesztési projektjei akkor egészítik ki egymást a legjobban, ha közös területfejlesztési célokra irányulnak. Következésképpen a tagállamok országos területfejlesztési politikáinak és az EU ágazati politikáinak világos, területi szempontból mindenekelőttálló fejlesztési irányelvekre van szükségük. A jelen **Európai Területfejlesztési Perspektíva (ETP)**, amelyet az Európai Bizottság közreműködésével a tagállamok készítettek, ezeket az irányelveket vázolja föl.

(4)Az EU területfejlesztésének egyik hajtómotorja az Egységes Európai Piacon folyó verseny, amely a Gazdasági és Monetáris Unió hatására a jövőben még tovább erősödik. Bár számtalan területen már megindult a régiók, városok és helyi önkormányzatok közötti együttműködés, még folyik közöttük a verseny a gazdasági tevékenységekért, munkahelyekért és az infrastruktúráért. Azonban jelenleg még nem ugyanarról a pontról indul az összes európai régió. Ez megnehezíti az EU gazdasági és szociális kohéziója megerősítését. Ezért fontos, hogy fokozatosan olyan területi egyensúly elérése legyen a cél, amely a növekedés földrajzilag kiegyensúlyozottabb eloszlására törekszik az EU egész területén (kohézió).

(5)Mivel az EU régióinak túlnyomó része súlyos munkaerőpiaci gondokkal küzd, a területfejlesztési politikának az állampolgárok számára kínált új és fenntartható munkahelyek megteremtésének célját kell támogatnia. A polgárok csak akkor tudnak életük alakulásáért teljes felelősséget vállalni, és ténylegesen csak akkor érezhetik saját régiójukban az európai integráció előnyeit, ha kellően

kiegyensúlyozott regionális munkaerőpiacok jönnek létre.

(6)Az EU hosszútávú területfejlesztési irányait döntően három tényező befolyásolja:

- a tagállamok közötti fokozatos gazdasági integráció és az ahhoz kapcsolódó megnövekedett együttműködés;
- a helyi és regionális közösségek fokozódó súlya és szerepe a területfejlesztésben;
- az EU várható bővítése és szorosabb kapcsolatok kiépítése szomszédaival.

Ezt a három fejlesztési tényezőt a globális gazdasági és technológiai fejlődés, továbbá az általános demográfiai, szociális és ökológiai tendenciák összefüggésében kell szemlélni. Megfelelő alkalmazásuk mellett keretet adnak az európai terület nagyobb kohéziójához.

(7)Az EU területfejlesztési kérdéseit csak a különböző kormányzati és közigazgatási szintek közötti együttműködéssel lehet a jövőben megoldani. Az európai integráció következtében minden szinten szorosabb kapcsolatok alakulnak ki: egyrészt maguk a régiók között, másrészt a régiók, az országos és európai hatóságok között. A városok és régiók egyre jobban függenek mind a globális tendenciáktól, mind a közösségi szinten hozott döntésektől. A városok és régiók részvételének elősegítésével az európai integráció is hasznára lehet a területfejlesztésnek.

(8)Az ETP lehetőséget teremt arra, hogy az ágazati politikai intézkedéseknél szélesebb távlatok nyíljanak, és az európai terület egész helyzetére lehessen összpontosítani, valamint figyelembe lehessen venni az egyes régiók számára adódó

fejlesztési lehetőségeket. Az ETP-ben javasolt új együttműködési formák a jövőben segítséget nyújtanak ahhoz, hogy az egész területre kiható és eddig külön végrehajtott ágazati politikákat a jövőben együttműködéssel lehessen kialakítani. A Közösség valamennyi város és régió aktív együttműködését is megkívánja, különösen annak érdekében, hogy az EU célkitűzéseit állampolgár-barát módon lehessen megvalósítani. Így valósul meg a szubszidiaritás elve, amely az Európai Uniót létrehozó szerződésben (EUSZ) gyökerezik.

1.2. Területfejlesztési egyenlőtlenségek

(9) A 3,2 millió négyzetkilométeres területen élő több, mint 370 milliós népességet és a 6,8 trillió ECU-s éves bruttó hazai terméket (GDP) figyelembe véve, az Európa Unió a világ egyik legnagyobb és gazdaságilag legerősebb régiója³.

(10) Ennek ellenére az EU-ban súlyos gazdasági egyenlőtlenségek tapasztalhatók, melyek a regionálisan kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés megvalósulását gátolják. Az ezzel járó egyenlőtlenül eloszló gazdasági potenciál a következőképpen vázolható (ld. 1. térkép). Az EU központjában lévő területen (az EU "mag-területe") - beleértve London, Párizs, Milánó, München és Hamburg metropoliszát - él az európai lakosság több, mint 40 %-a, keletkezik az EU GDP-jének 50 %-a, és lefedi az EU területének 20 %-át. Az EU déli határrészén azonban - Portugáliától Dél-Spanyolországig, Dél-Olaszországig és Görögországig - továbbá Németország új szövetségi tartományaiban az egy főre jutó GDP értéke az EU-átlag mindössze 50-65 %-át éri el. Az EU területének északi peremén - pl. Észak-Finnország és az Egyesült Királyság

északi része - sem sokkal jobb a gazdasági helyzet; a tengerentúli megyék egy főre jutó GDP a legtöbb esetben az EU-átlag 50 %-át sem teszi ki⁵. Az ETP középtávon hozzájárulhat a területileg kiegyensúlyozottabb fejlődéshez.

(11) 1986 és 1996 között az EU 25 régiója⁶, amely a legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkezik, csak részben tudta csökkenteni viszonylagos elmaradottságát. Az egy főre eső GDP, amely 1986-ban az EU-átlag 52 %-ának felelt meg, 1996-ban 59 %-os szintre emelkedett. A 25 leggazdagabb régió egy főre jutó GDP-je 1986-ban 2,7-szer volt magasabb a 25 legszegényebb régióénál; tíz évvel később az egy főre jutó GDP csupán 2,4-szer volt nagyobb. Továbbra is jelentősek az Unión belüli különbségek a fenti lassú felzárkózás ellenére. Az Európai Bizottság számításai szerint (DG XVI = XVI. Főigazgatóság), az USA államai között fele akkora eltérések vannak, mint az EU hasonló regionális egységei között⁷.

(12)Míg tehát a "jómódú" és "szegény" régiók gazdasági erejében mutatkozó különbségek valamelyest csökkennek, addig a legtöbb tagállamon belüli regionális egyenlőtlenségek emelkednek. Ennek az az oka, hogy a négy kohéziós országban (Görögország, Spanyolország, Portugália és Írország) a viszonylag nagyobb gazdasági erővel rendelkező városi övezetekben gyakran magasabb a növekedési ráta, mint ezen tagállamok szegényebb, főleg vidéki területein. Továbbá a "gazdagabb" tagállamokban gyakran különbségek vannak egyrészt a korábban virágzó, de jelenleg hanyatló iparral, és viszonylag kis gazdasági dinamikával rendelkező, másrészt az egyenletes gazdasági növekedést mutató régiók között (ld. 1. ábra).

(13)Az ETP abból a feltevésből indul ki, hogy a növekedés önmagában vagy a gazdasági kulcstényezők konvergenciája még nem elegendő ahhoz, hogy az EU-ban kiegyensúlyozott és fenntartható gazdasági és térségi szerkezet bontakozzon ki. A foglalkoztatottsági szint emelkedésével a gazdasági növekedésnek a lakosság szélesebb rétegeit kell elérnie. Az EU egyik legfontosabb feladata a nagyarányú munkanélküliség leküzdése. A munkanélküliség 1994. évi csúcsát (18,5 millió fő) követően 1998 végére a munkanélküliek száma 16,5 millióra esett vissza. Ez azonban még így is a munkaképes lakosság 10 %-ának felel meg. A munkanélküliség nagy törést okoz az egyének életében, általánosabb értelemben pedig az egész Unióban a kvalifikáció leértékelődését, a termelés kiesést és hozzáadott érték elmaradását eredményezi. A munkanélküliek felének több, mint egy éve nincs kereső foglalkozása. A munkanélküli fiatalok aránya 20 % fölött van az Európai Unióban, és ebben a tekintetben igen fontos eltérések vannak a tagállamok között (ld. 2. ábra).

(14)Az EU-n belüli erősödő gazdasági integráció és az EU tagállamai közötti növekvő belső kereskedelem eredményeképpen folyamatosan nő a személy- és áruszállítás. Különösen az európai közúti teherszállítás volumene nőtt meg jelentősen, amely regionális nyomást gyakorol a településekre és a közlekedési infrastruktúrára (ld. 3 ábra).

(15)A forgalom növekvő volumene és a településszerkezetek nem hatékony szervezése is hozzájárul ahhoz, hogy az EU a világ egyik legnagyobb CO₂ kibocsátója a többi nagy ipari ország és régió mellett (ld. 4. ábra). A területfejlesztési

politika egyik nagy kihívása, hogy közreműködjön azoknak a célkitűzéseknek a megvalósításban, amelyek a globális ökológiai rendszerbe történő kibocsátások csökkentésére irányulnak, és amelyeket az EU a környezetről és az éghajlatról szóló nemzetközi konferenciákon jelentett be.

(16)A gazdasági és szociális modernizációs folyamatok veszélyeztetik az EU természeti és kulturális örökségét. Az európai kultúrtájak és városok, továbbá számos természeti érték és műemlék az európai örökség részét képezik. Az európai örökség támogatása az EU valamennyi régiójában a modern építészet, város- és tájrendezés fontos feladata.

1.3. Az ETP alapvető célkitűzései

(17)Ha figyelembe vesszük a meglévő regionális fejlődési egyenlőtlenségeket és a közösségi politika néhány esetben még ma is ellentétes hatásait, minden területfejlesztésért felelős szervnek és egyénnek örömmel kell fogadnia a területfejlesztési politikára vonatkozó irányelveket. Az Európai Területfejlesztési Perspektíva arra az uniós célkitűzésre alapul, amely kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődést kíván elérni, különösen a gazdasági és szociális kohézió erősítése révén⁸. Az Egyesült Nemzetek Brundtland-jelentésében⁹ rögzített definíció értelmében a fenntartható fejlesztés nem csupán a környezeti szempontból stabil gazdasági fejlődésre terjed ki, amely a jelenlegi erőforrásokat megőrzi a jövő generációk számára, hanem a kiegyensúlyozott területfejlesztést is magában foglalja. Ez főleg azt jelenti, hogy a területfejlesztés társadalmi és gazdasági igényeit össze kell hangolni a terület ökológiai és kulturális funkcióival, amely ezáltal hozzájárul a

fenntartható és - nagyobb mértékben - kiegyensúlyozott területi fejlődéshez. Az EU tehát Gazdasági Unióból - a regionális sokféleség megőrzése mellett - fokozatosan Környezeti Unióvá és Szociális Unióvá alakul át (ld. 5. ábra).

(18)Ez tükröződik a célkitűzések háromszögében, amely az alábbi három alapvető célt kapcsolja össze:

- gazdasági és szociális kohézió;
- a természeti erőforrások és a kulturális örökség megőrzése;
- az európai terület kiegyensúlyozottabb versenyképessége.

Ahhoz, hogy területileg kiegyensúlyozottabb fejlődést lehessen elérni, ezeket a célokat az EU minden régiójában egymással egyidejűleg kell megvalósítani, és figyelembe kell venni kölcsönhatásaikat is.

(19)A területfejlesztési politikák kiegyensúlyozott térszerkezettel segítik elő az EU fenntartható fejlődését. A Területtervezésért Felelős Miniszterek még 1994-ben megállapodtak az EU területfejlesztésére vonatkozó három politikai irányvonalban¹⁰:

- kiegyensúlyozott és policentrikus városhálózat és új város-vidék kapcsolat kialakítása;
- az infrastruktúrához és tudáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása; és
- a természet és a kulturális örökség fenntartható fejlesztése, körültekintő kezelése és védelme.

Az ETP-ben foglalt célkitűzéseket országos, regionális és helyi szinten kell végrehajtaniuk az európai intézményeknek, kormányzati és közigazgatási hatóságoknak.

(20) Óriási kihívást jelent az EU szerkezetileg gyengébb területeinek erősítése és a különböző fejlődési szintű területek élet- és munkafeltételeinek az országhatárokon átnyúló javítása. A fejlesztés, egyensúly és védelem céljait össze kell hangolni. Az olyan politika, amely kizárólag az egyensúly megteremtésére irányul, a gazdaságilag erősebb régiók gyengítéséhez vezetne, s ezzel egyidejűleg növelné a kedvezőtlenebb adottságú régiók függőségét. A fejlesztés önmagában a regionális egyenlőtlenségek fokozódásának kedvezne. Ugyanakkor a térszerkezetek védelmének és megőrzésének túlhangsúlyozása a stagnálás veszélyével jár, mivel lassíthatja a modernizációs tendenciákat. Az EU kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődése csak oly módon érhető el, ha a helyi viszonyoknak megfelelően határozzuk meg a célok súlyát és egymáshoz fűződő kapcsolatát.

(21) Az ETP az EU jövőbeli területének jövőképét vázolja fel. Céljaiban és irányvonaláiban általános útmutatást nyújt az intézményi és magán döntéshozók által foganatosított területi kihatású intézkedésekhez. Ezenfelül ösztönöznie kell azon politikai vitákban való szélesebb körű részvételt, amelyek az európai szinten hozott döntésekről és azoknak a városokra és régiókra tett hatásáról szólnak.

1.4 Az ETP jogérvénye

(22) Az ETP a tagállamok és az Európai Bizottság azon elképzelését tükrözi, hogy az európai integráció után is

fenn kívánják tartani a sokféleséget, és regionálisan kiegyensúlyozottabb és fenntarthatóbb fejlődést akarnak elérni az EU-ban. Ezt az álláspontot támogatja az Európai Parlament, a Régiók Bizottsága, valamint a Gazdasági és Szociális Bizottság is. Az ETP mint jogilag nem kötelező érvényű dokumentum politikai keretet nyújt ahhoz, hogy jobb együttműködés alakuljon ki a jelentős területi hatású közösségi ágazati politikák, valamint a tagállamok, régiók és városaik között. Ezért tehát összhangban van azokkal a politikai alapelvekkel, amelyeket 1994-ben fogadtak el. Ezek a következők:

- a területfejlesztés döntően hozzájárulhat a gazdasági és szociális kohézió célkitűzésének eléréséhez;
- a közösségi politikákért felelős intézmények meglévő hatáskörei változatlanok maradnak. Az ETP hozzájárulhat a területi hatású közösségi politikák végrehajtásához, anélkül azonban, hogy korlátozná a felelős intézményeket hatáskörük gyakorlásában;
- a fő cél a fenntartható és kiegyensúlyozott fejlődés elérése lesz;
- az ETP a meglévő intézmények figyelembe vételével kerül kidolgozásra és nem lesz kötelező érvényű a tagállamokra;
- az ETP tiszteletben fogja tartani a szubszidiaritás elvét;
- mindegyik ország annyira fejleszti tovább, amennyire a nemzeti politikáiban figyelembe kívánja venni az európai területfejlesztési szempontokat¹¹.

1.5 Az ETP mint folyamat

(23)Az ETP intenzív tárgyalások eredménye, amely tárgyalások az EU területfejlesztéséről folytak egyrészt maguk a

tagállamok között, másrészt a tagállamok és az Európai Bizottság között. Az ETP kidolgozására a Belga Elnökség tett javaslatot¹². A Területfejlesztésért Felelős Miniszterek Korfuban¹³ megállapodtak az EU területfejlesztésének keretéről és kezdeti politikai választási lehetőségeiről. A lipcsei Miniszteri találkozón¹⁴ meghatározták a településfejlesztés fő területfejlesztési alapelveit (konceptióit). A soros Francia¹⁶, Spanyol¹⁶ és Olasz¹⁷ Elnökségek fontos scenáriókat és elemzéseket készítettek a területfejlesztés megfelelő felméréséhez. Azóta a munka folyamatossága érdekében megerősítették az Ír Elnökséget, amely a Trojka következő potenciális tagja, amely a Területfejlesztési Bizottságon belül a koordinálási feladatokat ellátja¹⁸. A Holland Elnökség benyújtotta az ETP első tervezetét, amelyet egész Európában széleskörű viták követtek¹⁹. Luxemburg²⁰ és az Egyesült Királyság Elnöksége²¹ az ETP végrehajtására és alkalmazására helyezte a hangsúlyt. Továbbá az Osztrák Elnökség²² alatt felerősödött a csatlakozó országokkal folytatott párbeszéd.

(24)Az országos és európai szinten is zajló konzultációk segítségével a területfejlesztésért felelős intézmények és csoportok széles körét sikerült bevonni a munkába. Az "ETP első hivatalos tervezete" (Noordwijki Dokumentum, 1997. június) alapján a tartományi kormányok, régiók és társadalmi csoportok bevonásával átfogó konzultációkra került sor a 15 tagállamban. Ezenkívül az Európai Bizottság a tagállamokkal közösen nyilvános szeminárium-sorozatot rendezett az ETP kulcsfontosságú kérdéseiről. Az európai intézmények (Európai Parlament²³, a Régiók Bizottsága²⁴ és a Gazdasági és Szociális Bizottság²⁵) véleményei és az Európai Bizottság szolgálatközi konzultációi is jelentősen hozzájárultak az ETP-hez.

Következésképpen az ETP egy egész Európára kiterjedő nyilvános vita eredménye.

(25)Az ETP által javasolt politikai célkitűzések és választási lehetőségek igyekeznek útmutatást adni a 15 tagállamnak térszerkezetük területfejlesztéséhez. Folyamatosan, már a korai szakaszban figyelembe veszik az adott térségi viszonyokat és megfelelően értékelik az ágazati tervezési döntéseknek a városokra és régiókra tett lehetséges hatásait. Mint ahogy az a többi dokumentum, terv és program esetében történik, amely a területfejlesztés további előmozdítására törekszik, az Európai Területfejlesztési Perspektívát is rendszeresen felül kell vizsgálni. Az EU bővítése és egyéb politikai események, mint például a Földközi-tenger menti államokkal folytatott párbeszéd felerősítése, nagy hatással lesz a jövő európai területfejlesztésére. Az ETP átdolgozása során várhatóan az EU bővítése és az azzal kapcsolatos területfejlesztési kérdések kerülnek a középpontba.

(26)Az ETP alkalmazása során a tagállamok és az Európai Bizottság szoros együttműködésére van szükség. A 3. fejezetben meghatározott célkitűzések és választási lehetőségek konkrét politikai cselekvéssé való átültetése fokozatosan történik. A 4. fejezet ismerteti az ETP alkalmazására vonatkozó kiinduló javaslatokat, amelyeket különböző szereplők, különböző szinteken kell hogy megvalósítsanak. Néhány intézkedést és projektet már közvetlenül az ETP elfogadása után végre lehet hajtani. Más választási lehetőségeket és javaslatokat azonban még európai szinten tovább kell tárgyalni és tartalmilag kiegészíteni. Különösen a tapasztalatcsere, valamint a területfejlesztések

figyelemmel kísérése és értékelése tartozik ezek közé. A Területfejlesztési Bizottságban az ETP elfogadása után is tovább kell folytatni a megbeszéléseket arról, hogy a jövőben milyen irányt vegyen Európában területfejlesztési politika.

2. A közösségi politikák hatása az EU területére

2.1. A területi hatású EU-politikák növekvő fontossága

(27)Az egymást követő Szerződések (Egységes Európai Okmány, Maastrichti Szerződés és Amszterdami Szerződés) területi szempontból jelentősebb Uniós ágazati politikák kialakulásához vezettek, amelyek erősebb hatást gyakoroltak a országos és regionális területfejlesztési politikák kidolgozására és végrehajtására, és ezáltal az EU területfejlesztésére is. A "területi hatás" és a "regionálisan jelentős" ebben a vonatkozásban azt jelenti, hogy a közösségi intézkedések módosítják a gazdaság és a társadalom térszerkezetét és lehetőségeit, melynek következtében megváltoznak a területfelhasználati rendek és a tájak. Továbbá ezek az intézkedések egy város vagy régió versenyhelyzetét vagy területi jelentőségét is befolyásolhatják az európai gazdasági rendszeren és településszerkezeten belül.

(28)A következőkben felsoroljuk a szerződések legfontosabb fejezetcímeit, amelyek az Európai Bizottság azon tevékenységének alapját jelentik, amely az EU-n belüli területfejlesztés szempontjából jelentős:

- közösségi versenypolitika;
- transzeurópai hálózatok (TEN);
- strukturális alapok;
- közös agrárpolitika (KAP);
- környezetvédelmi politika;
- kutatás, technológiafejlesztés (KTF);

- hiteltevékenység és az Európai Fejlesztési Bank.

(29) Különös jelentőséggel bírnak a strukturális alapok, a transzeurópai hálózatok és a környezetvédelmi politika, mivel ezek gyakorolják a legközvetlenebb hatást az európai régiókban a fejlesztési tevékenységekre. Az EU-t létrehozó szerződésben (1992. február 7.) a területfejlesztési koncepciók fogalmazódnak meg (elsősorban a kohézió célkitűzése), valamint a hatáskörök összekapcsolt növelése, főként a következőkre vonatkozóan: a transzeurópai hálózatok (EK Szerződés 129.b. cikke), a gazdasági és szociális kohézió (EK Szerződés 130.a. cikke) és a környezetvédelem területe (EK Szerződés 130.r t. cikke). Az 1997. október 2-án létrejött Amszterdami Szerződés a harmónikus, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődést jelöli meg az Európai Közösség egyik legalapvetőbb célkitűzéseiként. Az Európai Közösség és a tagállamok egyik feladata, hogy a saját hatáskörükön belül előmozdítsák a szociális és területi kohéziót. Az Amszterdami Szerződés 2. cikke mint közösségi feladatokat hangsúlyozza a környezetvédelem és a környezet minősége javításának jelentőségét.

(30) A közös agrárpolitika (KAP), a Strukturális és a Kohéziós Alapok pénzügyileg a legfontosabb uniós politikai intézkedések (ld. 6. ábra). 1997-ben az EU 80,2 milliárd ECU-s költségvetésének 83 %-át erre a két területre fordították²⁶.

(31) A legtöbb esetben az uniós politikák célkitűzései - mint ahogy azt a Szerződések rögzítik - nem területi jellegűek. Ennek ellenére jelentős hatással vannak az EU területére. A területi hatás az adott beavatkozási módszertől függ - attól

hogyan az pénzügyi jellegű-e (pl. jövedelemtámogatás, regionális és horizontális strukturális intézkedések, ágazati intézkedések, pl. kutatási programok finanszírozása), törvényi jellegű-e (pl. versenyszabályok, piaci liberalizáció, környezetvédelmi jogalkotás, piac alapú eszközök) vagy tervezési jellegű-e (pl. transzeurópai közlekedési és energiahálózatok). Az EU tervezési direktívái, például az összefüggő biológiai hálózat létrehozásáról szóló direktíva, a területfelhasználásba avatkozik bele. Ezenkívül jónéhány közösségi politika közvetlenül visszahat a gazdasági szereplők viselkedésére. Sőt, tevékenységüket részben a piaci erők határozzák meg, melyeket viszont az Egységes Piac erősít meg. A közösségi politikák beavatkozási módszereinek változatossága azt jelenti, hogy nehéz a területi hatást felbecsülni. Az ETP a felmérés kiindulási alapja lehet.

2.2. Területi hatású EU politikák

2.2.1. Közösségi versenypolitika

(32)A versenypolitika az egyes nemzeti piacok közös európai piacba való integrálásának a legfontosabb eszköze. Egy sor versenyszabályt vezettek be közösségi szinten. Céljuk, hogy elkerüljék a kartellek és az erőfölényes piaci helyzetű vállalkozások visszaéléseit, ellenőrizzék a vállalati összeolvadásokat és felvásárlásokat, és hogy keretet nyújtsanak az állami segélyekhez.

(33)A versennyel kapcsolatos intézkedések egész Európában hatással vannak a gazdasági tevékenységek földrajzi megoszlására és a kereskedelem jellegére. Például a piaci

liberalizáció növelheti a városok és régiók közötti versenyt, amely gyakran a jobb telepítési adottságokkal rendelkező régióknak kedvez.

(34)A Bizottság politikája felismeri, hogy a verseny és az általános érdekeltségi célok közötti egyensúly biztosításához beavatkozásra van szükség. Például a távközlési és postai piacon a liberalizációt olyan rendelkezések egészítik ki, amelyek garantálják valamennyi régió számára a teljeskörű alapellátást.

(35)A közösségi állami támogatási politikának kifejezett területi dimenziója van. Míg az az alapelv áll a középpontjában, hogy az állami támogatás általában összeegyeztethetetlen a közös piaccal, mégis elfogadja, hogy kivételes körülmények között indokolttá válhatnak bizonyos támogatásfajták. Ezek közül az egyik, a kedvezményezett régiók gazdasági fejlődését vagy átalakulását elősegítő állami támogatás. Annak érdekében hogy javuljon az állami támogatási politika, valamint a gazdasági és szociális kohézió elérésére irányuló célkitűzés közötti összhang, a Bizottság az elmúlt években megpróbálta az állami támogatásokat a hátrányosabb helyzetű régiókra koncentrálni, és a régióknak nyújtott támogatás nagyságában különbséget tenni azzal a céllal, hogy lehetővé tegyék a gyengébb régióknak szerkezeti hátrányaik ellensúlyozását.

2.2.2. Transzeurópai Hálózatok (TEN)

(36)Az EU-t létrehozó szerződés arra kötelezi a Közösséget, hogy járuljon hozzá a Transzeurópai Hálózatok megszervezéséhez és fejlesztéséhez a közlekedési, távközlési

és energetikai infrastruktúra területén. Ennek a feladatnak elsősorban azokat a közösségi célkitűzéseket kell szolgálnia, amelyek az Egységes Piac zökkenőmentes működésére, valamint a gazdasági és szociális kohézió erősítésére irányulnak. Az előbbi feladat teljesítéséhez javítani kell a országos hálózatok integrálását, valamint a hálózatokhoz való hozzáférést, különösen azáltal, hogy az elszigetelt, a tengerparttal nem rendelkező és periférikus területek központi területeket bekapcsolja a fenti hálózatokba.

(37)A területfejlesztési politika szempontjából és pénzügyi vonatkozásban is a TEN közlekedési intézkedései a legfontosabbak. Az intézkedések középpontjában jól működő és fenntartható közlekedési rendszer kiépítése áll. A hálózatok fejlesztésére vonatkozó koncepciók a közösségi irányelvekben fogalmazódnak meg. A fejlesztés kiterjed a különböző közlekedési infrastruktúra-hálózatokra, forgalomirányítási rendszerekre és a helymeghatározó és navigációs rendszerekre. A TEN közlekedési intézkedései a TEN teljes költségvetésének több, mint 80 %-át teszik ki. A TEN közlekedési beruházások túlnyomó része (1996-97-ben körülbelül 25 %-a) jelenleg a nagysebességű vasútvonalakra irányul, amelyek gyakran jelentős konurbációkat (városhalmazok) kötnek össze (ld. 2. térkép). A nagysebességű közlekedési állomásokhoz közeli és eddig viszonylag rossz összeköttetéssel rendelkező városok várhatóan jobb helyzetbe kerülnek ezen beruházások révén. Ezenkívül azokon a területeken, ahol nagy volumenű a távolsági közúti közlekedés, a nagysebességű vasútvonalak ösztönzést adhatnak arra, hogy a forgalom egyre nagyobb részét át lehessen helyezni a vasútra, és ez segíthet a

közúti torlódás enyhítésében és a környezet javításában. A növekvő forgalom, különös tekintettel a közúti és légi hálózatokra, az EU néhány központi területének versenyképességét is veszélyezteti. Mindinkább nyilvánvalóvá válik, hogy a forgalom növekedése már nem kezelhető csupán a közúti infrastruktúra bővítésével. A területfejlesztési politikának és a városfejlesztési intézkedéseknek részt kell vállalniuk a helyi üzleti vállalkozások és a lakosság magatartásának befolyásolásában ahhoz, hogy javítani lehessen a közúti közlekedésről a környezet-kímélőbb közlekedési módokra - a helyi tömegközlekedésre, kerékpározásra és gyaloglásra - való átállás esélyeit. Sok-sok különböző kezdeményezésre van szükség a távolsági közlekedés terén is, különös tekintettel a vasúti, belvizi és tengerparti és tengeri közlekedés arányának növelése felé való elmozdulásra.

(38)A modern távközlési technológia és szolgáltatások lehetőséget kínálnak a vidéki vagy megközelíthetetlen területek fejlődésének támogatására. Segíthetnek a területi hátrányok leküzdésében, az életmód, illetve a gazdasági tevékenységek helyi feltételeinek javításában a távmunka, távoktatás és a távvásárlás útján. Az új innovatív távközlési szolgáltatások és felhasználások előmozdítása a transzeurópai hálózatok egyik célja, amely várhatóan kihat a területfejlesztésre. A liberalizáció első jelei azonban arra utalnak, hogy a verseny és a kereskedelmi felhasználás azok a területek felé irányítja a beruházást, amelyek nagy kereslettel rendelkeznek, mivel ezek tűnnek a legígéretesebbeknek. A kis piaci potenciállal bíró, távolabb fekvő területeket a további hanyatlás veszélye fenyegeti. A közösségi kezdeményezések célja annak biztosítása, hogy a

fenti fejlődés ellensúlyozása érdekében az alapellátások elfogadható áron elérhetőek legyenek. Mindazonáltal az információhoz és a információs technológiákhoz való hozzáférés önmagában nem elegendő ahhoz, hogy pozitív regionális fejlődést idézzon elő. Ennek további előfeltételei például: a képzettség és képzés szintje, vagy annak elősegítése, hogy az információs társadalomban rejlő lehetőségek széles körben ismertté váljanak. Az elmúlt években elért jelentős előrehaladás ellenére még ma is mutatkoznak területi különbségek a távközlésben, mind a központi helyzetű tagállamok és a kohéziós országok régiói között, mind maguk a tagállamok között.

(39)Az energiaágazatban hozott TEN intézkedések két fő mechanizmuson keresztül befolyásolják a területi szervezést: a területfelhasználást befolyásoló energiatermelés és -szállítás, valamint a területi szervezésre a fogyasztói magatartás megváltoztatásával ható energiaelosztás és fogyasztási technológiák. A transzeurópai villamos- és gázhálózatok esetében - például - a vezetékek nyomvonala és az erőművek létesítése alapvetően befolyásolja a helyi tervezést. Ez megnövelheti azokat a nehézségeket, amelyek a teljes ratifikációs eljárással, a különféle műszaki és ökológiai korlátozással, valamint a lakosság általi elfogadással függnék össze. Továbbá a gázszolgáltató hálózatoknak jelentős helyi - általában föld alatti - tárolási lehetőségekre van szükségük, amelyek elhelyezése geológiai feltételektől függ, melyek viszont behatárolják a területfejlesztés rendelkezésére álló választási lehetőségeket. A területfejlesztés szempontjából rendkívül sokat ígérő lehetőségek rejlenek a megújuló energiákban (az EU teljes fogyasztásának átlagosan 6 %-át képviselik).

Egyrészt segítenek az energiaágazat környezeti hatását mérsékelni, másrészt viszont az energiarendszer decentralizálását és a helyben alkalmazható megoldásokat részesítik előnyben, amelyek többé-kevésbé függetlenek az elosztó hálózattól, megerősítve ezáltal a rendszer rugalmasságát és a távoli területek gazdasági energiaellátását.

2.2.3. Strukturális Alapok

(40)A strukturális alapok - különösen az Európai Regionális Fejlesztési Alap - a gazdasági és szociális kohézió célkitűzését tartják szem előtt (melyet hagyományos makrogazdasági mutatókkal mérnek). A Gazdasági és Szociális Kohézióról szóló Első Jelentés megállapította, hogy a tagállamok közötti egyenlőtlenségek csökkenő tendenciát mutatnak, ugyanakkor azonban fokozatosan nő a gazdasági tevékenységek regionális koncentrációja. Ez a területi koordinálás hiányzó mechanizmusaival függ össze. Az előbbi összehangolás nagymértékben előmozdíthatná a gazdasági tevékenységek kiegyensúlyozottabb eloszlását. Ezért a hagyományos támogatás mellett egyre elterjedtebb a területi kategóriák alkalmazása az alapok beavatkozásainak kialakításához (például városi területek).

(41)Az 1. célkitűzés²⁷ alapján támogatásra jogosult területeken a regionális alapból származó támogatások mintegy 30-40 %-át a városi területekre fordítják. A 2. célkitűzés²⁸ keretébe tartozó területeken foganatosított intézkedések sok tagállamban gyakran városi jellegűek. Bizonyos városi területeken ágazatközi intézkedések szükségesek a koncentrálódó társadalmi problémák, a

környezeti károk, a bűnözés és a gazdasági hanyatlás leküzdésére. A városi problémák azonban nem kezelhetők elszigetelten. Inkább olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek egy tágabb (regionális) terület részeként tekintik a városi övezeteket. A strukturális intervenciók következő generációja során tovább kell fejleszteni ezt az integrált megközelítést.

(42)A strukturális alapok program-központú rendszere lehetőséget nyújt integrált fejlesztési tervek kidolgozására. Ily módon jobban felbecsülhetők a területfejlesztési politika lehetőségei. Az integrált megközelítést tovább erősíti a partnerség elve, amely a országos szabályoknak és az érvényben lévő gyakorlatnak megfelelően mozgósítja a döntéshozatali folyamat minden regionális szereplőjét. Ez javítja a közvetlen támogatási intézkedések összehangolását a nem támogatható projektekkel.

(43)Különös figyelemre érdemesnek minősülnek a tengerparti övezetek, mert bizonyos fokig az egymással versengő területfelhasználások közötti erős összeütközéseknek és nyomásoknak vannak kitéve. Az, hogy a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz bekerült a strukturális alapokba és a Halászáttól Független Területek is támogatásban részesülhetnek a regionális alap keretében azt jelzi, hogy lényeges fejlődés eredményeképpen az ágazati politikából tengerparti övezetekre vonatkozó integrált politika jött létre. A Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz rendelkezésére álló pénzügyi források több, mint 50 %-át ma strukturális intézkedésekre fordítják a kohéziós országokban. Ezenfelül a PESCA közösségi kezdeményezés aktívan hozzájárul ahhoz, hogy a Halászáttól Független Területeken élő emberek és cégek új

tevékenységek felé forduljanak, és a Halászatától Független Területek szerkezete sokoldalúbbá váljon (a kikötők szerkezeti átalakítása olyan tengerrel összefüggő sokoldalú tevékenységre épülő területté, ahol a halászat vagy akvakultúra idegenforgalommal ötvöződik, stb.).

(44)A közösségi kezdeményezések a strukturális politika célkitűzéseit is előmozdítják. Területfejlesztési szempontból az INTERREG közösségi kezdeményezés a strukturális alapok legjelentősebb intézkedése, mivel integrált területfejlesztési megközelítést nyújt. Nem az olyan egyedi ágazatoknak kell prioritást adni - mint a hajóépítés, bányászat vagy a textilipar - hanem azon tényezők közötti kapcsolatnak, amely az integrált fejlesztési megközelítés során a térszervezést befolyásolják a határmenti régiókban és a nagyobb, országok közötti együttműködési területeken.

2.2.4. Közös agrárpolitika

(45)A közös agrárpolitika (KAP) elsődleges célja, hogy szektorról szektorra javítsa a mezőgazdaság termelékenységét. Az 1992-ben végrehajtott reformot követően a termőterület művelésből való kivonásáért pénzügyi támogatás járt, melynek eredményeképpen 1993 és 1994 között mintegy 6 millió hektár föld került ki a művelésből. A kezdeményezés különösen azokon az uniós területeken növelte a mezőgazdasági jövedelmet, ahol már eleve belterjes (intenzív) gazdálkodás folyt, mivel a kifizetett összeg historikus bevételekhez kapcsolódott. Azok a területek, amelyeken kevésbé volt belterjes a művelés, általában hátrányosabb helyzetbe kerültek, és ez az egyes

mezőgazdasági régiók közötti gazdasági (jóléti) szakadék elmélyüléséhez vezetett.

(46)A KAP-nak a jövedelemre, munkaerőpiacra, infrastruktúrára és természeti erőforrásokra tett területi hatására irányuló vizsgálatok a mezőgazdaság és a vidék közötti szoros és különleges kapcsolatot tárták fel. Ebben a tekintetben a KAP sok vidéki terület fejlődését határozza meg. Hatása régióról régióra nagymértékben változik attól függően, hogy milyenek a sajátos környezeti, kulturális és társadalmi-gazdasági feltételek és részben attól, hogy milyen típusú termelés és piacszerzés folyik.

(47)A mezőgazdasági termelés belterjessé tétele (intenzifikáció), koncentrációja és specializálódása a területfejlesztésre is negatív hatást gyakorol: például monoton tájak jelennek meg, felhagynak a hagyományos gazdálkodási módszerekkel, hatalmas területeket vadvízként, mocsárként és természetes vad legelőként használnak, a talajvíz elszennyeződik a megnövekedett növényvédőszer és műtrágya használat miatt, és csökken a biológiai sokféleség. Már majdnem két évtizede vannak erőfeszítések arra, hogy az agrárpolitikát a vidéki területek tágabb gazdasági és társadalmi összefüggésébe iintegrálják. A tapasztalat rámutatott arra, hogy milyen új lehetőségek és kilátások nyílnak a gazdálkodás diverzifikálásából, melynek során olyan - ezideig marginális - tevékenységek indulhatnak be, mint kiváló minőségű termékek kifejlesztése és értékesítése, mezőgazdasági turizmus és környezettel összefüggő beruházási projektek.

(48)Az 1992-es reform döntő része a mezőgazdaság környezeti szempontjaival foglalkozott. Példák mutatják, hogy az állattenyésztés intenzitásának csökkentésére és a környezetbarát gazdálkodási módszerek növelésére irányuló programok javították a környezeti helyzetet és pénzügyi haszonnal jártak. Ezek a programok még ma is csak 3 %-át teszik ki a KAP költségvetésének. Jelenleg csupán a terület 1 %-a van ökológiai művelés alatt, ennek 75 %-a részesül EU-támogatásban.

(49)Még egy oka van annak, hogy miért van szükség a vidéki területek fejlesztéséhez a politikai területek közötti jobb koordinációra, mégpedig az: hogy az EU bővítése és a világkereskedelmi tárgyalások folytatása valószínűleg erősíti a versenyt a globális piacokon, és ez bizonyos régiókban növeli a nyomást a termelés fokozására. Ez rendkívül negatív hatással lehet a környezetre. A gazdaságilag gyenge vidéki területeken viszont továbbra is gazdasági teher nehezedik a mezőgazdasági tevékenységekre, mely még inkább szükségessé teszi a jobb területfejlesztési stratégiákat (beleértve a környezetgazdálkodást).

2.2.5. Környezetvédelmi politika

(50)Az Amszterdami Szerződés nyomatékosabban hangsúlyozta a környezeti szempontok fontosságát és annak szükségességét, hogy a környezetvédelmi követelmények beépüljenek a közösségi politikák és tevékenységek végrehajtásába, különös tekintettel a fenntartható fejlődés előmozdítására.

(51)A Közösség környezetvédelmi politikájának feladatai olyan előírásokat tartalmaznak, amelyek különös hangsúlyt

helyeznek a területfejlesztési kapcsolatokra és különösen a területfelhasználásra. Például az egész Unióra kiterjedő védett területek kijelölése azt a célt szolgálja, hogy elősegítse az összefüggő élőhely rendszer létrejöttét, amely a "Natura 2000" elnevezésű program keretében működik. Ez a rendszer madárvédelmi élőhelyeket foglal magában és olyan madárfajokat, amelyeket védeni kell, miközben figyelembe veszi a társadalmi-gazdasági és regionális követelményeket, amelyek bizonyos természeti területek megőrzését, illetve egyes fajok védelmét szolgálják. Feladatuk ugyanakkor a növény-és állatvilág bizonyos állományainak újraélesztése is. Az EK Nitrát Direktívája²⁹ azt célozza, hogy egyrészt csökkentse a meglévő nitrátszennyeződést a mezőgazdasági területeken, másrészt hogy megelőzze a további talajvízszennyeződést.

(52) Számos egyéb közösségi tevékenység hat közvetetten a területfelhasználásra és a területfejlesztésre, mint például a 85/337/EGK sz. direktíva, amely előírja, hogy a nagy projektekre környezeti hatásvizsgálatot kell elvégezni, és azt közzé kell tenni; valamint egy sor olyan direktíva definíciója, amely a természeti környezethez közeli területek minőségi szabványait határozza meg; és a kibocsátások csökkentését célzó rendeletek.

(53) A Bizottság 1996-ban elindította a Tengerparti Övezetek Integrált Kezelésére vonatkozó Demonstrációs Programot, amely együttműködésen és integrált tervezésen keresztül előmozdítja a fenntartható gazdálkodást, és a megfelelő földrajzi szinten bevonja valamennyi fontos szereplőt. A program képviseli az első közösségi szintű próbálkozást, amely integrált területi megközelítést alkalmaz, és a

tengerparti övezetek integrált kezelésére vonatkozó európai stratégiára dolgoz ki javaslatokat³⁰.

(54)Az évek során a Közösség környezetvédelmi politikája növekvő figyelmet szentelt a városi területek fejlesztésének a hulladék- és vízkezelésről, illetve a zaj- és légszennyeződésről hozott törvények bevezetésével. Például a zajhatárok gyakran beépülnek a országos környezetvédelmi törvényekbe, illetve a területfelhasználással kapcsolatos tervezés módszereibe, és ezzel befolyásolják az új infrastrukturális fejlesztéseket. Hasonlóképpen a légszennyeződés koncentrációs határai is közvetlen hatást gyakorolhatnak a városfejlesztésre és az ipari területekre.

(55)A környezetvédelmi politikai követelmények egyre nagyobb fontossággal bírnak mint telepítési tényezők, amikor üzleti vállalkozásokat hoznak létre vagy telepítenek át. A közösségi előírásoknak nemcsak ökológiai szempontból, hanem gazdasági szempontból is jelentős következményei lehetnek egyes tagállamokra.

2.2.6. Kutatás- és technológiafejlesztés (KTF)

(56)Különböző KTF és demonstrációs programot tartalmazó többéves keretprogramra épül a Közösség KTF politikája, amely a vállalatok, kutatóközpontok és egyetemek közötti együttműködést segíti elő azzal a céllal, hogy megerősítse az ipar tudományos és technológiai alapjait, és növelje versenyképességét a világpiacon. A KTF politika céljai közé tartozik még a harmadik országokkal és nemzetközi szervezetekkel való együttműködés, a KTF politika

eredményeinek terjesztése és felhasználása, valamint a Közösség kutatói képzésének és mobilitásának az ösztönzése.

(57)Tekintettel arra, hogy a projektek regionális kritériumoktól függetlenül kerülnek kiválasztásra, ezért a pénzügyi alapok regionális elosztását az szabja meg, hogy milyen a vezető kutató és technológiai intézmények földrajzi eloszlása az EU városaiban és régióiban. Ebből azonban elhamarkodott lenne arra a következtetésre jutni, hogy a KTF vonatkozásában a közösségi politika elhanyagolja a kevésbé fejlett régiókat, és hogy kizárólag azokra a magasan fejlett, erős gazdasággal rendelkező régiókra koncentrál, amelyekben az egyébként is magas üzleti támogatottsággal bíró intézmények többsége található. Például igen jelentős azon intézmények száma, amelyek az elmúlt tizenöt év során jöttek létre, és kaptak támogatást, holott az Unió kedvezőtlenebb adottságú régióit képviselik. Ezenkívül a hátrányos helyzetű régiók kutatói számára a képzési és mobilitási ösztönzők nagyobb lehetőséget biztosítanak azon régiókkal való együttműködésre, amelyek széleskörű kutatási központokkal rendelkeznek. Továbbá az 5. keretprogram konkrét programjai olyan témakörök kutatására helyezik a hangsúlyt, amelyek a területfejlesztéssel összefüggnek, mint például a "holnap városa és kulturális örökség", "fenntartható gazdálkodás a mezőgazdaságban, halászatban és erdészetben, beleértve a vidéki területek integrált fejlesztését", vagy például a "fenntartható gazdálkodás és vízminőség"- hogy csak néhányat említsünk.

(58)Az 5. keretprogram új szerkezete jobban támogatja a különböző közösségi politikák fejlesztését és végrehajtását, beleértve azokat is, amelyek világos területi dimenzióval

rendelkeznek. A közösségi kutatási, technológiai és fejlesztési politikák a gyengébb szerkezeti adottságokkal rendelkező régiókra is irányulhatnak. A tapasztalat azt mutatja (például Skóciában és az új német szövetségi tartományokban), hogy a gazdaságilag gyenge régiók is képesek jelentős kutatási és technológiai központokat területükre csábítani és "ott tartani". Ehhez azonban a helyi, regionális és országos szereplők közötti szoros együttműködésre van szükség, valamint a megcélzott régiók és városok piaci kezdeményezéseire. Az ETP itt megfelelő együttműködési keretként használható.

2.2.7. Az Európai Beruházási Bank hiteltevékenysége

(59)Az utóbbi években a Közösség növekvő mértékben strukturális támogatási formákat működtetett a közösségi költségvetésen kívül azáltal, hogy hiteleket bocsátott rendelkezésre az EK különböző intézményein keresztül. Az Európai Beruházási Bank (EBB) ebben kulcsszerepet játszik. Azonos pénzügyi volumen mellett ma már nagyobb számú célszereplő juthat kölcsönökhöz, mint támogatáshoz. Tekintettel arra, hogy a kölcsönöknek nagyobb az "ösztönző hatásuk", nagyobb számú beruházási projektet lehet így előmozdítani. A hitel kedvezményezettjeinek a részvétele kamat- és tőkevisszafizetés formájában a hatékonyságot javítja általában a gazdaságpolitika szempontjából. Végezetül lehetőség van hosszútávú projektekre is kölcsönöket fölvenni, különösen infrastrukturális projektekre. Az ilyen kölcsönből történt finanszírozás azzal a pénzügyi előnnyel is jár, hogy ösztönzi a gazdasági növekedést, ez pedig hitel- és tőketörlesztésre használható magasabb adóbevételek formájában. Az EBB fő célja, hogy

ösztönözze mind a beruházási, mind az infrastrukturális fejlesztéseket az Unió kedvezőtlenebb adottságú régióiban. Ennélfogva a hitelek jelentős módon hozzá tudnak járulni ahhoz, hogy irányítani lehessen az EU jövőbeli keleti bővítését a területi szerkezet modernizálásával. A Közösségen belüli alacsony kamatú EBB hitelek 84 milliárd ECU-t tettek ki az 1991 és 1995 közötti időszakban, amely összeg az összes kibocsátott hitel 90 %-ának felel meg.

2.3. Cél: a közösségi politikák jobb területi összhangja

(60) Bár a legtöbb közösségi politikának nincs közvetlen területi jellege, számos területi koncepció támasztja alá azokat. Ezek a következők:

- *A pénzügyi támogatásra jogosult területek behatárolása, és a támogatások arányának meghatározása*

Ezek a területek meghatározzák a térségi szerkezeti politikák intervenciós intézkedéseit, illetve a regionális célú nemzeti pénzügyi támogatások lehetőségét, mint például a regionális alap szerint támogatható területek.

- *Az infrastruktúrák javítása*

Bizonyos közösségi politikák az infrastruktúra finanszírozásával avatkoznak be, amely közvetlen hatást gyakorol a területre. Ez a helyzet - például - a transzeurópai hálózatok esetében, különösen a közlekedési és energiaszektor esetében, mind a lineáris (pl. autópályák, nagyfeszültségű villamos vezetékek), mind a célponthoz kötött infrastruktúra (pl. fuvarozási központok, erőművek) vonatkozásában.

- *Területi kategóriák alkalmazása*

Számos közösségi politika alkalmazza a területi kategóriákat, például: a jogszabályok végrehajtása során a környezetvédelem terén (pl. a növény- és állatvilág bizonyos élőhelyeinek és fajainak védelmére kijelölt területek a Natura 2000 hálózat keretében), konkrét támogatások elosztása során (pl. hegyvidéki területek, ahol konkrét direktíva támogatja a mezőgazdaságot, és a szigetek az Amszterdami Szerződés 130.a. cikke értelmében), vagy bizonyos tételek definíciója során a kutatás- és technológiafejlesztés 5. keretprogramjában.

- *Funkcionális szinergiák kialakulása*

Bizonyos közösségi politikák keretén belül a funkcionális kölcsönhatások kialakulása és a szinergiák hangsúlyozása érdekében figyelembe vételre kerülnek a területi elemek. Így a közlekedés terén folytatott kutatások figyelembe veszik a területfelhasználás és a közlekedési igények közötti kölcsönhatást vagy a fenntartható mobilitás követelményeit a közlekedési módok kiválasztásával kapcsolatosan. A regionális politika a helyi szükségleteknek megfelelő regionális innovációs stratégiákat próbálja előmozdítani; az energiapolitika a napenergia hasznosításával foglalkozik a várostervezési célkitűzésekkel összhangban.

- *Integrált területfejlesztési megközelítések*

A funkcionális kölcsönhatások egyszerű felismerése és az azok eredményeképpen kialakuló szinergiák mellett jónéhány közösségi tevékenység erős területi dimenzióval rendelkező, integrált és többszektorú megközelítéseket igyekszik kialakítani. Ez igaz a transznacionális

területfejlesztési együttműködéssel kapcsolatos közösségi kezdeményezésre (INTERREG II.C.); a vidéki területek integrált fejlesztési politikájára (LEADER); és a Tengerparti Övezetek Integrált Kezelésére vonatkozó Demonstrációs Programra. Azonban ma még mindig viszonylag kevés ilyen nagyratörő integrált megközelítés létezik.

(61)A helyi közösségek és régiók különböző mértékben érzik a politika regionális szempontból jelentős kiadásai előnyeit, amelyeket az EU, illetve a tagállamok vállaltak az egész Közösségre kiterjedő kötelező előírásoknak megfelelően. A közösségi politikák területi hatásai nem egészítik ki egymást automatikusan a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődéssel összhangban. A régiók és városok fejlesztési koncepcióinak sem felelnek meg automatikusan. Kölcsönös pontosítási folyamat nélkül a hatások akaratlanul is súlyosbíthatják az egyenlőtlenségeket, amennyiben kizárólag konkrét ágazati célkitűzésekre irányulnak.

(62)A tagállamok és az Európai Bizottság az ETP-t olyan eszköznek tekintik, amely segíti a közösségi politikák koordinálásának javítását. Minél előbb lehetséges a célok és választási lehetőségek figyelembe vétele a Közösség ágazati politikáinak megfogalmazása és értékelése területén, annál pozitívabb hatást lehet gyakorolni a helyi területi egységek és régiók fejlődésére: ha ugyanis a helyi és regionális hatóságok időben értesülnek az ágazati politikával kapcsolatos EU-szintű döntések területi hatásairól, akkor ezekre jobban tudnak reagálni.

(63)Következésképpen az EU ágazati politikáinak regionálisan eltérő hatásait minél előbb figyelembe kell venni. A

területfejlesztési célok elérése az EU-n belül nemcsak a pénzügyi lehetőségektől függ, hanem egyre inkább attól, hogy a területileg fontos ágazati politikák időben együtt tudnak-e működni. Ebből a szempontból elengedhetetlenül szükséges, hogy olyan mechanizmusok épüljenek ki, amelyek erősítik az együttműködést az Európai Bizottság részlegei között, hogy biztosítani lehessen a beavatkozások (intervenciók) területi összhangját. Ezenkívül szükség van arra is, hogy a Bizottság rendszeresen tanulmányozza, és értékelje a jelenlegi EU-politikák területi hatásait.

3. Politikai célok és választási lehetőségek az EU területére

3.1. Területi szemléletet figyelembe vevő politikák

(64)A területi egyenlőtlenségek, valamint annak következtében, hogy hogyan hatnak a közösségi politikák az egyes régiókra, az EU helyi közösségei és régiói nem válnak automatikusan regionálisan kiegyensúlyozott területté a Gazdasági és Monetáris Unió létrejöttével. Ezért ahhoz, hogy az EU fenntartható és ezáltal területileg kiegyensúlyozott fejlődése megvalósuljon, elengedhetetlen, hogy területileg differenciált intézkedések szülessenek, és hogy az európai integráció által kínált lehetőségeket kihasználják.

(65)Ezért valamennyi érintett hatóság és kormányzati szerv figyelembe veheti a következő fejezetekben felsorolt területfejlesztési célokat és választási lehetőségeket. Ha a

területileg jelentős közösségi, országos, regionális és helyi szintű ágazati politikák tükrözik ezeket a célokat és választási lehetőségeket, akkor biztosítható, hogy az ágazati célkitűzések mellett az EU területére vonatkozó területfejlesztési irányvonalak is már a politikai folyamat korai szakaszában figyelembe vételre kerüljenek. Ezek a területfejlesztési irányvonalak a következők:

- Policentrikus és kiegyensúlyozott városhálózat kialakítása és a városi és vidéki területek közötti partnerség erősítése. Ez a város és vidék közötti idejétmúlt kettősség megszüntetésével is együtt jár.
- Integrált közlekedési és távközlési koncepciók elősegítése, amelyek elősegítik az EU területének policentrikus fejlődését és fontos előfeltételei annak, hogy az európai városok és régiók képesek legyenek integrálódni a Gazdasági és Monetáris Unióba. Az információhoz és tudáshoz való egyenlő hozzáférést fokozatosan kell biztosítani. Ehhez olyan megoldásokat kell találni, amelyek a regionális különbségekhez alkalmazkodnak.
- A természeti és kulturális örökség fejlesztése és megőrzése ésszerű gazdálkodás segítségével. Ez hozzájárul a regionális identitások megőrzéséhez és erősítéséhez, valamint az EU régiói és városai természeti és kulturális sokféleségének megtartásához a globalizáció korában.

(60) Konkrét politikai célok és választási lehetőségek kerülnek kidolgozásra a fenti három területfejlesztési politikai irányvonalhoz. Ezek nem egyformán vonatkoznak az EU egész területére. A kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés megteremtése érdekében a fenti célokat és

választási lehetőségeket a terület gazdasági, társadalmi és környezeti helyzetének megfelelően kell értelmezni.

3.2. Policentrikus területfejlesztés és új város-vidék kapcsolat

3.2.1. Az EU policentrikus és kiegyensúlyozott területfejlesztése

(67)A múltbeli és a jövőben tervezett bővítések fényében az EU mára olyan méretűvé és olyan sokszínűvé vált, hogy az megkívánja egy területfejlesztési stratégia kidolgozását. Policentrikus fejlesztési koncepciót kell alkalmazni ahhoz, hogy regionálisan kiegyensúlyozott fejlődést lehessen elérni tekintettel arra, hogy az EU teljesen integrálódik a globális gazdaságba. A fenti koncepció megvalósítása segít elkerülni az EU mag-területe körül a további túlzott gazdasági és demográfiai koncentrációt. Az EU összes régiója gazdasági potenciálját csak akkor lehet kihasználni, ha továbbfejlesztjük az policentrikus európai településhálózat. Ahhoz, hogy az EU globális viszonylatban versenyképesebb legyen, jobban integrálni kell az európai régiókat a világgazdaságba. Ebben a tekintetben az EU tengerhajózási adottságai kedvező földrajzi telepítési feltételeket biztosítanak. Számos dinamikus világgazdasági integrációs övezet létrehozása és bővítése jelentős eszközt nyújt az EU-ban a gazdasági növekedés és a munkahely-teremtés felgyorsításához, különösen a jelenleg strukturálisan gyengének tartott régiókban (az 1. és 6. célkitűzés alapján a jelenlegi regionális alapokból támogatásra jogosult területek).

(68) Jelenleg csupán egy nagyobb kiemelkedő földrajzi övezet létezik a világgazdasági integráció szempontjából: az EU legfejlettebb magja, a London, Párizs, Milánó, München és Hamburg metropoliszai által körülhatárolt ötszög. Ez az övezet erős világgazdasági funkciókat és szolgáltatásokat nyújt, amelyek magas jövedelemszintet és jól fejlett infrastruktúrát tesznek lehetővé. Továbbá létezik még néhány egymástól távol eső jelentős növekedési sziget (pl. Barcelona, az Öresund régió), ahol a GDP még nem elég magas ahhoz, hogy lényegesen megváltoztathassa a jelenleg kiegyensúlyozatlan területfejlesztést az ETP alapvető célkitűzéseivel összhangban. Az EU gazdasági-földrajzi helyzete különbözik például az Egyesült Államokétól, ahol számos világméretben kiemelkedő gazdasági integrációs övezet van: Nyugati partvidék (California), Keleti partvidék, Délnyugat (Texas), Középnnyugat.

(69) Az EU jelenlegi területi tendenciái a tevékenységek további koncentrációját tükrözik, különösen tekintettel a magas színvonalú és globális funkciók összpontosulására az EU mag-területén és néhány metropoliszban. Tekintettel az EU bővülésére, a területfejlesztés további koncentrációja, amely egyetlen globális szempontból kiemelkedő dinamikus integrációs övezetben jelentkezik, nem vezet a középső legfejlettebb mag és az egyre növekvő nagy periféria közötti különbség csökkenéséhez. Következésképpen egy új területfejlesztési stratégiára van szükség.

(70) A területfejlesztést befolyásoló korábbi politikai intézkedések elsősorban azzal foglalkoztak, hogy az infrastruktúra terén végrehajtott projektekkel javítsák a periféria és az EU mag-területe közötti összeköttetéseket.

Azonban ma már arra van szükség, hogy a politika az EU területének policentrikusabb elrendezésével új lehetőséget kínáljon a periférikus területeknek. Kulcssszeret fog játszani Európa területi egyensúlyának javításában az olyan világgazdasági integrációval rendelkező dinamikus övezetek létrehozása, amelyek arányosan helyezkednek el az EU területén, és amelyek egyrészt nemzetközileg elérhető világvárosi régiók hálózatából, másrészt az azokkal szorosan kapcsolódó háttérterületekből (különböző méretű városok, nagyvárosokból és vidéki területek) állnak. A globális és magas minőségű szolgáltatások témája is egyre inkább napirendre kerül az EU mag-területén kívül eső világvárosi régiókban és városokban.

(71)Az olyan területfejlesztési perspektíva, amely egyes világvárosi térségek policentrikus fejlesztésére korlátozódik, nincs összhangban az EU azon hagyományával, amely a város és vidék sokszínűségének fenntartását tartja szem előtt. Ezért célként az EU egész területét felölelő policentrikus településhálózatot kell kitűzni, hierarchikus városrangsorolással párosítva. Ez alapvető előfeltétele a helyi területi egységek és régiók kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődésének, és az EU valódi letelepítéssel kapcsolatos előnye kialakulásának a világ más nagy gazdasági régióival szemben.

(72)Következésképpen a területi hatású politikai döntéseket és beruházásokat, beleértve a strukturális alapokból származó források igénybevételét, főleg az 1. célkitűzés alapján támogatásra jogosult területeken, egy policentrikus fejlesztési modell felé kell irányítani. Megfelelő intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy biztosítani lehessen

a magas hatékonyságú infrastruktúrát, országok közötti, országos és regionális szinten egyaránt, mely intézkedések támogatják, és kiegészítik az érintett dinamikus integrációs övezetek fejlődését.

(73) Ahhoz, hogy meg lehessen szilárdítani a kiegyensúlyozott településhálózatot, eljárásokat és módszereket kell találni, amelyek lehetővé teszik, hogy a városok és régiók kölcsönösen kiegészítsék egymást, illetve együttműködjenek. Erre változatos lehetőségek nyílnak, és bizonyos mértékig már eddig is sikereket lehetett elkönyvelni. A városhálózatok regionális szintjén is szükség van kiegészítő együttműködésre, amely vonatkozik a régiók közötti, az országok közötti, sőt még az EU-szintű városhálózatokra is. A helyi vagy regionális helyzettől függően a kitűzött célok és a lehetséges megoldások is nagyban különbözhetnek egymástól.

(74) Annak támogatása, hogy a városok és régiók kölcsönösen kiegészítsék egymást (komplementaritás), egyidejűleg azt is jelenti, hogy a közöttük létező gazdasági verseny előnyeire lehet építeni, leküzdve annak hátrányait. Azonban nem szabad ezt a komplementaritást pusztán a gazdasági versenyre összpontosítani, hanem ki kell azt terjeszteni valamennyi városi funkcióra, mint például a kultúra, oktatás, tudás és a szociális infrastruktúra. Az alkalmazott politikának ösztönöznie kell a városok közötti hatékony együttműködést, amely közös érdekekre és az összes résztvevő közreműködésére épít. Ezért alapvető előfeltétel, hogy önkéntes legyen az együttműködés, és minden partner egyenlő jogokkal rendelkezzen.

(75)A városok és a környező vidék között egyre többféle funkcionális területen alakul ki egymásra utaltság. Ezek az egymásra utaltságok a közigazgatási határokon átnyúló önkéntes együttműködést tesznek szükségessé a helyi önkormányzatok között, hogy a régió egészének versenyképességét erősíteni lehessen. Ez minden résztvevő számára előnyül jár. Az együttműködés lehetséges területei közé tartozik a helyi közlekedés, a hulladékgazdálkodás és a közös lakó- és ipari területek kijelölése. A határon átnyúló együttműködő városhálózatok eszközt biztosítanak a határmenti területek fejlődési hátrányainak leküzdésére.

(76)A kevésbé sűrűn lakott és gazdaságilag gyengébb régiókban is fontos, hogy kisebb városokból álló hálózatok jöjjenek létre. Ezeken a területeken a városi övezetek közötti, a funkcionális komplementaritás kialakítására irányuló együttműködés lehet az egyetlen lehetőség életképes piacok megteremtésére és gazdasági intézmények és szolgáltatások fenntartására, amelyeket a városok egyedül nem lennének képesek megvalósítani.

(77)Az egymástól viszonylag távol eső városoknak hálózatokban kell együttműködniük, amelyek célja a közös problémák megoldása. A tapasztalatcsere mellett közös célok kitűzésére és közös projektek megvalósítására is szükség van. Példaképpen említhető a helyi közlekedés irányítása, várostervezés, egyetemek és kutatóközpontok közötti együttműködés, a kulturális örökség és a történelmi városközpontok kezelése és az új bevándorlók integrálása a városi társadalomba.

(78) A városok és régiók közötti, az EU külső határain átnyúló együttműködés fontos lehetőséget kínál arra, hogy a szomszédos régiókkal megerősödjenek a politikai és gazdasági kapcsolatok Észak-, Közép- és Kelet-Európában és a Földközi-tenger térségében. Ez elősegíti a stratégiaileg jelentős infrastrukturális és környezeti projekteken való együttműködést is.

(79) **A politika választási lehetőségei**

1. Az olyan világgazdasági integrációjú nagyobb övezeteknek transznacionális területfejlesztési stratégiákkal történő megerősítése az EU-n belül, amelyek kiváló minőségű globális funkciókkal és szolgáltatásokkal rendelkeznek, beleértve a periférikus területeket is.
2. A világvárosi régiók, város csoportok és városhálózatok policentrikus és kiegyensúlyozottabb rendszerének megerősítése a strukturális politika és a transzeurópai hálózatokra vonatkozó politika közötti szorosabb együttműködésen és a nemzetközi/országos és regionális/helyi közlekedési hálózatok közötti összeköttetések javításán keresztül.
3. A transznacionális és határokon átnyúló együttműködés keretén belül az integrált területfejlesztési stratégiák kialakításának elősegítése a város csoportok számára az egyes tagállamokban, beleértve a hozzájuk tartozó vidéki területeket és azok kisvárosait is.
4. A területfejlesztés szférájába tartozó bizonyos témák közötti együttműködés erősítése határon átnyúló és transznacionális hálózatokon keresztül.

5. Az együttműködés elősegítése regionális, határon átnyúló és transznacionális szinten, az észak-, közép-, kelet-európai országok és a Földközi-tenger térségének városaival; az Észak-Dél kapcsolatok erősítése Közép-és Kelet-Európában, valamint a Nyugat-Kelet kapcsolatoké Észak-Európában.

3.2.2. Dinamikus, vonzó és versenyképes városok és urbanizált régiók

(80)Az EU régiói csak akkor lesznek versenyképesek és járulnak ezáltal hozzá a munkanélküliség mérsékléséhez, ha a városok - főleg azok, amelyek kívül esnek a világgazdasági integrációjú övezeteken és a világvárosi régiókon - elegendő gazdasági potenciállal rendelkeznek. Ezek közé tartoznak az úgynevezett "kapu városok" (kapu szerepet betöltő városok: "gateway cities"), amelyeken keresztül az EU területe elérhető (nagy tengeri kikötők, interkontinentális repülőterek, kereskedelmi vásárokat és kiállításokat rendező városok, kulturális központok), és kisebb városok, amelyek a hanyatló vidéki területek újjáélesztésében közreműködő aktív regionális központok. A "kapu városok" a periférián elhelyezkedő világvárosi régiókat is magukban foglalják, amelyek olyan különleges előnyöket élveznek, mint például az alacsony munkaerő-költségek, az Európán kívül eső vagy a szomszédos nem-tagállamokban található gazdasági központokkal kialakított speciális kapcsolatok.

(81)Az EU kevésbé dinamikus városai közül jónéhány viszonylag szűk gazdasági bázissal rendelkezik, amelyet egyetlen gazdasági ágazat ural, és ennek a hanyatlása az egész regionális gazdaságra negatív hatást gyakorol. Ezen

városok versenyképessége tehát a gazdasági bázisaik diverzifikálását szolgáló politikán múlik. A környező vidéki területek jövőbeli kilátásai is a versenyképes városokra alapulnak. A városokban az anyagi és szociális jólét ennél fogva fontos tényezője a társadalmi, környezeti és gazdasági fejlődésnek. A fenti célok elérését szolgáló fejlesztési politikák azonban jelentősen függenek a helyi körülményektől. A következő öt tényező különös fontossággal bír a városok fenntartható fejlődése szempontjából:

- a városok fizikai terjeszkedésének kézben tartása,
- különféle funkciók és társadalmi csoportok (ez különösen érvényes a nagy városokra, amelyekben a lakosság egyre nagyobb rétegeit fenyegeti az a veszély, hogy kiszorulnak az urbánus társadalomból);
- a városi ökorendszerrel való ésszerű és forrástakarékos gazdálkodás;
- jobb elérhetőség biztosítása olyan különböző közlekedési formákkal, amelyek nemcsak hatékonyak, hanem környezetbarátak is; és
- a természeti és kulturális örökség megőrzése és fejlesztése.

(82)A fenntartható városi fejlődés számos lehetőséget nyújt arra, hogy "globálisan gondolkodjunk, s helyben cselekedjünk". Az ENSZ Rioi és Isztambuli (Habitat II) konferenciái olyan globális intézkedésekre ösztönöztek, amelyeket mind országos, mind helyi szinten meg kell valósítani. Ezt a témát a Közösség politikáinak és minden tagállamnak komolyan számításba kell venni. Azokat a politikai választási lehetőségeket, amelyek ebben a

fejezetben kerülnek felsorolásra, és amelyek kapcsolódnak mind az Agenda 21-hez³¹, mind pedig a Habitat Agenda-ához³², legjobban több ágazatot érintő, integrált városfejlesztési stratégiával lehet megvalósítani.

(83)A fenntartható városfejlesztés elérését segítő stratégiák és eszközök nagyban a tagállamok városaiban meglévő helyi, regionális és országos kiindulási feltételektől függnnek. A fenntartható várospolitikára terén a helyes gyakorlatok cseréje, amelyet a tagállamok indítottak el, érdekes megközelítést nyújtanak az ETP politikai választási lehetőségeinek alkalmazásához³³. Az Európai Bizottság cselekvési keretében célokat vázolt, és intézkedési javaslatokat tett a városi területek számára, amelyek összhangban vannak az ETP-ben lefektetett városfejlesztési politikai célkitűzésekkel³⁴.

(84)A tagállamoknak és a regionális hatóságoknak a "kompakt város" (kis távolságokkal rendelkező város) koncepcióját kell követniük, hogy jobban kézben lehessen tartani a városok további terjeszkedését. Ez például - körültekintő telepítési és települési politika keretén belül - magában foglalja a terjeszkedés minimalizálását, pl. az elővárosokban és sok tengerparti övezetben. Csak regionális viszonylatban lehet megakadályozni a városok terjeszkedését. E célból erősíteni kell a város és az azt körülvevő vidék közötti együttműködést, és partnerségen nyugvó új érdekegyeztetési formákat kell találni.

(85)A városok jövője az EU-ban a növekvő szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelmen és bizonyos városi funkciók elvesztésének meggátolásán múlik. Segíteni kell a

városi övezetekben mind az elhanyagolt területek és lepusztult ipari telepek helyrehozatalát, mind az olcsó, jó minőségű lakások kiegyensúlyozott biztosítását. Azáltal, hogy a városi funkciókat a városokban integrálják, minden állampolgár a szükséges mértékben hozzá kell hogy jusson az alapellátásokhoz és létesítményekhez, a zöld területekhez, az általános oktatáshoz és szakképzéshez és egészségügyi ellátáshoz. Ez felöleli a városi zöldterületeken belül található "zöld foltok" megőrzését és fejlesztését, amelyek ökológiai és egyben fontos társadalmi funkciókat töltenek be.

(86) Rendkívül fontos a városi ökörendszerrel való körültekintő gazdálkodás. Ahhoz, hogy a környezet terhelése csökkenthető legyen, olyan integrált megközelítést kell alkalmazni, amelyik a természeti erőforrások, az energia és a hulladék zárt ciklusaira épül. Ezzel a megközelítéssel mind a hulladékkezelést, mind a természeti erőforrások fogyasztását vissza lehetett szorítani (különös tekintettel a nem megújuló és lassan regenerálódó erőforrásokra). A levegő, a talaj és a víz szennyezettségét is mérsékelni lehetett. A természeti területek növelése a városokban, a biológiai sokféleség megőrzése és a közös energiarendszerek használata a háztartásokban és az iparban példázák azokat az intézkedéseket, amelyek a körültekintő környezetvédelmi politika részét képezik.

(87) A városok megközelíthetősége jelentős befolyással van az élet minőségére, a környezetre és a gazdasági teljesítményre. Az elérhetőség előmozdításához olyan telepítési területpolitikára van szükség, amely összhangban van a területhasználattal és a közlekedéstervezéssel. Az

elérendő cél: a városok terjeszkedésének csökkentése és integrált közlekedéstervezési megközelítés kialakítása. Ez mérsékelné a személyautóktól való függést, és elősegítené a mobilitás más eszközeinek elterjedését (tömegközlekedés, kerékpározás).

(88) A politika választási lehetőségei

6. A világvárosi régiók és "kapu városok" stratégiai szerepének növelése, kiemelt figyelmet szentelve az EU periférikus régiói fejlesztésének.
7. A városok gazdasági bázisának, környezetének és szolgáltató infrastruktúrájának javítása, különösen a gazdaságilag kedvezőtlenebb adottságú térségekben, hogy vonzóbbá váljanak a mobil beruházás számára.
8. Gazdasági diverzifikációs stratégia előmozdítása azokban a városokban, amelyek túlzott mértékben egyetlen gazdasági tevékenységi ágra épülnek, és a kedvezőtlenebb adottságú térségekben lévő városok gazdasági fejlődésének támogatása.
9. A társadalmi és funkcionális sokféleségre érzékeny integrált városfejlesztési stratégiák előmozdítása. Kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy harcoljunk a társadalmi kirekesztés ellen, újrahasznosítsuk, illetve szerkezetileg alakítsuk át a nem kellően használt vagy leromlott állagú városi telepeket és területeket.
10. A városi ökörendszerrel való ésszerű gazdálkodás elősegítése.
11. A városok és világvárosi régiók jobb elérhetőségének elősegítése megfelelő telepítési politikával és területhasználat tervezésével, amely képes ösztönözni a

városi funkciók kellő vegyítését, illetve a tömegközlekedés használatát.

12. Olyan hatékony módszerek támogatása, amelyek képesek megfékezni a féktelen városi terjeszkedést, csökkenteni a szélsőséges betelepelési nyomást, különösen a tergerparti övezetekben.

3.2.3. Belső fejlődés, változatos és eredményes vidéki területek

(89)Az EU-ban a vidéki térségekre a változatosság és a belső fejlődés jellemző. Ezek összetett gazdasági, természeti és kulturális területek, amelyek nem jellemezhetők olyan egydimenziós kritériummal, mint a népsűrűség, a mezőgazdaság vagy a természeti erőforrások. Néhány vidéki terület sikeresen vitte végbe a szerkezeti átalakítást. Ez nem csupán a telepítési tényezőknek köszönhető, mint például a kedvező telepek vagy az alacsony munkabér, hanem egyre inkább olyan tényezőknek, mint a természeti és kulturális örökség minősége, a hálózatok és a partnerség megléte, a döntéshozatal demokratikus szervezése, és nem utolsósorban a regionális és helyi politikusok és egyéb társadalmi szereplők kezdeményezőkézsége és elkötelezettsége. Az EU számos vidéki régiójának sikere azt példázza, hogy önmagában az, hogy vidéken folyik a tevékenység, nem akadály a dinamikus gazdasági fejlődésnek és a foglalkoztatottság növekedésének. Léteznek olyan rurális térségek, amelyek viszonylag jó versenypozíciót értek el a mezőgazdaságban és az idegenforgalomban.

(90)Számos vidéki területnek azonban még nem sikerült a szerkezeti változást elérnie, és jelentős gazdasági

problémával néz szembe, ennek oka gyakran a periférikus elhelyezkedés. A mezőgazdaságban alkalmazottak magas arányszámán kívül ezeknek a területeknek a szerkezeti gyengesége számos okra vezethető vissza, például a rendkívül alacsony népsűrűség, nehéz megközelíthetőség, kedvezőtlen klimatikus körülmények, gyenge infrastruktúra, a szerkezeti fejlődés hiánya, elavult ipari struktúrák és elavult mezőgazdasági termelési körülmények. Jelentős kihívásokkal kénytelenek szembenézni azok a vidéki területek is, amelyekre például a szomszédos világvárosi települések és nagyobb városok terjeszkedése, illetve gazdasági növekedése új nyomást gyakorol, hasonló kihívásokkal kerülnek szembe azok a területek is, amelyeket a mezőgazdaság hanyatlása sújt.

(91)A múltban a döntéshozók a vidéki térségeket általában olyan homogén területeknek tekintették, amelyek fejlődésük során ugyanolyan lehetőségekkel és akadályokkal rendelkeznek. Ez a szemlélet ma már nem felel meg az EU realitásának. Ma már a vidéki területek közös jellemzői: az alacsony népsűrűség, és a mezőgazdasági földhasználat magas aránya. Ami azonban a különböző vidéki területek által választott fejlődési utakat vagy fejlődési kilátásokat illeti, itt már jelentős eltéréseket találunk. Az EU-n belül bekövetkezett vidékfejlődési sokszínűség világosan jelzi, hogy a területfejlesztési stratégiáknak abból kell kiindulniuk, hogy figyelembe veszik a helyi, illetve regionális feltételeket, jellemzőket és kívánalmakat.

(92)Új lendület várható a város-vidék kapcsolat átértékeléséből. Ez elsősorban arra alapozható, hogy az ETP integráltan - funkcionális, területi egységként - kezeli a

városet és a vidéket, amelyet sokféle kapcsolat és kölcsönös egymásrautaltság jellemez. A város és vidék éles szembeállításá egy régióon belül a legtöbb esetben figyelmen kívül hagyja azt a ténytet, hogy csak régiók képesek a munkaerőpiacot, az információs és kommunikációs piacokat alakítani. Következésképpen a régió a megfelelő szint, ahol a cselekvésre és végrehajtásra kerül sor. A területfejlesztéssel kapcsolatos számos ügyben a régió szintjén történik az elemzés is.

(93)A policentrikus városhálózatban a kis- és középmeretű városok és kölcsönös függőségeik fontos központokat és összeköttetéseteket alakítanak ki, különösen a vidéki régiók számára. A "problémás" vidéki térségekben csak ezek a városok képesek a régióban végzett gazdasági tevékenységekhez infrastruktúrát és szolgáltatásokat nyújtani, és megkönnyíteni a bejutást a nagyobb munkaerőpiacokra. Ezért az integrált vidékfejlesztési stratégiák kidolgozása során kiemelt figyelmet kell fordítani a vidéken található városokra.

(94)A gazdasági növekedés eredményeképpen a vidéki területek ma már jelentős számú negatív környezeti hatásnak vannak kitéve. Ezek között szerepel: a városok mellett elhelyezkedő elmaradott területekre nehezedő erős nyomás, amely második lakás megszerzése iránti megnövekedett igényből ered; az új szabadidős tevékenységek negatív hatásai; és a talaj, levegő és víz szennyezettsége, amelyet a hulladékfeldolgozás és -tárolás okoz. A tömegeturizmus veszélyezteteti azoknak a területeknek a vonzerejét, ahol szép tájak - mint hegyek és tengerparti övezetek - találhatóak. Az intenzív gazdálkodás is talajszennyeződéshez és a kultúrtájak rombolásához

vezethet. A negatív hatásokat csak megfelelő regionális tervezéssel és a hozzá kapcsolódó környezeti és mezőgazdasági politikákkal lehet ellensúlyozni, amelyek a biológia sokféleség visszaállítására, a talajszennyeződés csökkentésére és a mezőgazdasági hasznosítás bővítésére és diverzifikálására törekednek.

(95)A kedvezőtlen termelési struktúrákkal rendelkező területeken a mezőgazdaságnak szembe kell néznie a nemzetközi verseny kihívásaival is. A lehetséges megoldások a következők: magas minőségű mezőgazdasági termény kifejlesztése azáltal, hogy megfelelő stratégiával nemcsak piacot találunk a termény számára, hanem újra felfedezzük a mezőgazdaság multifunkcionális jellegét is, azaz a mezőgazdasági vállalkozásra úgy tekintünk, mint a megélhetés változatos lehetőségeire (például falusi turizmus, szélgenerátorok). A környezeti, természeti és kulturális örökség megőrzésének társadalmi értéke egyre nagyobb, ráadásul munkalehetőségek sokféleségét kínálja a mezőgazdaság számára. A megfelelő oktatási és továbbképzési lehetőségek biztosításával olyan jövedelemforrások teremtését lehet elősegíteni, amelyek kiegészítik vagy alternatíváját adják a mezőgazdasági jövedelemnek.

(96)Ennélfogva az EU-n belüli szerkezetileg gyenge területek különös figyelmet érdemelnek. Törekedni kell ezeken a területeken a vidéki gazdaság diverzifikálására, hogy elkerülhető legyen az egyetlen szerkezettől való függés, és hogy a jövő felé tekintő munkahely-lehetőségeket lehessen teremteni. Az ezekben a régiókban lévő kis- és közepméretű városok az ipar és a szolgáltatással kapcsolatos tevékenységek, a kutatás és technológia, a turizmus és

pihenés központjaivá válhatnak. A vidéki gazdaság belső diverzifikációs folyamata régió kívüli összeköttetéseket és hálózatokat eredményez, valamint kapcsolatokat új piacokkal és további cégekkel, elősegíti az információhoz és az ismeretekhez való hozzájutást.

(97)Az EU vidéki területein a megújuló energiában jelentős lehetőségek rejlenek: napenergia, szélenergia, vizierőművek, illetve apály-dagály erőművek létesítésének lehetősége, biomasszából nyert energia, sőt a nagyobb városok közelében városi hulladékból generált energia (metán termelés). Mindez érdekes lehetőségeket kínál a gazdasági diverzifikációra és környezetbarát energiatermelésre. Ezt a potenciált kell kiaknázni a hatékony erőforrás-felhasználáshoz. További lehetséges lépésként a fölös energiát nagyobb energiahálózatokhoz lehet továbbítani.

(98)A vidéki területek fenntartható fejlődésének kulcsa egy független perspektíva kialakításában, a sajátos lehetőségek felkutatásában, illetőleg az egyéb régiókkal való tapasztalatcserében rejlik, ez utóbbi azonban nem jelenti azt, hogy az EU régiói lemásolnák egymás fejlődési perspektíváit. A politikai stratégiáknak számításba kell venniük a fejlődési lehetőségek és kockázatok sokféleségét. Ezekből kell leszűrni azokat az eszközöket, amelyek alapján a vidéki területek lépést tehetnek. Így lehetővé válik, hogy a regionális és helyi szereplők a lehető legnagyobb rugalmassággal reagáljanak problémáikra.

(99)A politika választási lehetőségei

13. Diverzifikált fejlődési stratégiák előmozdítása, amelyek érzékenyek a vidéki területek sajátos lehetőségeire, és amelyek sajátos fejlődés elérését segítik (beleértve a multifunkcionalitás elősegítését a mezőgazdaságban). A vidéki területek támogatása az oktatás, a képzés és a nem mezőgazdasági munkahely-teremtés terén.
14. A kis- és középmeretű városoknak a regionális fejlődés középpontjaiként történő megerősítése a vidéki területeken, és hálózatépítésük (networking) előmozdítása.
15. Fenntartható mezőgazdaság biztosítása, környezeti intézkedések foganatosítása és az agrár földhasználat diverzifikálása.
16. A vidéki területek közötti együttműködés és információcsere elősegítése és támogatása.
17. A városi és vidéki területeken a megújuló energia lehetőségeinek kihasználása, számításba véve a helyi és regionális feltételeket, különösen a kulturális és természeti örökséget.
18. A környezetbarát turizmusban rejlő fejlesztési lehetőségek kiaknázása.

3.2.4. Város-vidék partnerség

(100) Sok helyi probléma nem oldható meg ma anélkül, hogy integrált módon vizsgálnánk a városokat és a vidéket, mivel ezek általában regionális problémák. A gyakorlati partnerség (partneri kapcsolat) az együttműködésben és koordinációban nyilvánul meg. Ahhoz azonban, hogy az együttműködésből hosszútávú és sikeres partneri kapcsolat alakulhasson ki, számos alapfeltételnek kell teljesülnie:

- a partnerek egyenlősége és függetlensége,
- a partnerségben való önkéntes részvétel;
- a különböző közigazgatási feltételek figyelembe vétele;
- közös felelősség, közös előnyök.

(101)A városok és a vidék közötti partneri kapcsolatoknak számos területi dimenziója is van: regionális, régiók feletti, régióközi és transznacionális perspektíva. A regionális perspektívák között találjuk meg a különböző méretű városok és a körülöttük elhelyezkedő vidéki területek partneri kapcsolatát. Itt különösen fontos, hogy a városok és a vidék egy közös integrált megközelítést alkalmazzon, hiszen együtt alkotják a régiót, és kölcsönösen felelősek annak továbbfejlesztéséért. A vidéki régiókban elhelyezkedő városok jelentős funkcióval bírnak mint az adott regionális gazdasági fejlődést biztosító növekedés motorjai. A ritkán lakott vidéki területeken csak a városok képesek az infrastruktúra és a szolgáltatások ellátásának bizonyos szintjeit nyújtani, és így gazdasági vonzerőt gyakorolni. Ezekben a területeken a városok azért is különösen fontosak, mert ezek őrzik meg a településszerkezetet és a kultúrtájat.

(102)A régiók feletti perspektíva olyan kiterjedt funkciómegoszlásra utal, amely egyrészt magában foglalja a városi és világvárosi régiókat, másrészt a vidéki régiókat. A partnerségen alapuló megközelítés elvben egy olyan célt szolgál, amelynek eredményeként egyensúlyt lehet elérni a széleskörű érdekek egész sorában, amelyekben mind a gazdasági és környezeti érdekek, mind pedig a társadalmi szempontok érvényesülnek.

(103)A régióközi és a transznacionális dimenziók esetében a tapasztalatcsere és a "másoktól tanulás" a meghatározó. Itt nem az a cél, hogy megtaláljuk az egyensúlyt a partnerségen alapuló érdekek között, hanem inkább az, hogy a városok és a vidék közötti együttműködés során szerzett tapasztalatokat értékeljük, és átadjuk konkrét projektek és kezdeményezések alkalmával.

(104)A partnerség a közös költségviselést és a haszon megosztását is jelenti, például magas minőségű és drága infrastrukturális létesítmények nyújtása vagy területek biztosítása a városi lakosság vízellátáshoz. A partnerség új formái alkalmat nyújtanak arra, hogy a városok és a vidék között a szolgáltatások kölcsönös cseréjét újra lehessen értékelni a fenntartható területfejlesztési perspektíva szempontjából, és ez célul tűzi ki a "szolgáltatások együttes regionális csoportjának" (szolgáltatási pool) megteremtését a helyi önkormányzati szolgáltatások cseréjéhez.

(105)A közigazgatási szervek közötti partneri kapcsolatok mellett a városokban és a vidéken működő cégek közötti partnerségre alapuló hálózatok is jelentős szerepet töltenek be a regionális gazdaságban. A lehetséges szinergikus hatásokat ki kell aknázni, és egy olyan tanulási folyamatot elindítani, amely biztosítja a vállalatok számára a tudást és az információt a területi közelségből adódó lehetőségekhez.

(106) A politika választási lehetőségei

19. A szolgáltatások és a tömegközlekedés alapellátásának fenntartása a vidéki területeken elhelyezkedő kis-és középmeretű városokban, különösen a hanyatló területeken.
20. A városok és a vidék közötti együttműködés elősegítése, amely a funkcionális régiók megerősítését célozza.
21. A nagy városokat körülvevő vidék integrálása a városi régiókra vonatkozó területfejlesztési stratégiákba a területhasználat hatékonyabb tervezése céljából, különös figyelmet fordítva az életminőségre a városi környezetben.
22. A partnerségre alapuló együttműködés előmozdítása és támogatása a kis- és középmeretű városok között országos és országok közötti szinten közös projektek és kölcsönös tapasztalatcsere útján.
23. Vállalathálózatok előmozdítása a városokban és a vidéken működő kis- és középvállalkozások között.

3.3. Egyenlő hozzáférés az infrastruktúrához és az információhoz

3.3.1.A fejlesztett közlekedési kapcsolatok és az információhoz való hozzáférés integrált megközelítése

(107)A városi övezeteket és a világvárosokat hatékonyabban össze kell kötni egymással, az illető háttérterületükkel és a világgazdasággal. Hatékony közlekedés és kellő hozzáférés a távközlési lehetőségekhez az alapfeltétele annak, hogy a perifériális és kedvezőtlenebb adottságú területek versenyképessége erősödjön, és így megvalósuljon az EU

szociális és gazdasági kohéziója. A közlekedési és a távközlési lehetőségek fontos tényezők a policentrikus fejlődés elősegítésében. A hatékony közlekedési és távközlési rendszerek és szolgáltatások kulcsszerepet töltenek be a különböző világvárosok és regionális központok gazdasági vonzerejének erősítésében.

(108) Az emberek, az áruk és az információ mozgását koncentrációs és polarizációs tendenciák jellemzik az EU-n belül. A növekvő verseny a közlekedési és távközlési piacokon növelheti ezt a tendenciát. A politikának biztosítani kell, hogy valamennyi régió – a szigeteket és a periférikus térségeket is beleértve – kellően hozzáférjen az infrastruktúrához, hogy a Közösségben előmozdítható legyen a szociális és gazdasági és ezáltal a területi kohézió. Továbbá a politika feladata annak biztosítása is, hogy a magas minőségű infrastruktúra, például a nagysebességű és nagykapacitású vasútvonalak és autópályák, ne vezessenek az erőforrások elvonásához a strukturálisan gyengébb és periférikus térségekről ("szivattyú hatás"), vagy hogy ne a az adott területek bekapcsolása nélkül menjen át rajtuk a forgalom ("alagút hatás"). A területfejlesztési politikának olyan magas minőségű közlekedési infrastruktúra létrehozása irányába kell hatnia, amely másodlagos hálózatokkal van kiegészítve, és ezek pozitív hatást fejtsenek ki a régiókban.

(109) Ugyanakkor a közlekedési szolgáltatásoknak az EU mag-területén történő koncentrációja és a hozzájuk tartozó túlzásfolt közlekedési folyosók csökkentik a funkcionális hatékonyságot, és növelik a környezetre nehezedő nyomást bizonyos területeken. Ahhoz, hogy a forgalmi terhekez

csökkenteni lehessen, nagyon fontosak az olyan integrált intermodális (közutat és vasutat egyaránt magában foglaló) megoldások, amelyek a környezetbarát közlekedési rendszerek irányába mozdulnak el, és a meglévő infrastruktúrák hatékonyabb kihasználásával járnak. Hosszútávon ez megköveteli, hogy a közlekedési üzemeltetők között javuljon az összhang. Az átfogó, integrált területfejlesztési stratégiáknak ezt figyelembe kell venniük. A jövőben területi hatásvizsgálat az alapfeltétele minden jelentősebb közlekedési projeknek.

(110) Ezeket a gondokat nem lehet megoldani kizárólag új infrastruktúra kiépítésével, legyen az bármennyire is fontos a régiók számára. A közlekedési és távközlési szerkezetek önmagukban nem elegendő feltételei a regionális fejlődésnek. Szükség van más egyéb területeken kísérő intézkedésekre is, mint például a regionális szerkezetpolitika vagy az oktatás és képzés elősegítése azzal céllal, hogy a régiók telepítési előnyei javulhassanak. Ez különösen érvényes a szerkezetileg gyenge régiókra.

3.3.2. Policentrikus fejlesztési modell: a jobb elérhetőség alapja

(111) A transzeurópai hálózatok jövőbeli bővülése kell hogy alapul szolgáljon egy policentrikus fejlődési modellhez. Ez különösen azt jelenti, hogy biztosítani kell a világgazdasági szempontból is fontos gazdasági integrációs övezetek belső fejlődését, és segíteni kell integrációjukat a világgazdaságba. Továbbá több figyelmet kell fordítani azokra a térségekre, amelyek megközelítése földrajzi akadályokba ütközik, különösen a szigetek és a távoleső

területek vonatkozásában. Az EU-n belüli területi különbségeket csak úgy lehet csökkenteni, ha alapvetően javulnak a régiókba irányuló és a régiók közötti közlekedési infrastruktúrák és szolgáltatások, különös tekintettel azokra a régiókra, ahol a közlekedési és távközlési infrastruktúrához való hozzáférés hiánya fékezi a gazdaságfejlődést. Az infrastruktúra és hozzáférhetőség alapvető javítása többet kell hogy jelentsen, mint pusztán a transzeurópai hálózatok közötti hiányzó kapcsolatok megteremtését.

(112)A hálózat fejlesztése során olyan cselekvési prioritásokat kell megfogalmazni, amelyek képesek kiegészítő intézkedéseket hozni a régióközi kapcsolatok és fejlesztés kiépítése érdekében. Eme másodlagos hálózatok hatékonysága és sűrűsége kulcsfontosságú szerepet fog játszani a regionális és városi gazdaságok integrációjában, illetve azok versenyképességében. Különösen abban várható fontos szerepük, hogy megerősítik a kis- és középméretű városokat, illetve ezeknek azon funkcióját, hogy az általános regionális fejlődés motorjaivá válhassanak.

(113)Amennyiben a transzeurópai hálózatok elsőrendű hálózatainak megépítése elsőbbséget élvez, ez azzal a kockázattal jár, hogy a másodlagos hálózatokba történő beruházásokra, illetve ezeknek a transzeurópai hálózatokba történő integrációjára nem kerül sor időben, vagy egyáltalán nem kerül sor. Ha el akarjuk kerülni, hogy a szolgáltatások minősége relatíve csökkenjen azon unió-beli területeken, amelyek nem közvetlenül integrálódnak a transzeurópai hálózatokba, akkor meg kell akadályoznunk, hogy a másodlagos hálózatok bővítése kevésbé fontos kérdésként legyen kezelve.

Az intézkedések között kell hogy szerepeljen a regionális közlekedési szolgáltatások modernizálása is. Ezáltal a használt közlekedési eszközöknek a különleges helyi és regionális körülményekhez kell alkalmazkodniuk (hagyományos vasúti hálózat, buszközlekedés, regionális repülőterek, stb.). Ettől eltekintve is, a másodlagos hálózatok várhatóan hozzájárulnak ahhoz, hogy a transzeurópai hálózatokon a közlekedés áramlása irányítható legyen, illetve hogy meg lehessen határozni a nagykapacitású közlekedési kapcsolatokban rejlő kritikus lehetőségeket. E fentiek miatt kulcsfontosságú, hogy a fejlődés biztosítása érdekében időben meg lehessen teremteni az összeköttetést a másodlagos hálózatok és a transzeurópai hálózatok között.

(114)A közlekedési hálózatok EU-ra kiterjedő dimenziója mellett a hálózatok interkontinentális dimenzióját is figyelembe kell venni. Az EU interkontinentális elérhetőségének jelenlegi szerkezeteit egyrészt a közlekedési hálózatok és csomópontok (kikötők, repülőterek) színvonalában mutatkozó regionális különbségek jellemzik, másrészt a légitársaságok és szállítási vállalatok azon politikája, amely általában gazdasági okok miatt az EU magterületén található bizonyos interkontinentális csomópontokat részesíti előnyben. A régióknak az interkontinentális hálózatokba történő integrálását emiatt mindeztideig nem sikerült területi szempontból egyensúlyba hozni. Azonban ez nemcsak abból ered, hogy az interkontinentális közlekedés csomópontjai egyenetlenül oszlanak el, hanem abból is, hogy a különböző csomópontokban változó a szolgáltatások színvonala. A kiegyensúlyozott fejlődés elérése érdekében tehát fontos, hogy csökkenjenek a különbségek mind a közlekedési infrastruktúrában, mind pedig

a szolgáltatások színvonalában és a kapcsolódó költségekben, ugyanis a magánszektor egyre fontosabb szerepet fog játszani az interkontinentális közlekedés terén a különböző szintű szolgáltatásokat nyújtó csomópontok és hálózatok kialakításában.

(115)Valamennyi régió érdekeit szolgálná, ha egyensúly alakulna ki a légit közlekedésben, valamint egy nagy tengeri kikötőkből álló európai hálózat jönne létre, beleértve kikötők regionális alrendszerait is. Ez egyaránt hasznos lenne az EU mag-területén lévő csomópontok számára, amelyekre bizonyos esetekben növekvő teher nehezedik és a periférikus területek számára is, amelyek gazdasági potenciálja további támogatást igényel. Amennyiben meg akarjuk valósítani a fenntartható közlekedési rendszerre irányuló célkitűzést, akkor az is nagyon fontos, hogy az interkontinentális csomópontok és háttérterületeik között is elősegítsük összeköttetések kiépítését vasúti és belvízi közlekedés segítségével. Az EU valamennyi régiója hatékony integrációjának elérésére irányuló céllal kapcsolatosan jelentős segítséget nyújthatnak a transznacionális területfejlesztési perspektívák a tengeri kikötők és repülőterek infrastruktúrájának kiépítésében.

(116)A távközlési hálózatok fontos szerepet játszhatnak azon hátrányok kompenzálásában, amelyeket a távolság és a gyér népsűrűség okoz a periférikus területeken. A relatíve kis piaci volumenek az olyan területeken, ahol alacsony a népsűrűség és ennek megfelelően magasak a távközlési infrastruktúra beruházási költségei, alacsonyabb műszaki színvonalat és magasabb tarifákat eredményezhetnek, és ezek versenyhátrányt idéznek elő. Számos szférában (távmunka,

távoktató tanfolyamok, távgyógyítás, stb.) a regionális fejlődés kulcsfontosságú tényezője, hogy magas színvonalú szolgáltatásokat lehessen nyújtani elfogadható áron. Mindazonáltal a modern technológiák alkalmazása nem csupán a fejlett infrastruktúra, berendezések és szolgáltatások meglétén és megfizethető árán, hanem az egyes régiók fejlettségén is múlik. Ezért a beruházásösztönzés érdekében különös figyelmet kell fordítani azokra az intézkedésekre, amelyek stimulálják a keresletet, az alkalmazással összefüggő tudás fejlesztését és a lehetőségek tudatosításának elősegítését.

Valamennyi infrastrukturális beruházás szükséges előfeltétele, hogy időben megvizsgáljuk az előrelátható területi hatásokat, és részletekbe menően összehangoljuk a közösségi, országos és regionális vagy helyi intézkedések.

(117) **A politika választási lehetőségei**

24. A másodlagos közlekedési hálózatok és a Transzeurópai Hálózatokkal létesített kapcsolataik megerősítése, beleértve a hatékony regionális tömegközlekedési rendszerek kiépítését.
25. Az EU területileg kiegyensúlyozottabb interkontinentális közlekedési elérhetőségének elősegítése a tengeri kikötők és repülőtér megfelelő elosztásával (globális "kapuk"), szolgáltatási színvonaluk növelése és a háttérterületeikkel való összeköttetések javítása.
26. A periférikus és ultra-periférikus régiók közlekedési kapcsolatainak javítása mind az EU-n belül, mind a környező harmadik országokkal, figyelembe véve a légi

közlekedést és a kapcsolódó infrastrukturális létesítmények további fejlesztését.

27. A távközlési létesítményekhez való hozzáférés és azok felhasználásának javítása és tarifák kialakítása az nyújtott "alapellátásoknak" megfelelően a gyéren lakott területeken.
28. A közlekedési politikák közötti együttműködés javítása az EU szintjén, országos és regionális szinten.
29. Területi hatásvizsgálat bevezetése a nagy infrastrukturális projektek területi felmérésének eszközeként (főleg a közlekedési szektorban).

3.3.3. Az infrastruktúra hatékony és fenntartható használata

(118) A személy- és áruszállítás jelenlegi növekedése (különös tekintettel a közúti és légi szállításra) egyre károsabb hatást gyakorol a környezetre és a közlekedési rendszerek hatékonyságára. Ezeket a rendszereket olyan területfejlesztési politikával lehet tehermentesíteni, amely a foglalkoztatás és a lakosság telepítésére és ezáltal a mobilitási kívánalmakra és a közlekedési mód kiválasztására helyezi a súlyt. A meglévő infrastruktúrát úgy lehet hatékonyabban kihasználni, ha megerősödnek a környezetbarát közlekedési rendszerek, és intermodális közlekedési láncok épülnek ki. Azonban ezt a célt úgy kell megvalósítani, hogy az ne legyen negatív hatással sem az EU egésze, sem régiói versenyképességére. A közlekedés integrációja és a területfelhasználás részletes megtervezése különösen a nagy városi régiókban lehet hatékony, ahol számottevően csökkenthető lenne a lakosság személyautó függősége. Olyan politikára van szükség, amely a tömegközlekedés használatát

részesíti előnyben a nagyvárosokban, azok háttérterületein és a sűrűn lakott régiókban.

(119)Az EU mag-területén és egyéb sűrűn lakott területeken a nagy közlekedési folyosók és bizonyos tengerpartok mentén a közlekedés - főleg a közúti közlekedés - olyan méreteket öltött, hogy sürgős intézkedéseket kell hozni a kapcsolódó elérhetőségi problémák és környezeti hatások enyhítésére. Következésképpen fokozatosan olyan intézkedéseket kell foganatosítani, amelyek a környezeti szempontból elfogadhatóbb közlekedési módokat erősítik. Ezek közé tartozik - például - az útdíjak kivetése vagy a külső költségek belső költséggé alakítása, amelyet megfelelő telepítési politikával kell ötvözni. Az intézkedések kiválasztását a helyi feltételeknek kell meghatározniuk. Azonban a közúti személy-és teherszállítás egyaránt megőrzi nagy jelentőségét, különösen a periférikus és ritkán lakott régiók összekapcsolása tekintetében.

(120)A fokozottan környezetbarát szállítási módok erősítése intermodális megközelítést és a közlekedési infrastruktúra összehangolt irányítását igényli. Hatékonyabb és fenntarthatóbb használatukhoz növekvő mértékben kell a vasúti közlekedésre építeni, az áruszállítás terén pedig a víziutakra (tengeri, tengerparti és belvizi szállítás). Ezen hálózatok hatékonyságának növelése mellett megfelelő intermodális kapcsolatok, azaz egy egész területre kiterjedő átrakódó helyek (kikötők és repülőterek) kiépítésére is szükség van. A vasúti szállítás potenciálját csak jelentős modernizálással lehet teljesen kiaknázni. Ez mind az egyes rendszerek összekapcsolási lehetőségének (interoperabilitás) megteremtésére, mind a logisztika javítására vonatkozik.

Európa sűrűbben lakott térségeiben a nagysebességű vasútvonalak - 800 kilométeres távolságig - felválthatják a légi szállítást. Gyéren lakott periférikus térségekben, különösen elszigetelt helyzetű területeken, a regionális légi szállításnak kell prioritást adni, beleértve a rövid távú forgalmat is. Általában külön megoldásokat kell keresni a kedvezőtlenebb adottságú területekre.

(121)A kikötőkért, repülőterekért, vasúti közlekedési és főútvonalakért felelős hatóságoknak és a különböző hálózatok üzemeltetőinek integrált intermodális stratégiák segítségével kell összehangolni politikájukat és tevékenységüket. Fel kell tárni a közlekedési rendszerek közötti esetleges szinergikus hatásokat. A meglévő infrastruktúrák közös használata is megoldást jelenthet arra, hogy - amennyire lehet - elkerüljük a többlet kapacitást. Például két szomszédos kikötő közösen vehetné igénybe a vasutat, vagy egy repülőtér a határon túli háttérterületeket is kiszolgálhatná.

(122)Egy másik fontos szempont a országos, regionális és helyi közlekedési politikák közötti együttműködés. Lényeges, hogy a hálózatok között különböző szinteken hatékony összeköttetések legyenek. A regionális kezdeményezések hozzásegíthetik a országos intézményeket és a hálózatüzemeltetőket a kapacitások hatékonyabb kihasználásához, illetve a jobb tervezéshez, amely a helyi igényeket is figyelembe veszi.

(123)A távközlési, információs és kommunikációs technológiák a regionális integráció fontos kiegészítő eszközei. Következésképpen nem tekinthetők a közlekedés fejlesztését

felváltó eszközként. Kiemelt hangsúlyt kell kapnia a közlekedési és távközlési döntéshozók közötti egyeztetésnek. Szorosabb koordinációra van szükség a regionális tervezés és a közlekedéstervezés között is.

(124) A politika választási lehetőségei

30. A területfejlesztési politika és a területfelhasználás tervezésének jobb koordinálása a közlekedési és távközlési tervezéssel.

31. A tömegközlekedési szolgáltatások javítása és egy minimális szintű szolgáltatás nyújtása a kis- és középméretű városokban.

32. A nagy közlekedési nyomásnak kitett területeket érintő negatív hatások csökkentése a környezettel összeegyeztethető közlekedési eszközök erősítése, útdíj kivetése és a külső költségek belső költségekké alakítása útján.

33. Az intermodális teherszállítási csomópontok összekapcsolásának elősegítése, különös tekintettel az európai folyosókon történő szállításra és azon belül a tengeri és belvizi hajózásra.

34. Összehangolt és integrált infrastruktúra-tervezés és irányítás az eredménytelen beruházások elkerülése céljából (például a közlekedési infrastruktúra felesleges párhuzamos fejlesztése) és a meglévő közlekedési infrastruktúra leghatékonyabb kihasználása.

3.3.4. Az innováció és a tudás terjesztése

(125) A tudáshoz való hozzáférés épp olyan fontos az EU versenyképessége szempontjából, mint az infrastruktúrához való hozzájutás. A regionálisan egymástól függő munkaerő-

piacok, a termelés és szolgáltatások telepítése dinamikus innovációs rendszereket, eredményes technológiaátadást és olyan intézményeket tesz szükségessé, amelyek alkalmasak a munkaerő képzésére. Az elmúlt évtizedben tapasztalt előrehaladás ellenére - amely megfelelő légkört teremtett az új technológiákhoz, valamint jobb képzési lehetőségeket és szaktudást biztosított - a tudáshoz való hozzáférés és az innovációs kapacitás még mindig területileg egyenlőtlenül oszlik el. A lakosságot is jobban kell tájékoztatni a kínált lehetőségekről. A kormányoknak (minden szinten) biztosítaniuk kell, hogy jobb legyen a kapcsolat az oktatás és kutatás, valamint a regionális gazdasági szervezetek igényei között. Azt is biztosítaniuk kell, hogy az oktatás szintje általánosan emelkedjen.

(126)A jövőbeni gazdasági fejlődés várhatóan hangsúlyt helyez a nem anyagi jellegű szolgáltatások cseréjére. Az állások betöltéséhez egyre magasabb kvalifikációra van szükség. A termelékenység emelkedése és a foglalkoztatottság növekedése mindinkább függ az új és magasabb színvonalú termékek és folyamatok további térnyerésétől. Azok a cégek, amelyek képesek az innovációt új típusú szervezettel és magasabban képzett munkaerővel elegyíteni, hosszútávon jobb pozíciót tudnak maguknak kivívni a piacon.

(127)Ebben a tekintetben rendkívüli fontosságú, hogy a kellő mértékben rendelkezésre álló magas színvonalú szakképzéshez és a kutatóközpontokhoz hozzá lehessen férni. Ahhoz, hogy a kevésbé fejlett területeken működő cégek és a kutató- és továbbképző intézmények között közvetlen kapcsolat jöjjön létre, elengedhetetlen, hogy magasan kvalifikált és jól képzett közvetítők ki tudják alakítani ezt a kapcsolatot.

Hasznos lenne, ha olyan műszaki szolgáltató központok jönnének létre, ahol a helyi cégek bemutathatnák és kipróbálhatnák az innovációkat. Ezenfelül az egymás kiegészítésére alkalmas szaktudás kifejlesztése érdekében javítani kell egyrészt a kommunikációs vállalatok, másrészt a technológia-központok, egyetemek, vezetési szaktanácsadók, stb. közötti kapcsolattartást.

(128)Egy régió gazdasági vonzereje a képzés színvonalán és a munkaerő szakképzettségi szintjén is múlik. Az elmúlt években a kevésbé fejlett területeken nagy előrelépés történt ezen a téren, különösen az írástudatlanság elleni harc tekintetében. Ezeket az erőfeszítéseket folytatni kell. Továbbá azt is biztosítani kell, hogy a helyi vállalatok képesek legyenek alkalmazni, és képzettségüknek megfelelően megfizetni, s ezáltal a régióban tartani a munkaerőt.

(129)Az információs és a kommunikációs technológia segíthet abban, hogy az innovációhoz és a tudáshoz való hozzáférés terén mutatkozó hiányosságok csökkenjenek, és ezáltal előmozdíthatja, hogy vállalatok telepedjenek le a vidéki területeken. Ez beruházási ösztönzőként hat azokban a régiókban, ahol általában alacsonyabbak a telepítési költségek. Az EU területének policentrikus fejlesztése is támogathatja ezt a politikát.

(130)Az új információs technológiáknak az összes régióba való eljuttatása azzal is együtt jár, hogy hasonlóan magas színvonalú alapellátást lehet nyújtani, és megfelelő díjszabási politikát elfogadni. Az északi országok tapasztalata azt mutatja, hogy az alacsony népsűrűség nem legyőzhetetlen akadálya a magas színvonalú távközlési

szolgáltatások nyújtásának és széleskörű használatának. A szabályozási intézkedések mellett a tudás iránti kereslet ösztönzésére irányuló startégiák is az információs és kommunikációs technológiák működését és használatát segítik elő. Ezek között szerepelnek például a figyelemfelkeltő kampányok és a jobb képzési lehetőségek.

(131) A politika választási lehetőségei

35.A tudással összefüggő politikák - mint például az innováció, az oktatás, a szakmai továbbképzés és a továbbképzés elősegítése, kutatás és technológiafejlesztés - széleskörű integrációja a területfejlesztési politikákba, különösen a távoleső és sűrűn lakott területeken.

36.A tudáshoz tartozó infrastruktúrához való hozzáférés biztosítása egész Európában, a fenntartható gazdasági fejlődés motorjaként figyelembe véve a modern kis-és középvállalkozások társadalmi-gazdasági potenciálját.

37.A vállalatok közötti hálózatépítés (networking) előmozdítása és az innovációk gyors elterjesztése, különösen az olyan regionális intézményeken keresztül, amelyek képesek az újítások elősegítésére.

38.Innovációs központok létrehozásának támogatása, illetve a felsőoktatási és az alkalmazott kutatás-fejlesztési szervek, valamint a magánszektor közötti együttműködés előmozdítása, különösen a gazdaságilag gyenge területeken.

39.Intézkedés-csomagok kidolgozása, amelyek élénkítőleg hatnak az információs és kommunikációs technológiák jobb regionális elérhetőségének és használatának javítása iránti igényre és a kínálatra.

3.4. Természeti és kulturális örökség ésszerű kezelése

3.4.1. Természeti és kulturális örökség mint fejlesztési érték

(132)Az Európai Bizottságnak az Európai Közösség biológiai sokféleségről szóló közleménye, amelyet a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek juttatott el, megállapítja, hogy a területfejlesztés fontos szerepet játszhat a biológiai sokféleség megőrzésében és fenntartható használatában helyi és regionális szinten. Az EU természeti és kulturális öröksége állandóan különböző veszélyeknek van kitéve. Bár néha indokoltak a szigorú védelmi intézkedések, gyakran azonban ésszerűbb a veszélyeztetett területek védelmét és kezelését nagyobb területek területfejlesztési stratégiáiba beépíteni.

(133)Európa kulturális öröksége - a vidéki területek kultúrtájaitól a történelmi városközpontokig - az európai identitást fejezi ki, és az egész világra nézve nagy jelentőséggel bír. Ugyanakkor számtalan ember mindennapi környezetének is részét képezi, és életük minőségét gazdagítja. A szigorú intézkedések, mint például azok, amelyek bizonyos területek és műemlékek építészeti védelmét célozzák, a teljes örökségnek csak egy kis részét ölelik föl. Nagyobb részük kreatív megközelítést igényel annak érdekében, hogy jónéhány területen meg lehessen fordítani azt az uralkodó tendenciát, amely az elhanyagolást, romlást és pusztulást jelenti, és hogy a kulturális örökséget, beleértve a mai kor vívmányait is, át lehessen adni a

következő generációknak. Fontos, hogy a kulturális élet az EU egészére kiterjedjen, amelyet főként a kulturális létesítmények létrehozásának támogatásával, a közterületek színvonalának emelésével és az emlékhelyek megújításával lehet elérni. A kulturális fejlődés ebben a tekintetben a társadalmi és területi egyensúlyteremtés szerepét töltheti be.

(134)A természeti és kulturális örökség egyben gazdasági tényező is, amely egyre fontosabbá válik a regionális fejlesztés számára. Az élet minősége a városokban, háttérterületeiken és a vidéki területeken egyre jelentősebb szerepet játszik az új vállalatok azirányú döntésében, hogy hol telepedjenek le. A természeti és kulturális nevezetességek az idegenforgalom fejlesztésének is alapvető előfeltételei.

3.4.2. Természeti örökség megőrzése és fejlesztése

(135)A természeti erőforrások fejlesztése a környezetgazdálkodás (levegő, víz, talaj) és bizonyos területek célzott védelme (védett területek, környezetileg érzékeny területek) keretén belül megy végbe az EU-ban.

(136)Az utóbbi tíz évben megnőtt a védett területek aránya az EU-ban, bár a legtöbb terület védett "sziget" marad. Igen sokat ígérő az a megközelítés, amely célul tűzi ki a védett területeknek az egész Közösségre kiterjedő hálózata kialakítását -"Natura 2000". Ez a célkitűzés szerepel a Habitat Direktívában és egyéb környezeti direktívákban is, és még a korai szakaszban harmonizálni kell a regionális területfejlesztési politikával. A hálózatba tartozó

területekre vonatkozóan összehangolt védelmi intézkedéseket kell kidolgozni, és hozzáigazítani a területfejlesztési perspektívákhoz. Egy ökológiai hálózat és a Natura 2000 program értékes élőhelyek védelmét is biztosíthatja, és fejlesztheti azokat. Szerepet kapnak ebben a védett területek közötti összeköttetések és folyosók, mint például a sövények, amelyek a növények és vadállatok vándorlását és genetikai cseréjét segíthetik. Ezenkívül egy tágabb területfelhasználási politika olyan körülményeket teremthetne, amelyek között a védett területek nem elszigetelten fejlődhetnének, beleértve - ha szükséges - pufferzónák kijelölését is.

(137)A védett területek mellett vannak más fajta környezetileg érzékeny területek is, amelyek nagy biológiai változatosságot képviselnek - például a hegyvidéki területek, vadvizek, tengerparti övezetek és szigetek. Mivel egyre ritkábban lehet ilyen nagymértékben érintetlen élőhelyeket találni, ökológiailag értékes magjaikat is védelem alá kell helyezni. Azonban a védelem önmagában nem elegendő ezeknek a területeknek a megőrzésére. E területek kevésbé érzékeny részeit olyan gazdasági célokra kell felhasználni, amelyek összhangban vannak ökológiai funkcióival. Ugyanakkor ebben a tevékenységben új fejlesztési lehetőségek rejlenek a régiók számára, például a környezetbarát idegenforgalom területén.

(138)A természeti erőforrások megőrzése és fejlesztése megfelelő integrált fejlesztési stratégiákat és tervezési koncepciókat és környezetgazdálkodási formákat kíván. Ez biztosítja, hogy a természetvédelem és az emberek életfeltételeinek javítása egyaránt figyelembe vételre

kerül. A területi és környezeti hatásvizsgálat szolgáltatathatja az ehhez szükséges információkat. A kiegyensúlyozott megoldások keresése során az érintett lakosságot is széleskörűen be kell vonni. A Balti-tenger térségére vonatkozó területfejlesztési ajánlások a nemzetközi együttműködés rendkívül igéretes példái ezen a területen³⁶.

(139)A fentiek mellett új megközelítéseket kell alkalmazni a természetvédelem és a területfejlesztés harmonizálására is. A természeti örökség védett területeinek védelme és más ökológiailag értékes területek megőrzése fontos szolgálatot jelent az egész társadalom számára. Nem szabad, hogy a védelemre vonatkozó rendelkezések és a fejlesztési korlátozások negatív hatással legyenek a lakosság életkörülményeire. Ehelyett az ökológiai erőforrások költségét kellene gazdasági szempontok alapján megállapítani, például megfelelő pénzügyi megoldások alkalmazása révén. Az ily módon keletkezett bevételek segítségével minden régió előtt új fejlesztési lehetőségek nyílnának, ugyanakkor természeti örökségüket is megőrizhetnék.

(140)Az úgynevezett "üvegház hatás", azaz a földi légkör felmelegedéséhez hozzájáruló gázok koncentrációja nagy kihívást jelent a környezetvédelem számára. Az éghajlatváltozás okozói elsősorban a nagy mennyiségű fosszilis tüzelőanyag elégetése az energia és közlekedési ágazatban, az erdők pusztulása, a mezőgazdaság belterjessé válása, valamint CFC-k és halonok keletkezése. Ennek ellensúlyozására szigorúan eleget kell tenni azoknak a kötelezettségeknek, amelyeket az EU Kiotóban vállalt a szén-

dioxid kibocsátások csökkentésére vonatkozóan. A területfejlesztési politika jelentősen hozzájárulhat a klíma védelméhez azáltal, hogy forgalomcsökkentő települési szerkezetekkel és helyekkel növeli az energiatakarékosságot, illetve hogy fokozott mértékben használ széndioxid-mentes, megújuló energiaforrásokat. Az európai erdők, amelyek "zöld tüdőként" működnek, rendkívül fontosak a fenntartható fejlődés számára. Ez ugyancsak együtt jár Európában az erdő erőforrásainak optimális hasznosításával. Ebben a tekintetben teljes prioritást kell adni a fenntartható erdőgazdálkodásnak.

(141)A talajpusztulás egy másik komoly környezeti probléma az EU-ban. Az emberi használat típusa, mértéke és intenzitása a szerkezet és funkció helyrehozhatatlan károsodásával fenyegeti a talajok nagy részét mint az élet alapfeltételét. Jelentős kockázati tényezők a következők: a földhasználat által okozott talajerózió, az árvizek, erdőkárosítás, talajvízszennyeződés, a szennyeződés koncentrációja, valamint az intenzív mezőgazdasági használat és a zöldterületeknek letelepedési célokra történő kijelölése. Ezért a természeti erőforrások és a talaj funkcióinak megőrzése érdekében hatékony földvédelemre van szükség. A talajvédelemnek azt is biztosítani kell, hogy a földhasználatból, erózióból és talajpusztulásból eredő talajtömörödés csökkenjen, valamint küzdenie kell a potenciális szennyeződések ellen vagy a zöldterületeknek települési célokra történő túlzott nértékű felhasználása ellen.

(142)A védett és veszélyeztetett területeket a városi és vidéki területek alkotóelemeként kell kezelni. A megfelelő

kormányzati és közigazgatási szintű területtervezésnek döntő szerepe lehet ebben, illetve az emberek és az erőforrások természeti katasztrófákkal szembeni védelmében. A területi fejlesztéssel kapcsolatos döntéseknek fontolóra kell venniük az olyan potenciális kockázatokat, mint az árvíz, tűz, földrengés, földcsuszamlás, erózió, sárcsuszamlás, lavina és kiszáradt övezetek terjeszkedése. A veszélyek kezelése során különösen fontos a regionális és transznacionális dimenziók figyelembe vétele.

(143)A politika választási lehetőségei

40. Az európai ökológiai hálózatok folytonos fejlesztése a Natura 2000 elnevezésű program javaslatának megfelelően, beleértve a regionális, országos, transznacionális és az egész EU-ra kiterjedő jelentőségű természeti helyek és védett területek között szükséges összeköttetések létesítését.

41. A biológiai sokféleség szempontjainak integrálása az ágazati politikákba (mezőgazdaság, regionális politikák, közlekedés, halászat, stb.) a Közösség Biológiai Sokféleség Stratégiájának megfelelően.

42. Integrált területfejlesztési stratégiák kidolgozása a védett területekre, a környezetileg érzékeny területekre és a nagy biológiai sokféleséget mutató területekre, mint például a tengerparti övezetek, hegyvidéki területek és vadvizek, amelyek a területi és környezeti hatásvizsgálatok alapján és az érintett partnerek bevonásával tartják egyensúlyban a védelmet és a fejlesztést.

- 43.A gazdasági eszközök szélesebb körű igénybevétele a védett és környezetileg érzékeny területek ökológiai fontosságának felismeréséhez.
- 44.Az energiatakerékosság, a forgalomcsökkentő települési szerkezetek, az integrált erőforrás tervezés és az energiaforrások fokozott hasznosítának elősegítése a szén-dioxid kibocsátások csökkentése érdekében.
- 45.A talaj védelme - amely az emberi élet, a növény- és állatvilág létének alapját képezi - az erózió, a talajpusztulás és a zöldterületek túlzott felhasználásának csökkentése révén.
- 46.Regionális és transznacionális szintű stratégiák kidolgozása a katasztrófának kitett területek kockázatkezelésére.

3.4.3. Vízkészletgazdálkodás - különleges kihívás a területfejlesztés számára

(144)A víz a természet, a mezőgazdaság, a háztartások, az ipar, az üdülés, az energiatermelés és a közlekedés fontos erőforrása. Az EU-ban gyakran természetesnek veszik azt, hogy a víz mindig rendelkezésre áll. A vízellátás biztosításával kapcsolatos nehézségek azonban valószínűleg nemcsak mennyiségi, hanem minőségi szempontból is növekedni fognak a jövőben. A folyamatos szennyezés, a túlhasználat és a rossz gazdálkodás következtében leromlott a vízkészletek minősége, bár a probléma különböző mértékben jelentkezik az EU egyes régióiban. Mivel a víz nem vesz tudomást határokról, a problémák gyakran transznacionális jellegűek. Emiatt közigazgatási határokon átnyúló együttműködésre van szükség a vízkészletgazdálkodás (például nagy

folyóvölgyekben), illetve az árvíz- és aszályvédelem, talajvíz- és vadvízvédelem terén.

(145)Mára szükségessé vált a vízvédelmi politika és a vízkészletgazdálkodás. A felszíni vizekre és a talajvízre vonatkozó politikákat össze kell kapcsolni a területfejlesztési politikával. A szennyvíz csökkentésére, a túlhasználatra és a vízkészletek szennyezettségére irányuló megelőző intézkedéseket előnyben kell részesíteni az üzemen kívüli tisztítással, az úgynevezett a "cső vége" technológiákkal szemben. Az összehangolt területi és területfelhasználási tervezés döntően hozzájárulhat a vízminőség javításához. Ezért kell a nagy vízkivétellel kapcsolatos projektek hatását területi és környezeti hatásvizsgálatokkal mérni. A határokon átnyúló és országok közötti fejlesztési stratégiák képezik a jobb vízkészletgazdálkodás alapját.

(146)A víz egyben veszélyt is rejthet magában. A területfejlesztés - különösen transznacionális szinten - lényeges szerepet tölthet be az emberek védelmében és az árvízveszély csökkentésében. Az árvízvédelmi intézkedéseket természetvédelmi vagy helyreállítási intézkedésekkel lehet ötvözni. Az INTERREG II.C. program megjelölt néhány lehetséges megközelítést az árvízvédelemre vonatkozóan.

(147)A víz iránti igény folyamatosan nő, főleg a háztartások, a mezőgazdaság és az idegenforgalom növekvő fogyasztása következtében. Különösen égető a probléma a mediterrán területeken. Az aszály leküzdésére irányuló programoknak, mint például az INTERREG II.C. keretében kidolgozott speciális programok, célirányosabban kell

törekedniük a vízigény korlátozására és a vízellátó rendszerek hatékonyságának növelésére. A magas vízigényű tevékenységeket illetően a területi tervezés már azzal is jelentős segítséget nyújt, ha a tervezési folyamaton belül meghatározza azokat a felhasználásokat, amelyek kevesebb vizet igényelnek. Ezeknek a problémáknak a megoldásához a társadalom széleskörű bevonására van szükség, mert a vízkészletek fenntartható felhasználását csak úgy lehet biztosítani, ha lakosság megfelelő tájékoztatást kap.

(148)A vízelvezetési projektek és a talajvíz túlhasználata is negatív hatást gyakorol a környezetileg érzékeny területekre. Nagy kiterjedésű vizes élőhelyek pusztultak el, és néhány vadvíz teljesen megsemmisült. A vadvizek értékes erőforrást jelentenek biológiai értéküket, természetes tisztító és szabályzó funkciójukat tekintve. Megőrzésük és helyreállításuk elsődleges prioritást élvez.

(149)A tengerben található szervesetlen és szerves vegyületek és túlhasználata veszélyezteti a tengeri ökoszisztémát, és az egész környezet minőségi romlásához vezet.

(150) **A politika választási lehetőségei**

47.A vízellátás és a vízigény közötti egyensúly javítása, különösen az aszálynak kitett területeken. Gazdasági vízgazdálkodási eszközök kifejlesztése és alkalmazása, beleértve a víztakarékos mezőgazdasági módszerek és öntözési technológiák elősegítését a vízhiánnyal küzdő területeken.

48.Országok és régiók közötti együttműködés elősegítése, hogy integrált stratégiákat lehessen alkalmazni a

vízkészletekkel való gazdálkodásra, beleértve a nagyobb felszín alatti vízkészleteket az aszálynak és árvíznek kitett területeken, különösen a tengerparti övezetekben.

49.A túlzott vízkivétel és a betorkolások elvezetése által veszélyeztetett vadvizek megőrzése és helyreállítása.

50.Összehangolt tengeri gazdálkodás, különös tekintettel a veszélyeztetett tengeri ökosziszterek védelmére és helyreállítására.

51.A regionális felelősségvállalás megerősítése a vízkészlet-gazdálkodás terén.

52.Környezeti és területi hatásvizsgálatok alkalmazása minden nagy vízgazdálkodási projektre.

3.4.4.A kultúrtájak kreatív kezelése

(151)A kultúrtájak eredetiségükkel hozzájárulnak a helyi és regionális identitáshoz, valamint az emberiség és a természet történetét és kölcsönhatását tükrözik. Például mint idegenforgalmi látványosságok is jelentős értéket képviselnek. Nagyon fontos ezen kultúrtájak megőrzése, de ez nem teheti lehetetlenné, vagy nem akadályozhatja túlzott mértékben a gazdasági hasznosítást. Bizonyos esetekben a kiemelt nevezetességek célzott védelmére van szükség. Más esetekben teljes tájakat kell védeni, illetve helyreállítani. Gyakran a mezőgazdasági művelés módja a legfontosabb szempont a kultúrtájak pusztulásának megakadályozásában.

(152)Sok európai kultúrtáj közös vonása, hogy állandó fejlődésben van. Ez azonban még egyhangúbbá teheti a tájakat, és a biológiai sokféleség szűküléséhez vezethet. A tájak egy kis csoportját mint a történelmi kultúrtájak

egyedülálló példáit védelem alá kell helyezni: például az Atlanti-óceán partján fekvő "Bocage" szántóföldi tájakat. Az olyan elemek is védelmi intézkedéseket igényelnek, amelyek különösen a régebbi tájakra jellemzőek, mint például a összefüggő mezők régi rendszerei, amelyek történelmi nevezetességek bölcsői voltak. Hasonlóan nagy értéket képviselnek, és védelem alá kell helyezni a különböző országokat átszelő történelmi utakat, mint például a Santiago del Compostellába vezető zarándokút vagy az olaszországi "Via Francigena".

(153) Sok esetben a kreatív továbbfejlesztés vagy a tájak helyreállítása fontosabb, mint az adott helyzet megőrzése. Manapság gyakran nem hangolják össze a tájakat érintő intézkedéseket. Az intézkedések eredményei ezért elég véletlenszerűek, és gyakran csupán az egyes résztvevők eltérő érdekeit tükrözik. Az új kereskedelmi központok és lakótelepek sokszor esztétikai és környezeti szempontok figyelembe vétele nélkül épülnek. Néhány esetben a nyersanyagkitermelés miatt teljes tájak mennek tönkre. Következésképpen Európa számos területére kreatív tájpolitikát kell kidolgozni, amelyet az egyedi szempontok figyelembe vételével kell alkalmazni. A tájpolitikának az új építkezésekre kimunkált integrált megközelítésre kell alapulnia, és hozzá kell járulnia vonzó tájak megteremtéséhez vagy helyreállításához.

(154) Bizonyos esetekben az emberi beavatkozás hiánya miatt is tönkremehet a vidék. Ez főleg olyan helyeken fordul elő, ahol felhagynak a hagyományos földhasználati módszerekkel. A földgazdálkodás elhanyagolása a veszélyeztetett területeken - a hegyvidéki vagy tengerparti területeken - különösen

súlyos következményekkel járhat, például amikor az a talajerózió növekedését eredményezi. Azokon a területeken, ahol még nem nagyon meghatározóak az emberi tevékenységek, az emberi beavatkozás csökkentése a természet újjáéledését is lehetővé teheti. A hagyományos földhasználat előmozdítása, az idegenforgalom fejlesztése és az erdőfelújítás például a teljesen parlagon hagyott föld alternatíváját nyújthatja.

(155) A politika választási lehetőségei

53.A történelmi, esztétikai és ökológiai szempontból különösen fontos kultúrtájak megőrzése és kreatív fejlesztése.

54.A kultúrtájak értékének növelése az integrált területfejlesztési stratégiák keretén belül.

55.A tájakra hatást gyakorló fejlesztési intézkedések jobb koordinálása.

56.Az emberi beavatkozástól sújtott tájak kreatív helyreállítása, beleértve az újbóli megművelésre vonatkozó intézkedéseket.

3.4.5. A kulturális örökség kreatív kezelése

(156) Számos európai városban sok olyan rendkívül jelentős kulturális terület található, amely gyakran lassú, de folyamatos romlásnak van kitéve. Annak ellenére, hogy számottevő befektetés irányult ezen területek megőrzésére és helyreállítására, nem sikerült megállítani ezt a tendenciát. Ahhoz, hogy el lehessen kerülni a helyrehozhatatlan károkat, védelemre irányuló programokat kell beindítani. Az 1995-ös Granadai Egyezmény aláíró államai egy olyan megközelítés

mellett kötelezték el magukat, amely biztosítja az építészeti örökség védelmét és megőrzését, de amelynek egyúttal a modern társadalom igényeit is figyelembe kell vennie³⁷.

(157)A kulturális örökségek különösen a környezeti szennyezésre, illetve a természeti és emberi tényezők által előidézett kockázati tényezőkre érzékenyek. Még mindig nem tudunk eleget a különböző kockázati tényezőkről, s ezért a kockázatértékelés átfogó koncepciójára alapuló összetett módszerek kidolgozására van szükség.

(158)Európa kulturális öröksége nem csupán az egyes műemlékekből és régészeti emlékekből áll. Az európai városok lakóinak különböző életstílusait a kulturális örökség részeként, a maguk teljességében kell szemlélni. Számos európai nagyvárost a kommercializálódás és a kulturális uniformizálódás veszélye fenyegeti, amely tönkreteszi egyéni arculatukat és identitásukat. Ezek közé tartoznak például az ingatlan spekuláció, infrastrukturális projektek, amelyek túlméretezettek a környezethez képest vagy a tömegturizmus meggondolatlan kiszolgálása. Ezek a tényezők gyakran együttesen a városok szerkezetének és társadalmi életének súlyos károsodásához vezetnek, és közrejátszanak abban, hogy mobil beruházások számára csökken a városok vonzereje mint potenciális telephely. A területfejlesztési stratégiák segíthetnek ezeknek a veszélyeknek a leküzdésében.

(159)A modern újító stílusú épületeket nem romboló befolyásként kell értékelni, hanem inkább a kulturális örökség gazdagításának lehetőségeként. Számos esetben azonban a legjobb építészeti alkotások is csak önmagukban

jól sikerültek, és gyakran olyan csúnya építmények veszik körül azokat, amelyek rontják a városi környezet minőségét. Az épületeket és épületegyütteseket ritkán rendezik el a várostervezés modern jövőképeinek megfelelően, és ritkán építik be harmonikusan a városeggyüttesbe. Hasonlóan a vidéki területekhez, a városkép itt is sokszor ötletszerű kialakítás eredménye. Csak fokozatosan készülnek a városképek kreatív megtervezését szolgáló stratégiák. Pedig égető szükség van rájuk, főleg azokban a városokban, ahol az épületek minőségének romlása olyan méreteket öltött, hogy az emberek már nem akarnak ott élni vagy beruházást végezni.

(160)A politika választási lehetőségei

57.Integrált startégia kialakítása a veszélyeztetett vagy pusztulófélben lévő kulturális örökség védelmére, beleértve a kockázati tényezők felmérésére és a kritikus helyzetek kezelésére vonatkozó eszközök kifejlesztését.

58.A védelemre méltó városeggyüttesek megőrzése és kreatív újratervezése.

59.A kiemelkedő építészeti értéket képviselő modern épületek építésének elősegítése.

60.Annak fokozott tudatosítása, hogy a város- és területfejlesztési politika hozzájárul a jövő generációk kulturális örökségéhez.

Az ETP alkalmazása

4.1. Integrált területfejlesztés felé

(161)A politika választási lehetőségeinek alkalmazása során a tagállamok kormányzati és közigazgatási szerveinek, illetve az EU szolgálatoknak kellő időben fontolóra kell venniük az ágazati és területi összeütközéseket és az időzítési nehézségeket, és meghatározni a helyes prioritásokat. Ez új típusú együttműködések kíván meg, amelyeknek az ETP alapelvei értelmében önkéntes alapon kell létrejönniük. A politika választási lehetőségeinek alkalmazása a szubszidiaritás elvére épül. Ennek következtében szoros együttműködésre van szükség egyrészt az ágazati politikákért felelős hatóságok között, másrészt ez előbbiek és a területfejlesztésért felelős hatóságok között a maguk szintjén (horizontális együttműködés); hasonlóan szoros együttműködés szükséges a közösségi szintű, illetve transznacionális, regionális és helyi szintű szereplők között (vertikális együttműködés - ld. 7.ábra). Az együttműködés az integrált területfejlesztési politika kulcsa, és hozzáadott értéket képvisel az elszigetelten működő ágazati politikákhoz képest.

(162)Az EU-léptékű integrált területfejlesztési politikának tehát úgy kell elegyítenie az egyes területekre vonatkozó fejlesztési politika választási lehetőségeit, hogy a nemzeti határok és egyéb közigazgatási akadályok a továbbiakban ne képezzék a fejlődés gátját. Az ETP szolgáltatja a keretet a politika választási lehetőségeinek integrált alkalmazásához. Alkalmazása nem egy hatóság, hanem területfejlesztési

(területfelhasználási, regionális tervezési, várostervezési) és ágazati tervezési hatóságok széles körének felelőssége.

(163)A politika választási lehetőségei eltérnek egymástól attól függően, hogy milyen földrajzi területre alkalmazzák azokat. Az ETP három területi együttműködési szintre tesz javaslatot:

- közösségi szint,
- országok közötti/országos szint,
- regionális/helyi szint.

Az EU szemszögéből a országok közötti együttműködési szint játssza a legfontosabb szerepet. A transznacionális stratégiák és programok segítenek a közösségi ágazati politikákat az EU különböző régióira alkalmazni. Továbbá segíthetnek összehangolni a közösségi politikákat a vonatkozó országos, regionális és helyi politikákkal.

(164)Az ETP politika választási lehetőségeinek esetleges csoportosításai közül néhány kulcsfontosságú szerepet játszik a kiegyensúlyozott és fenntartható területfejlődési politika megvalósítása szempontjából. Ezeket a mindenkori helyzet alapján helyi szinten kell meghatározni, melynek példái a következők:

- A networking előmozdítása a városi területeken: minden városnak képesnek kell lennie arra, hogy hozzájáruljon az EU-n belül a munkanélküliség mérsékléséhez, a gazdasági növekedéshez és a társadalmi harmóniához. Ennek érdekében erőteljesebben ösztönözni kell a városi területek közötti stratégiai partnerséget és együttműködést. Ez regionális,

határon átnyúló és országok közötti megközelítést igényel a városi networking tekintetében.

- Jobb elérhetőség mint a policentrikus fejlődés előfeltétele: még ha nem is lehet az EU valamennyi régiója közötti azonos fokú elérhetőséget biztosítani, nagy fontosságúak a fenntarthatóság elvével összhangban végzett fejlesztések, különösen a periférikus területeken és a nagy közlekedési volumennel rendelkező, sűrűn lakott területeken.
- Euro-folyosók kiépítése: ezek a folyosók erősítik az EU területi kohézióját, és a területfejlesztés alapvető eszközeit képezik a városok közötti együttműködés tekintetében. Az euro-folyosók területi koncepciója kapcsolatot létesíthet az ágazati politikák között, mint például a közlekedés, az infrastruktúra, a gazdasági fejlődés, az urbanizáció és a környezet. Az euro-folyosók fejlesztési perspektívájában világosan körvonalazni kell, mely területekre lehet koncentrálni a bővülő tevékenységeket, és mely területeket kell zöldterületként védeni. Az EU-ban sok potenciális folyosó van. Néhány folyosó már ma is jól kiépült. Más régiókban viszont tovább kell fejleszteni e folyosókat, és a már meglévőkkel összekötni. Pótolni kell a fontos hiányzó kapcsolatokat, és másodlagos hálózatokat kell létesíteni.
- Az EU külső határain elhelyezkedő városok és régiók megerősítése: a "kapu városok" kialakítására vonatkozó politikák, az európai folyosók multimodális infrastruktúrája, a távközlési létesítményekhez való egyenlő hozzáférés és az interkontinentális elérhetőség erősíthetné a külső határokon fekvő régiók és városok szerepét. Ez egyaránt vonatkozik a bővítési folyamatra és

szorosabb kapcsolatok kialakítására egyrészt észak felé tagállamokkal, másrészt a világ egyéb gazdasági régióival.

- A biológia sokféleség megőrzése és fejlesztése az EU régióiban: az európai ökológiai hálózat kiépítésének sikere a közösségi politikák közötti, területileg összehangolt megközelítésen és a ezeknek megfelelő országos intézkedéseken múlik. Sok vadon élő faj, különösen a madarak, évközben az EU egész területén élnek. Ezen hálózat elemei - mint például a vadvizek, országos parkok, szigetek, tengerparti területek, iszapos területek és néhány vidéki terület - közötti kapcsolatokat európai szinten kell meghatározni és koordinálni a helyi és regionális szintek aktív részvételével.
- Az európai kulturális örökség fejlesztése: az európai identitás sokféleségének megőrzése a globalizáció során megkívánja a megőrzésre vonatkozó összehangolt stratégiáknak a gazdasági és regionális fejlesztési igényekkel való összekapcsolását. Meg kell határozni és ki kell dolgozni a területfejlesztési irányelveket és eszközöket mind az örökség területeire vagy azokra a területekre, amelyek elszórtan helyezkednek el Európában, de közös történelmi háttérrel rendelkeznek (például a kelta örökség, a történelmi zarándokutak, stb.), mind azokra a nemzetközi jelentőségű örökségekre, amelyek egy helyszínen koncentrálnak (például Bruges vagy Velence városegüttese).
- A Tengerparti Övezetek Integrált Kezelésének szükségessége: a szaporodó ágazati konfliktusok, a demográfiai fejlemények és a tengerparti övezetekben érdekeltséggel rendelkező intézmények nagy száma miatt, ezek a területek fontos kihívást jelentenek az egész EU területfejlesztése számára.

(165)Egyre egyértelműbbé válik, hogy a területpolitikai célok és választási lehetőségek alkalmazása tekintetében más megközelítésre van szükség azoknál a politikai területeknél, ahol határozott közösségi felelősség létezik.

- Bár a közösségi szint nem rendelkezik területfejlesztési illetékességgel, biztosítani kell, hogy a különböző területileg fontos közösségi politikák ne legyenek összeütközésben egymással, vagy ne semmisítsék kölcsönösen meg egymást.
- Az ETP keretdokumentumot azonban nem szabad más politikai területekre is előírni. Alkalmazása teljesen önkéntes. Ehhez mindenekelőtt a megfelelő döntéshozók és végrehajtó szervek közötti együttműködésére, konzultációra és megegyezésre van szükség közösségi, országos, regionális és helyi szinten. A területfejlesztési politika megközelítési módja hatékony alkalmazásának elengedhetetlen előfeltétele a széleskörű társadalmi támogatás.
- Az ETP európai dokumentumként való alkalmazása elsősorban a közösségi és transznacionális szintre irányul. Az olyan kérdéseknek kell prioritást adni, amelyeket egy vagy két tagállam nem képes megfelelően elintézni, hanem megoldásuk több ország együttműködését kívánja meg. A területfejlesztési politika sikere tehát sokkal jobban függ a helyi és a regionális szintekkel való együttműködésen, mint más politikai területeknél. Ezen a szinten a transznacionális vagy a határon átnyúló tevékenységek döntőek az ETP alkalmazását illetően.
- A területfejlesztésben számtalan határon átnyúló együttműködési módszert lehet alkalmazni. A határmenti

régiók kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődésére irányuló projekteket és a beruházási projekteket azáltal lehet erősíteni és támogatni, hogy a határ mindkét oldalán kölcsönösen konszenzusra jutnak, politikai megállapodásokat kötnek, elvégzik a területi hatások kormányközi értékelését, és nemzeti törvényeket fogadnak el.

A következő pontban azon legfontosabb javaslatokat ismertetjük, amelyek az ETP-nek a megfelelő kormányzati és közigazgatási szinten történő alkalmazására vonatkoznak.

3.2. Az ETP közösségi szinten való alkalmazása

(166)A közösségi politikák hatékonyabbá tehetőek azáltal, hogy az európai intézmények figyelembe veszik, és alkalmazzák az ETP-t. Az Európai Parlament, a Régiók Bizottsága és a Gazdasági és Szociális Bizottság nyilatkozat tett az ETP-re vonatkozóan, melyben hangot adott annak, hogy támogatja az EU városainak regionálisan kiegyensúlyozottabb fejlődését.

(167)Az Európai Bizottság egy szolgálat-közi csoportot hozott létre a közösségi politika és a területfejlesztés közötti kölcsönhatások vizsgálatára. Ezenkívül egy olyan területi megközelítés is vizsgálat tárgyát képezi, amely több politikai területet ötvöz, mint például az, amelyet a Tengerparti Övezetek Integrált Kezelésére vonatkozó Demonstrációs Programban alkalmaznak. Ez a horizontális együttműködés újabb területeit hozza létre.

A javaslat az, hogy az Európai Bizottság rendszeresen és módszeresen vizsgálja meg a politikák - például a közös agrárpolitika, a közlekedéspolitikai és a "Transzerurópai Hálózatok", a strukturális politika, a környezetvédelmi politika, a versenypolitika és a kutatás- és technológiafejlesztési politika - európai szintű területi hatásait.

(168)A Területfejlesztésért Felelős Miniszterek, illetve a Területfejlesztési Bizottság ülései központi szerepet játszanak az ETP alkalmazásában és továbbfejlesztésében. Azonban a megállapodások nem hivatalos jellege nem teszi lehetővé, hogy döntéseket hozzanak. Ezért az európai intézmények, például az Európai Parlament és a Gazdasági és Szociális Bizottság a szubszidiaritás elvének fenntartása mellett támogatja ezen megállapodások hivatalossá tételét. A tagállamok véleménye eltér ebben a kérdésben.

A javaslat az, hogy a tagállamok vizsgálják meg az európai intézmények javaslatait arra vonatkozóan, hogy a szubszidiaritás elvének fenntartása mellett tegyék hivatalossá úgy a Területfejlesztési Miniszterek, mint a Területfejlesztési Bizottság üléseit.

(169)A Gazdasági és Monetáris Unió létrehozásával és a nemzetközi kereskedelem bővülésével a területfejlesztéssel kapcsolatos ügyek nem csupán az EU intézményei, hanem az egész Európában és nemzetközi szinten együttműködő politikai szervezetek (az Európa Tanács, az OECD), nem-kormányzati szervezetek, vállalkozói csoportok és szolgáltató vállalatok

valamint szakszervezetek számára is nagy jelentőséggel bírnak.

A javaslat az, hogy az európai intézmények és a tagállamok országos területfejlesztési hatóságai nemzetközi szervezetekkel és intézményekkel foganatosítsanak olyan megfelelő, kooperáción alapuló intézkedéseket, amelyek az ETP nemzetközi szintű, összehangolt, gyakorlati alkalmazását segítik elő.

(170)A közösségi szintű információk és elemzések, amelyek a folyamatos területellenőrzési rendszer támogatásához szükségesek a következők:

- az ismeretek körének kiszélesítése összehasonlítási adatok és mutatók közzétételével; a területfejlesztést befolyásoló, határokon átnyúló, transznacionális és egész Európára kiterjedő trendekre vonatkozó elemzések és kutatások;
- a területtervezés gyakorlatára vonatkozó, összehasonlítható információk cseréje; és
- az ETP politikai céljaira és választási lehetőségeire kiható területfejlesztés megfigyelése és értékelése, illetve a megfelelő kritériumok és mutatók meghatározása. Ez utóbbi különösen fontos az ETP továbbfejlesztéséhez.

A javaslat az, hogy a tagállamok készítsenek rendszeresen országos területfejlesztési jelentéseket, amelyek azonos szempontok alapján összeállított információkat tartalmaznak a országos területfejlesztési politika fontos aspektusairól és végrehajtásáról; és a jelentések az ETP szerkezetét

kövessék. Ez lehetővé teszi a bemutatott, területileg lényeges tendenciák összehasonlítását a tagállamokban.

(171)Az ETP kidolgozásával sor került a területfejlesztési tendenciák és problémák első felmérésére Európában. A folyamatban lévő kutatásokon és vizsgálatokon kívül szükség van az európai területfejlesztés közös statisztikai alapon, hosszabb időn át végzett részletes elemzésére is. Az Európában tapasztalt regionális gazdasági fejleményekről már rendelkezésre állnak európai szinten összehangolt adatok és értékelések, amelyek többek között az alábbi dokumentumokban találhatóak: Időszakos jelentések a szociális és gazdasági helyzetről, A Régiók fejlődése a Közösségben és a "Kohéziós jelentés"³⁸. Az ETP elkészítése során azonban hatalmas hiányosságok kerültek felszínre az összehasonlítható, területi szempontból lényeges adatok tekintetében. A hét kritérium, amelyet először a Spanyol és az Olasz Elnökség alatt javasoltak, és a Holland Elnökség alatt dolgoztak ki részletesen, kiindulási alapot szolgáltatathat a hiányzó adatok összegyűjtéséhez. Az Európai Bizottság egyik vizsgálati programjának keretében jelenleg folyik ezeknek a kritériumoknak az elemzése, amelyek a következők:

- földrajzi helyzet
- gazdasági erő
- szociális integráció
- területi integráció
- a területfelhasználásra nehezedő nyomás
- természeti kincsek
- kulturális kincsek

A javaslat az, hogy az Európai Bizottság és a tagállamok állapodjanak meg megbízható kritériumokban és mutatókban, hogy hatékonyan lehessen támogatni a régiók és városok fenntartható fejlődését. Az ETP folyamatos aktualizálásának részeként hosszútávú kutatásokat kell végezni az EU-ban a területi szempontból fontos kérdésekről. Az ezzel kapcsolatos tevékenység különösen a következőkre terjed ki:

- a Közösség által finanszírozott vizsgálatok és kísérleti projektek, amelyek a területi és regionális fejlesztés problémáinak és megoldásainak meghatározására és elemzésére, valamint az együttműködés új formáinak ETP-vel összefüggésben való kipróbálására irányulnak;
- innovációs tapasztalatok cseréje az ismeretek alkalmazásának és átadásának elősegítésére a területi és gazdasági fejlesztés terén.

(172)A hosszútávú területfejlesztési scenáriók kidolgozása során is szükség van területi kritériumokra és mutatókra. A jelen ETP bizonyos feltételezésekre épül, amelyek középtávra érvényesek. Míg rövid- és középtávon folytatódhat a területi tervezés terén végzett együttműködés, fontos azonban a hosszútávú kérdéseket és kilátásokat is fontolóra venni.

A javaslat az, hogy az Európai Bizottság és a tagállamok egy nagyobb feladat keretében, amelyet hosszútávú kitekintéssel kell elvégezni, kezdjenek bele a felmerülő tendenciák, azok hajtómotorjainak és területileg differenciált hatásainak a felmérésébe. Ez a munka többek között a következő kérdések vizsgálatára terjedne ki:

- a népesség számának és eloszlásának változása;

- gazdasági globalizáció;
- a gazdasági tevékenység és a foglalkoztatás változó jellege és telepítése;
- technológiai változások a közlekedésben, a távközlésben, az energetikában és az információs társadalom fejlődése;
- az EU ágazati politikái és projektjei;
- a különböző típusú városhálózatok és partneri kapcsolatok hatékonysága;
- az EU bővítése;
- kapcsolat az EU-n kívüli országokkal (nem tagországok).

(173)A tagállamok területfejlesztési kutatóintézetei egy hálózaton keresztül állítsanak össze, és cseréljenek információkat, valamint kezdeményezzenek együttműködést a országos területfejlesztési hatóságok között és a Bizottsággal. Az eredmények alapinformációkat szolgáltatnának a Területfejlesztési Bizottságnak, amelyeket tanácskozásai során felhasználhat. A kutatóintézetek közötti együttműködés és a Területfejlesztési Bizottsággal folytatott szoros munkakapcsolat egy állandó szervezetet igényel. Ezt a Közösség költségvetéséből közösen kellene finanszírozni. A hálózat titkársága mellett nem valószínű, hogy szükséges egy másik Európai Szerv felállítása, ha az országos kutatóintézetek között sikerül a hálózatkiépítés. Ez jelenleg van kipróbálás alatt egy vizsgálati program keretében az Európai Regionális Fejlesztési Alap Szabályzata 10. cikkében foglaltaknak megfelelően.

Minél hamarabb meg kell kezdeni egy "Európai Területtervezési Megfigyelő Hálózat" intézményesítését,

figyelembe véve a vizsgálati program során szerzett tapasztalatokat.

3.3. A tagállamok közötti transznacionális együttműködés

(174)Az integrált területfejlesztési politika újszerű megközelítés első transznacionális szintű alkalmazását az 1996-ban elindított INTERREG II.C. elnevezésű közösségi kezdeményezés példázza az EU-ban. A kezdeményezés keretében a tagállami együttműködés közösen kimunkált programok alapján három fő támogatási körnek megfelelően létesül: transznacionális területfejlesztési együttműködés hét kooperációs területen (ld. 3. térkép), megelőző árvízvédelem két programrégióban, valamint aszálykár elleni óvintézkedések négy országos támogatási programban (ld. 4. térkép). Ezenfelül négy együttműködési területen transznacionális kísérleti akciók is folynak az Európai Regionális Fejlesztési Alap 10. cikkével egyezően (ld. 5. térkép). A fenti programok által lefedett földrajzi területek a résztvevő országok közötti kimerítő tárgyalások eredményeképpen alakultak ki. Bizonyos területeken EU-n kívüli országok is részt vesznek a programban.

(175)Ezekon a hatalmas területeken először próbálják ki a területfejlesztési projektek terén létrejövő transznacionális együttműködést közös szervezeti, közigazgatási és pénzügyi struktúrák alkalmazása mellett (ld. 1. táblázat).

(176)Néhány országközi fejlesztési projekt átlép a közvetlen határterületeken. Például a Rajna árvízvédelmének keretén belül a vízgyűjtő területek tervezése EU pénzügyi támogatást

élvez Németországban. Ennek eredményeképpen a jövőben várhatóan nem lesz olyan súlyos árvíz itt és Hollandiában, mint az elmúlt időszakban. Jóhéhány transznacionális közlekedési folyosó mentén jelenleg próbálják ki a közös forgalomirányítási rendszereket, az integrált közlekedési rendszereket és a regionális gazdasági potenciál összehangolt fejlesztését.

(177) Megkapják a jóváhagyást ezek a projektek, és minden partner ország - még ha anyagilag nem is érdekelt a projektekben - azt reméli, hogy ezek hozzáadott értéket jelentenek a területfejlesztés számára. A projektek a következőkre terjednek ki: tervezési tevékenységek, projekt menedzsment, hálózatok, kísérleti akciók, tapasztalatcsere, megvalósíthatósági tanulmányok és - kis mértékben - egymást kölcsönösen kiegészítő infrastrukturális beruházások. Más területeken pedig a különböző országos tapasztalatok határokon átnyúló cseréje zajlik, például a közigazgatás, a tervezés, a jog, a menedzsment és a magán- és állami tőke együttműködése terén. Ez lökést ad a vállalatoknak, a hatóságoknak, a föderációknak, regionális és helyi önkormányzatoknak ahhoz, hogy transznacionális együttműködésben részt vegyenek.

(178) Az akcióprogramok végrehajtásában a regionális és helyi önkormányzatok is szerepet vállaltak, hangsúlyozva a transznacionális együttműködés iránti nagy érdeklődésüket. Lényegében közösen finanszírozták a projekteket is. A döntéshozatali folyamat első szakaszában bizonyos programok esetében pénzügyi túljegyzés volt tapasztalható. Például a balti-tengeri térségben, ahol az együttműködés közös területfejlesztési politikai célkitűzésekre alapul³⁹, 200

helyi és regionális önkormányzat vesz részt a projektek megvalósításában.

A javaslat az, hogy az Európai Bizottság és a tagállamok az INTERREG III. közösségi kezdeményezés keretében folytassák a területfejlesztés terén végzett projekt-központú, transznacionális együttműködést, és teremtsék meg az ehhez szükséges alapfeltételeket. Ez fontos eszköz lesz az ETP alkalmazása szempontjából. A kulcsfontosságú feladatok a következők:

- a megfelelő együttműködési területek megtartása és a transznacionális közös közigazgatási, pénzügyi és irányítási (menedzsment) struktúrák továbbfejlesztése a programokhoz és projektekhez;*
- a regionális és helyi önkormányzatok szorosabb együttműködése a döntéshozatali folyamatban és a program végrehajtásában;*
- a területileg integrált projektek további előmozdítása a szinergikus hatás biztosítása érdekében, figyelembe véve az ágazati politika kérdéseit;*
- a jogi akadályok elhárítása a tagországokban, amely akadályok a térségi jelentőségű tervekre és projektekre irányuló határon átnyúló és transznacionális koordinációt gátolják;*
- projekteknek a beruházási intézkedések előkészítésére és a területfejlesztési eszközök továbbfejlesztésére való felhasználása, különösen tekintettel a határokon átnyúló területi hatásvizsgálatokra;*

- *a szomszédos nem-tagállamokkal való együttműködés támogatása, különösen a közép- és kelet-európai államokkal, illetve Ciprussal uniós csatlakozásukra történő felkészítés céljából, illetve a Földközi-tenger partján fekvő országokkal való együttműködés támogatása;*
- *a transznacionális együttműködés eredményeinek értékelése, amelyet az EU és a tagállamok felelős szervei az INTERREG és az Európai Regionális Fejlesztési Alap 10. cikke alapján végeznek az ETP figyelembe vételével.*

1. táblázat: Transznacionális területfejlesztési akcióprog-ramok alkalmazására vonatkozó struktúrák

Együttműködési terület	Döntéshozatali bizottságok	Titkárság	EU-alapok pénzügyi kezelése
INTERREG II.C. – Transznacionális területfejlesztési együttműködés			
Balti-tengeri	Közös	Központ Rostockban, D Részleg Karlskronaban, S	Központi - a Kiel/ Rostockban lévő I-Bank Schleswig-Holsteinen keresztül
Északi-tengeri	Közös	Központ Viborgban, DK	Központi – a viborgi Jyske-Bankon keresztül
CADSAS	Közös	Országos intézmények közötti networking	Országos intézmények
NWMA	Közös	Központ Londonban, UK	Központi – a londoni Lloyds Bankon keresztül
Atlanti-óceáni terület	Közös	Országos intézmények közötti networking, melyet a Poitiersben lévő központi titkárság támogat, F (előkészületben)	Központi – kijelölt bankon keresztül
Dél-Nyugat Európa	Közös	Országos intézmények közötti networking	Országos intézmények
Nyugati Mediterrán Térség	Közös	Országos intézmények közötti networking	Országos intézmények
INTERREG II.C. – Árvízvédelem			
Rajna-Meuse árvízvédelme	Közös	Központ Hágában, NL	Központi – a düsseldorfi I- Bank Nord-rhein- Westfalen-en keresztül
Franciaország/ Olaszország	Közös	Országos intézmények közötti networking	Országos intézmények
10.cikk szerinti kísérleti akció			
Északi periférikus terület	Közös	Központ Ouluban, Finnország	Központi – a den Regionla rat von Nord-Ostrobothnia- n keresztül
Nyugat Mediterrán Térség/Latin Alpok	Közös	Országos intézmények közötti networking	Országos intézmények
Alpesi területek	Közös	Országos intézmények közötti networking	Országos intézmények
Földközi-tengeri “kapu”	Közös	Országos intézmények közötti networking	Országos intézmények

(179) Jelenleg nem-tagországok is részt vehetnek az INTERREG II.C. programban és a 10. cikk szerinti kísérleti akciókban. Forrásaikat azonban nem az Európai Regionális Fejlesztési Alaptól kapják, hanem más támogatási programoktól (PHARE, TACIS). A különböző igazgatási rendeletek miatt igen nehéznek bizonyul a különféle támogatási programokat egy közös együttműködési területben összefogni. Az INTERREG programot az EU-ba csatlakozni kívánó országok "felvezető eszközként" használhatnák, ha egyszerűsített igazgatási struktúrákkal megkönnyítenék részvételüket.

A javaslat az, hogy az Európai Bizottság hangolja össze jobban az INTERREG programot a többi közösségi programmal, amely a transznacionális intézkedésekhez anyagi eszközöket biztosít a nem-tagországoknak oly módon, hogy a területfejlesztésre irányuló programokat és projekteket "egy forrásból" lehet megvalósítani.

3.4. Határokon átnyúló és régiók közötti együttműködés

(180) A regionális és helyi önkormányzatok kulcsszerepet játszanak az európai területfejlesztési politikában. A politika választási lehetőségeinek alkalmazása a regionális és helyi szint aktív támogatását igényli a vidéki területeken fekvő kis városoktól a világvárosi régiókig. A regionális és helyi önkormányzatok egymással folytatott együttműködés révén és az "alulról építkező" megközelítéssel összhangban valósítják meg a Közösség célkitűzéseit. Ugyanakkor ez az a szint, ahol az állampolgárok saját maguk

is megtapasztalják az európai területfejlesztési politika eredményeit. Sok fejlesztési feladatot csak a helyi önkormányzatokkal való együttműködéssel lehet sikeresen megoldani. Ennélfogva a országos határokon átnyúló együttműködés kulcsszerepet tölt be az ETP alkalmazásában.

(181)A szomszédos határmenti térségek közötti együttműködést a kormányzati és területfejlesztési bizottságok és az Európa Tanács ajánlásai segítették elő Európában. 1990 óta az együttműködés az INTERREG közösségi kezdeményezés pénzügyi támogatásában részesült. Szinte valamennyi határmenti régió igénybe vette az INTERREG támogatását közös szervezetek, struktúrák és hálózatok felállításához. Ezen struktúrák létrehozása volt az előfeltétele a határokon átnyúló területfejlesztési startégiák kidolgozásának, például Skandináviában az Oresmund régióban, a Benelux államokban, az euró-régiókban a német-holland határ mentén és a Saar-Lor-Lux régióban. Ennek segítségével lehetett kialakítani és pontosítani az egyes projektek területi hatékonyságát. A határokon átnyúló területfejlesztési stratégiák szolgáltathatják a jövőben számos határokon átnyúló akcióprogram közös alapját, amely "egy forrásból"származik, és összekapcsolja a különböző projekteket. Például:

- szomszédos határmenti területek közötti határon átnyúló együttműködés elősegítése, amely "kompakt" gazdasági magok (város csoportok) kialakítását célozza;
- a regionális tömegközlekedés és a fő közlekedési hálózatok közötti kapcsolatok javítása; és
- az ökológiai szempontból érzékeny területek tájfejlesztése és környezetvédelmi politikája a határokon átnyúló összefüggő élőhely rendszer kialakítása érdekében.

A javaslat az, hogy a tagállamok és a regionális és helyi önkormányzatok hajtsanak végre további programokat és projekteket, különösen:

- határokon átnyúló térségi jövőképek és stratégiák készítése és figyelembe vétele az országos területfejlesztési tervekben és az ágazati tervezésben;*
- a területi vonatkozású tervezés és intézkedések rendszeres határon átnyúló részletes egyeztetése; és*
- határon átnyúló, közös regionális tervek és - amennyiben lehetséges - területfelhasználási tervek kidolgozása, mely utóbbi a határokon átnyúló területfejlesztési politika legnagyobb horderejű formáját képviseli.*

(182)Az egymással szomszédos államok országos tervezési hatóságainak, régióinak és városainak - a Gazdasági és Monetáris Unió ellenére - sem nyílt alkalmuk arra, hogy a szomszédos országokban aktívan befolyásolják a fejlesztési döntéseket.

A javaslat az, hogy a tagállamok saját jogalkotásuk keretén belül vizsgálják meg azon határokon átnyúló tervek és intézkedések elkészítésének alapját, amelyek jelentős területi hatást gyakorolnak a szomszédos országokra. Ezért a szomszédos országoknak megfelelő tervezésben és intézkedésekben kell megegyezniük a kölcsönösség és egyenlőség elvének megfelelően. Ennek a partnerség és a szubszidiaritás elve alapján kell történnie, amelyet nem csupán helyi/regionális, hanem országos szinten is alkalmazni kell.

(183) Számos politikai választási lehetőség a regionális és helyi szinthez kötődik, és az olyan nem szomszédos, földrajzilag távolabb eső hatóságok együttműködését is megkívánja, amelyeknek közös érdekeik vannak, és amelyek más tagállamban működnek. Az ETP egyik alapvető célja, hogy a területi kérdések megoldásához nemcsak uniós és országos szinten kell cselekedni, hanem a regionális és helyi önkormányzatokat is ösztönözni kell, hogy vállaljanak részt az európai problémák megoldásában. Ily módon elképzeléseikkel hozzájárulhatnak a holnap Európájának térszerkezetéhez.

Az alábbi javaslatok mind a határon átnyúló, mind a régióközi együttműködésre vonatkoznak, de vonatkoznak még az egy régió belüli helyi önkormányzatok közötti együttműködésre is.

A javaslat az, hogy a regionális és helyi önkormányzatok működjenek szorosabban együtt a fenntartható területfejlesztés terén. Ez a következőkre terjed ki:

Információkra és együttműködésre vonatkozó, regionális szintű intézkedések:

- **elérhetőség javítása a regionális közlekedési rendszerek és az országos/nemzetközi központok összekapcsolásával;**
- **integrált közlekedési infrastruktúra kiépítéséhez való hozzájárulás;**
- **települések megőrzésére irányuló akcióprogramok olyan vidéki területeken, amelyeket a népességcsökkenés és a területeknek művelésből való kivonására irányuló tervek érintenek;**

- *a fenntartható tájfejlesztésére vonatkozó stratégiák kidolgozása és a tájban rejlő lehetőségek felmérése, amely megújuló energiaforrások kiaknázására irányul;*
- *regionális és európai jelentőségű tájak és ökoszisztémák fejlesztése;*
- *összehangolt területfelhasználási tervek, amelyek integrálják az ésszerű vízkészletgazdálkodást; és*
- *a közös kulturális örökség megőrzését és növelését célzó programok.*

Információkra és együttműködésre vonatkozó, helyi szintű intézkedések:

- *gazdasági diverzifikációra vonatkozó közös stratégiák, amelyek a városi együttműködés és a városhálózatok kialakítására törekszenek,*
- *fenntartható városfejlődésre vonatkozó tervezési koncepciók elfogadása, beleértve többek között a multimodális közlekedési koncepciók előmozdítását és az utazási szükséglet csökkentését;*
- *város-vidék partneri kapcsolatok, amelyek a városokra és a városokat körülvéző vidékre vonatkozó fenntartható, innovatív területfejlesztési stratégiák kidolgozását segítik elő; és*
- *városi örökség védelmére és megőrzésére vonatkozó akcióprogramok és magas színvonalú építészet elősegítése.*

4.5. Az ETP alkalmazása a tagállamokban

(184)A területfejlesztésért felelős hatóságoknak két szempontból van fontos feladatuk országos, regionális és helyi szinten:

- külső szempontból: azáltal, hogy a határokon átnyúló, országok és régiók közötti együttműködési intézkedések tervezése és végrehajtása során - tagállamként vállalt kötelezettségüknek megfelelően - mérlegelik az ETP-t, és
- belső szempontból: azáltal, hogy a saját területükkel összefüggésben a területfejlesztési politika kialakításában figyelembe veszik az ETP-t.

A javaslat az, hogy a tagállamok az országos területi tervezési rendszereikben úgy vegyék figyelembe az ETP politikai célkitűzéseit és választási lehetőségeit, ahogy megfelelőnek vélik, és tájékoztassák a nagyközönséget a tapasztalataikról, amelyeket a területfejlesztés terén folytatott európai együttműködésből szereztek.

(185)Az ETP-nek az országos és regionális területi tervezésben való alkalmazása különösen értékes lesz az EU további gazdasági és szociális kohézióját illetően. Segít a helyi önkormányzatoknak, hogy saját politikáikban jobban fontolóra vehessék az ETP célkitűzéseit és politikai választási lehetőségeit.

A javaslat az, hogy a tagállamok - országos területfejlesztési politikáik, terveik és jelentéseik formába öntésekor - a területfejlesztés európai dimenzióit is vegyék figyelembe. Itt fokozottan nyilvánvaló az "állami, regionális és városi tervezés európaivá tételének"

követelménye. Ezért a területi szempontból fontos tervezés során a helyi és regionális önkormányzati és az igazgatási szervek kerekedjenek felül azon a szemléleten, hogy különállóan kezeljék területüket, és már a kezdet kezdetén vegyék figyelembe az európai szempontokat és a kölcsönös egymásra utaltságokat.

(186) Sok tagállam intézményesítette a területfejlesztést érintő ügyekkel kapcsolatos konzultációs folyamatokat. A jelentős területi hatású fejlesztési projektnél néhány tagállam területi hatásvizsgálatot hajtott végre. Ez azt a célt szolgálja, hogy a beruházások már a kezdeti szakaszban pozitívabb hatást gyakorolhassanak a területfejlesztésre az érintettek bevonásán keresztül. A Balti-tenger partján fekvő országok azt javasolták, hogy a tengerparti régióban mintaprojekteken próbálják ezt az eljárást.

A tagállamok fokozzák a területi hatásvizsgálatokkal kapcsolatos tapasztalatok cseréjét, és fejlesszék tovább nemzeti előírásaikat és eszközeiket.

4.6. Az ETP fontossága az összeurópai (páneurópai) és nemzetközi együttműködés számára

(187) Az ETP a 15 EU-tagállam és az Európa Tanács közötti szorosabb együttműködéshez is keretet nyújt az összeurópai területfejlesztést illetően. Különösen intenzív együttműködés létesül a 11 csatlakozó országgal⁶⁰. Az a tény, hogy a kölcsönös kapcsolatok növekednek Svájjal és Norvégiával, és hogy ezek az országok láthatóan érdeklődnek a kooperáció iránt, megerősíti annak szükségességét, hogy a

Tizenötök Európája területén túlra is kiterjedjen a területfejlesztés. A kontinentális területfejlesztési politika kialakításában jelentős politikai szerepet játszik az együttműködés azzal a 25 országgal létesített, amely nem tagja Európa Tanácsnak.

(188)A Területfejlesztésért Felelős Miniszterek Európai Konferenciáján (CEMAT) 1997 októberében Cipruson hozott határozatok alapján jelenleg van kidolgozás alatt egy összeurópai stratégia (Irányelvek az Európai Kontinens Jövőbeni Területfejlesztésére). Az EU-tagállamoknak az ETP kidolgozása során tanúsított együttműködésével szemben, az Európa Tanács szintjén a következő központi elképzelések fogalmazódnak meg:

- nagyobb hangsúly Európa területfejlesztésének kontinentális dimenzióján;
- a közép- és kelet-európai országok sajátos helyzetének és követelményeinek elemzése Nyugat-Európával összevetve, és a vonatkozó területfejlesztési irányelvek megvitatása;
- a területfejlesztési projektekre vonatkozó pénzügyi modellek vizsgálata.

2000-ben a Területfejlesztésért Felelős Miniszterek következő konferenciáján az európai területfejlesztési miniszterek a hannoveri EXPO ideje alatt fogják megvitatni a dokumentumot.

- ***A javaslat az, hogy az ETP politikai célkitűzéseit és választási lehetőségeit úgy vegyék figyelembe mint a***

tizenöt EU tagállamnak az összerurópai területfejlesztési startégiához nyújtott kiindulási hozzájárulását.

(189)Az ETP alkalmazásának újabb nemzetközi akciótere a fenntartható fejlődésről szóló regionális és helyi "agenda" elnevezésű dokumentumok elkészítése lesz, amely a Rioi Folyamat eredménye (Agenda 21). Az ott elfogadott megoldásokat a fenntartható európai területfejlesztési politika továbbfejlesztésére kell alkalmazni. Ugyanakkor a kiegyensúlyozott és fenntartható területfejlesztés az ökológiai szempontból felelős európai politika fontos része. Ezek az összefüggések szolgáltatták például a Regionális Agenda 21 című dokumentum alapját a balti-tengeri térség számára (Baltic 21).

A javaslat az, hogy a tagállamok, a regionális és helyi önkormányzatok vegyenek részt a regionális "agenda 21" dokumentumok kidolgozásában és alkalmazásában oly módon, hogy stratégiákat és projekteket készítenek el. Az ETP fontos lendületet adhat ennek a tevékenységnek.

5. Az EU bővítése: egy további kihívás az európai területfejlesztési politika számára

5.1. Az ETP újabb hivatkozási területe

(190) Amikor 1997 júniusában Noordwijckben előterjesztették az ETP első hivatalos tervezetét, a tagállamok és az Európai Bizottság megállapodtak, hogy egy különálló fejezettel kell kiegészíteni a dokumentumot. Ez a fejezet azokkal a kihívásokkal foglalkozna, amelyekkel az európai területfejlesztési politikának szembe kell néznie a nemrégén beindult bővítési folyamat következtében⁴¹.

(191) Az ETP végeredményben azt a célt szolgálja, hogy a következő évek során útmutatást adjon az EU-ban a területfejlesztési politikának. Az EU területének mérete várhatóan nőni fog ez az időszak alatt. Tizenegy ország jelentkeezett EU tagságra. Az EU kibővülése a csatlakozásra váró országokkal az össznépesség 28 %-os és a terület 34 %-os növekedését eredményezi (ld. 6. térkép).

(192) Az Európai Tanács 1997. december végi luxemburgi értekezletén hozott határozata értelmében a tárgyalások hat jelölt országgal megkezdődtek: Észtország, Lengyelország, Szlovénia, Cseh Köztársaság, Magyarország és Ciprus. Általános az a vélekedés, hogy a fenti országok közül legalább néhány az ETP alkalmazási ideje alatt teljes taggá válik. Függetlenül attól, hogy mikor kerül sor csatlakozásukra, az EU széleskörű előcsatlakozási támogatást kezdett nyújtani a jelölt országoknak, amely számottevő hatással lehet a területfejlesztésre. Az EU bővítése, amely

valószínűleg több szakaszban fog bekövetkezni, valamint a csatlakozó országok gazdasági és politikai integrációja további kihívást jelent az európai területfejlesztési politika számára.

(193)Ez új hivatkozási terület szükségességét vonja maga után az ETP további előrelépése érdekében. Ebben a vonatkozásban nem csupán az Unió 11 tagországgal való kibővüléséhez kapcsolódó előkészítő tevékenységre utalunk, hanem az uniós csatlakozásban nem érdekelt, harmadik országokkal létesítendő együttműködésre is, beleértve azokat, amelyek a bővítést követően szomszédos országok lesznek.

(194)Mielőtt sor kerülne a bővítésre, jobban tudatosítani kell azokat a sajátos kihívásokat is, amelyeket a bővítési terület hív életre. Mind a mai napig nem értünk el elég eredményt ebben a témakörben ahhoz, hogy ezt is olyan részletesen taglalhassuk a jelen dokumentumban, mint egyéb, a mai tagállamokat érintő területtervezési kérdéseket. Az ETP folyamatának további szakaszában elsődleges fontosságú lesz a politikai választási lehetőségek és javaslatok megvizsgálása a célból, hogy az ETP-t a bővítéssel kapcsolatosan alkalmazni lehessen. Ezért előre szeretnénk tekinteni, és azokat a következő lépéseket meghatározni, amelyeket európai és transznacionális szinten kell tenni ahhoz, hogy egy olyan perspektívát vázolhassunk fel az európai területfejlesztési politika számára, amely magában foglalja a bővítési területet, és bevonja a 11 érintett országot.

5.2. A területfejlesztés fő jellemzői a csatlakozó országokban

5.2.1. Népeség

(195)A 11 ország mérete nagymértékben eltér egymástól. A balti államok, Szlovénia és Ciprus belépésével a kisebb - 4 milliónál alacsonyabb népességű, az Unióban eddig kevésbé képviselt - országok száma hétre nőne. Csak Lengyelország és Románia nagy méretű területét és lakosságát tekintve.

(196)A 11 csatlakozó országban valamivel alacsonyabb a népsűrűség (átlagosan 98 fő/km²), mint a Közösség jelenlegi átlaga (115 fő/km²). Az egyes országok népsűrűségében mutatkozó különbségek jóval nagyobbak az Unión belül, mint a csatlakozó országok között. A leggyérebben lakott balti országok népsűrűsége is meghaladja néhány skandináv tagállamét.

(197)A csatlakozó országok lakosságának területi megoszlása eltér a tagállamokétól, miszerint az előzőek esetében jóval koncentráltabb a településszerkezet. A csatlakozó országok lakóinak durván 62 %-a határmenti területeken él, míg a 15 EU-tagállamban mindössze körülbelül 15 %. Következésképpen a csatlakozó országok közötti határon átnyúló együttműködés az európai területfejlesztési politika egyik legnagyobb kihívása.

5.2.2. Gazdaság

(198)A gazdasági jólét (egy főre jutó bruttó hazai termék GDP - vásárlóerőparitáson mérve) általában alacsonyabb a

csatlakozó országokban (1995), mint a tagállamokban. Ezen belül nagy szórás tapasztalható. A legjobb mutatókkal rendelkező csatlakozó ország (Szlovénia) majdnem azonos szinten van a legalacsonyabb szintű tagállammal (Görögország, az EU átlag 60 %-a). Az egy főre jutó GDP tekintetében a balti államok, valamint Románia és Bulgária áll a skála legalsó fokán.

(199)Az 1990-es évek elején elszenvedett jelentős hanyatlást követően a legtöbb csatlakozó ország a 90-es évek második felére viszonylag stabil növekedési rátát ért el. Ez általában magasabb, mint a tagállamokban, és néhány csatlakozó ország biztató kilátásokkal rendelkezik.

(200)A foglalkoztatási trendeket meredek zuhanás jellemzi az eredetileg magas foglalkoztatottsági szinttel bíró termelési ágazatban, és rendkívül változó tendenciák jelentkeznek az általában hanyatló agrárszektorban (erőteljes csökkenés a Cseh Körtársaságban, Szlovákiában és Magyarországon; stagnálás Lengyelországban és Szlovéniában; növekedés Romániában, Bulgáriában és a balti államokban). A munkanélküliség aránya általában magas. Azok a régiók vannak a legrosszabb helyzetben, amelyekben a munkahelyek nagy hányada az iparban és mezőgazdaságban található.

(201)A csatlakozó országokban hatalmas egyenlőtlenségek mutatkoznak a foglalkoztatási trendek és a gazdasági növekedés terén. Különösen a fővárosi térségekben és az EU külső határaihoz közel eső területeken fordul elő, hogy az egy főre jutó GDP (vásárlóerőparitáson mérve) időnként számottevően meghaladja a országos átlagot. Mivel a fővárosi térségek és az EU jelenlegi külső határainál fekvő nyugati

térségek lélegzetelállító ütemben fejlődnek mostanában, és az átalakulási folyamatban jelentősen maguk mögött hagyják a többi régiót, az egyenlőtlenségek további növekedésére számítunk. A vesztesek között vannak a hanyatló ipari régiók, amelyek gazdasági, szociális és környezeti problémákkal küzdenek és a hátrányos helyzetű régiók (ahol összességében a lakosság nagyobb hányada él, mint a 15 EU-tagállamban), amelyek már kívül esnek azon a befolyáson, amely az EU külső határainál, illetve az EU-val nem határos és belső távoli területeken lévő metropoliszoknál érvényesül.

(202)A regionális összehasonlítás azt mutatja, hogy a csatlakozó országok gazdaságilag sikeres régiói (Szlovénia és a Cseh Köztársaság számos régiója) lassan megelőzik az EU gazdaságilag leggyengébb régióinak némelyikét. Budapest, Prága és Szófia fővárosi térségeiben az egy főre jutó GDP magasabb, mint az EU gyengébb régióiban, például Görögországban, Portugáliában, Spanyolországban és Németországban. A csatlakozó országokban jelenlévő regionális egyenlőtlenségek mértéke a kohéziós országokéhoz mérhető.

5.2.3. Közlekedés

(203)A közép- és kelet-európai csatlakozó országokban számos tekintetben drámai változások történtek a közlekedés területén: földrajzilag eltolódás volt keletről nyugat felé, a közlekedési módok szétválása szempontjából a vasútról közútra helyeződött a súly, gazdasági szempontból pedig a tömegközlekedésről a magánközlekedésre.

(204)Az infrastruktúra fejlesztése és javítása jelenti a legnagyobb kihívást valamennyi csatlakozó ország számára. A kihívás abban áll, hogy meg kell felelni a gyorsan növekedő piacgazdaságok fokozódó keresletének, és annak megfelelően kielégítő infrastruktúrát nyújtani, amely kiegyensúlyozott fejlődést tesz lehetővé a különböző területi szinteken (nemzetközi, országos és helyi), továbbá új finanszírozási és irányítási módszereket kell bevezetni, és a műszaki színvonalat a közösségi szintre kell emelni.

(205)Bár a nem kielégítő infrastruktúra javítása elsősorban politikai prioritás a csatlakozó országokban, mégis számos akadály áll az előrehaladás útjában. Az akadályok között szerepel a pénzügyi források hiánya, illetve az a tény, hogy ezeket a beruházásokat lassú megtérülés jellemzi, különösen a gyorsan növekedő közúti közlekedési ágazatban. A távközlési és légi szállítási ágazat a legvonzóbb, és kínálja a legjobb lehetőségeket a hazai és külföldi befektetőknek. A többi ágazatnak továbbra is erős nemzetközi támogatásra lesz szüksége.

5.2.4. Környezet

(206)A környezet vonatkozásában általában igen vegyes a helyzet. A legtöbb csatlakozó országnak sikerült nagy kiterjedésű kultúrtájakat, illetve ökológiai rendszereket olyan érintetlenül megőrizni, amilyen állapotban már alig találhatóak a tagállamokban. A nemzeti parkok és egyéb védett övezetek száma és mérete lenyűgöző, azonban nem szabad túlértékelni tényleges védelmüket.

(207)A bővítési terület nagy részének viszonylag sértetlen ökológiai állapota ma túlzott környezeti terhelésnek van kitéve, mint például a háztartási kibocsátások és a közúti közlekedés (elavult gépjárművek nagy aránya) okozta légszennyeződés, a belterjes művelés és az ipari szennyvíz miatti vízszennyeződés. A környezeti problémák nagy koncentrációja valamennyi ipari régióra jellemző. Néhány kritikus területen a környezet károsodása olyan szinteket ért el (az ökológiai szabványok minden eddiginél nagyobb mértékű megsértése miatt), hogy az kihatással van a lakosság egészségére is. Nem tévedünk, ha környezeti katasztrófát emlegetünk ezeken a területeken.

(208)Általánosságban már csökken a csatlakozó országokban a környezeti szennyezés szintje, és nem csupán a termelés visszesésének arányában. Ez azt jelzi, hogy kezdenek teret nyerni az aktív környezetvédelmi politikák. Egyrészt a környezeti reformok folyamatos előretörésére számítunk, amely tovább mérsékli a környezetre nehezedő terhet, és függetlenné teszi a gazdasági növekedéstől, másrészt ez attól is függ, hogy az országok képesek-e finanszírozni a folyamatot, és hogy mennyire sikerül megoldást találniuk arra a konfliktusra, amely a környezet javításának céljából és az ipari termelés fenntartásából ered, továbbá függ még az életbe léptetett, meglehetősen költséges környezeti szabványoktól.

5.2.5. Következtetések

(209)Nem szabad a csatlakozó országok kiindulási helyzetét csupán problémák forrásaként tekinteni. Ha a problémák megoldására megfelelő stratégiát alkalmazunk, szinte

valamennyi lehetőséggé alakítható. Ilyen lehetőségnek számít például az a képesség, hogy elkerüljék a térszerkezetek olyan fejleményeit, amelyek kedvezőtlennek bizonyultak a tagállamokban, hogy kiaknázzák a szükséges beruházások makrogazdasági előnyeit, és hogy fenntartható kiaknázási módszereket őrizzenek meg, illetve alkalmazzanak az eddig nem használt erőforrásokra.

(210) Még ma is elsősorban nemzeti felelősségnek számít az a feladat, amely az átalakulási folyamattal együttjáró kihívások teljesítésére irányul a közép- és kelet-európai csatlakozó országokban. Ez nem hagy semmi teret a regionálisan differenciált stratégiáknak. Ebben a tekintetben a legtöbb ország politikája csekély regionális politikai dimenzióval rendelkezik, vagy egyáltalán nincs regionális dimenziója. Szinte nem is létezik a területfejlesztési és regionális politikáknak az a fajta hagyománya, amely megvan az EU sok tagállamában, és amelyet az EU strukturális alapjai meghatároznak. Ez a területfejlesztési és regionális politikai eszközök és intézmények hiányában tükröződik, valamint abban, hogy általában nincsenek meg az önálló regionális szintek a politikai és közigazgatási területi rendszerben.

(211) A csatlakozó országok nemzeti területi politikái, amelyek az Európai Bizottság által készített Agenda 2000 című dokumentum keretében kerültek értékelésre, kevés olyan közös vonást tartalmaznak, amely összekötő kapocs lehetne az EU regionális politikájához annak jelen formájában (intézményes partnerség, regionális fejlesztési programok, társfinanszírozás). Ezeknek a követelményeknek leginkább a

Lengyelországban, Szlovéniában és Magyarországon érvényben lévő regionális politikák felelnek meg.

(212)Az eddig ismertetett általános kiindulási helyzet nem vonatkozik Ciprusra, amely feltételeit tekintve alapvetően különbözik a többi 10 csatlakozó országtól. Ez érvényes a sziget földrajzi fekvésére a keleti mediterrán térségben, gazdasági és politikai helyzetére és méretére. Cipruson fele akkora a népesség, mint Észtországban, amely a közép- és kelet-európai csatlakozó országok közül a legkisebb.

(213)Ciprus gazdasága relatíve magas növekedési rátákat ért el, amelyek főként a szolgáltató ágazat eredményeire alapulnak. Ezzel összefüggésben az elmúlt évek visszaesése ellenére különös figyelmet kell szenteni az idegenforgalom fontosságának. Ciprus GDP-je alacsonyabb, mint az EU-átlag, de magasabb, mint Görögországé és Portugáliáé. Földrajzi helyzete alapján Ciprus kulcsfontosságú szerepet tölthet be a kibővített EU "kapu országaként" Közép-Kelet felé.

5.3. Az európai területfejlesztési politika sajátos feladatai a jövőbeli tagállamokban

(214)Különös kihívást jelent majd az ETP alapcélkitűzéseinek megvalósítása a bővítés feltételei mellett is, anélkül hogy ez veszélyeztetné a tagállamokat e célok elérésében. Általános politikai összefüggésben az európai területfejlesztési politika a következőkkel járul hozzá a bővítési területnek EU-ba történő integrálásához:

- tisztázza, hogy az állami szektor által végzett beruházásokat hogyan végzik az egymástól nagymértékben

független szervezetek a csatlakozó országokban; továbbá tisztázza, hogy kapcsolódnak ezek össze, és hatnak ki ugyanarra a területre (a gazdasági felzárkózási folyamattal, a helyreállítással és a súlyos környezeti károsodás elkerülésével kapcsolatban);

- stratégiákat határoz meg, amelyeket a különböző politikai területek és közigazgatási szintek közötti összeütközések csökkentésére vagy elkerülésére lehet használni, és kohasználja a lehetséges szinergikus hatásokat.

(215) Bár a területtervezés nem kifejezetten közösségi feladat, a Közösség pénzügyi elkötelezettsége a csatlakozó országokban világosan jelzi az irányú felelősségét, hogy a különböző politikai intézkedések ne kerülhessenek szembe, és ne semlegesíthessék egymást. A különböző ágazati politikák területi összehangolásával összefüggő európai együttműködés szükségessége a bővítési területre is igaz.

(216) A bővítési terület alacsony gazdasági potenciálja, valamint a bővítési terület és a Közösség jelenlegi területe közötti erősödő kapcsolatok azt vonják maguk után, hogy a bővítési területen a területfejlesztési folyamatok nem a 15 jelenlegi EU-tagállamon belüli fejlesztési folyamatok egyszerű ismétléseként zajlanak le, hanem új és konkrét feladatokat eredményeznek az európai területfejlesztési politika számára. Ezért több figyelmet kell szentelni az időtényezőnek, mint amennyire eddig az európai szintű területfejlesztési politika esetében szükség volt.

(217) A jelen körülmények között a területi összehangolás nagyobb szerepet játszik a csatlakozó országokban, mint a tagállamokban. Ez különösen a következőkre vonatkozik:

- az országok közötti közlekedési infrastruktúra fejlesztésének tervezése és a Közösség közlekedési politikája;
- ökológiai helyreállításra vonatkozó intézkedések, különösen beleértve a régi ipari övezeteket, és
- strukturális felzárkózást szolgáló intézkedések a vidéki területeken.

(218)A területfejlesztés terén létesített intenzívebb határmenti együttműködés és transznacionális kooperáció segíteni fogja az integrációs folyamatot a bővítési területen. Ez igaz az EU mai külső határainál elhelyezkedő mindkét régióra és a csatlakozó országok közötti határmenti régiókra is a bővítési területen.

(219)A közép- és kelet-európai csatlakozó országok politikai és közigazgatási struktúráiból bizonyos esetekben hiányzó vagy gyengén meglévő regionális szint az egyik legfontosabb kérdés, amely a regionális intézmények létrehozása érdekében konkrét EU-támogatást tesz szükségessé.

Ezen intézmények feladata, hogy:

- javítsák a területi információk regionális dimenzióját;
- megindítsák a regionális kezdeményezéseket;
- megállapítsák, hogy hogy kell kezelni az EU regionális politikáját, amely az együttműködésen alapszik (partnerség, intézményi regionális fejlesztési programok, társfinanszírozás).

5.4. A bővítés területi hatása az EU régióira

(220)Az EU jövőbeli kibővülése szükségessé teszi az EU regionális és mezőgazdasági politikájának megreformálását, amelyet az Európai Bizottság Agenda 2000 című dokumentuma fogalmaz meg. Mivel még előttünk áll a reform, nehéz megjósolni milyen területi hatással lesz a bővítés a jelenlegi tagországok régióira.

(221)Az EU korábbi bővítéseiből nyert tapasztalatok alapján a szegényebb tagállamok számának emelkedése csökkenteni fogja a gazdagabb tagállamok mozgásterét, amellyel a regionális politikai kérdésekben az európai területi politikán belül rendelkeznek. Elkötelezettebb nemzeti regionális politikákra lesz szükség ahhoz, hogy a növekvő egyenlőtlenségeket ellensúlyozni lehessen. Az európai területfejlesztési politika legfőbb feladata ezzel kapcsolatban, hogy segítse csökkenteni az infrastrukturális hiányosságokat a csatlakozó országokban.

(222)Csak néhány tanulmány foglalkozott azzal a hatással, amelyet a csatlakozó országok gazdasági nyitása gyakorolt az EU régióira. Az integrációs folyamat kísérőjeként további tanulmányokat kell készíteni a bővítésnek az EU régióira tett hatásáról. Ezeknek a tanulmányoknak számításba kell venniük azt a dinamikus folyamatot, amelyet maguk a gazdasági reformok váltottak ki, illetve azokat a folyamatokat, amelyeket a megközelíthetőség szintjének megváltozása idézett elő.

(223) Feltételezhető, hogy a bővítésnek az EU jelenlegi területére gyakorolt hatásait nemcsak a megközelíthetőségi módok határozzák meg, hanem az EU régióinak azon képessége, hogy válaszoljanak az új versenyhelyzetre. Az Unió mai külső határainál elhelyezkedő régiókban végbemenő szerkezetváltásokat, amelyek elsősorban a gazdaság alacsony jövedelmi szintű részeit érintik, gyorsított felzárkózási folyamatként lehet értelmezni, és csekély hatásuk van.

5.5. Az ETP politikai célkitűzései és választási lehetőségei a bővítés fényében

(224) Általában az ETP három területpolitikai irányelve a bővítési területre is vonatkozik. Az ETP alkalmazása során tehát figyelembe kell venni azt is, hogy a bővítési terület nagy részének a következő helyzettel kell szembenéznie:

- a politikai és közigazgatási rendszer folytatódó átmeneti jellege, amely kihat a területi kérdések kezelésére is;
- a felzárkózás gyors gazdasági folyamata, amelyben benne rejlik a földrajzi polarizáció jelentős lehetősége is;
- igen lassan és egyenlőtlenül fejlődő műszaki infrastruktúra (élen jár a távközlés és a légi közlekedés, a közúti közlekedés megelőzi a vasutat);
- környezeti károk, néhány esetben ezek meghaladják az EU szabványértéket;
- az állami szektor lényegesen szűkebb pénzügyi forrásokkal rendelkezik.

(225) Az átmeneti problémák különösen súlyosan érintik a bővítési terület vidéki régióit. Itt éles gazdasági

különbségek nyilvánulnak meg, és a városi övezetek száma is kevesebb. Bizonyos mértékben az olyan jelenségek együttese, mint a termelés meredek visszaesése, a foglalkoztatási szint csökkenése, a gyenge infrastruktúra és a közlekedéshez való hozzáférés elmaradottsága összességében egy jelentős elvándorlási hullámot válthat ki az adott vidéki régiókból, melynek következtében összeomolhat a térszerkezet. Az európai területfejlesztési politikának ehhez alkalmazkodó célokkal és választási lehetőségekkel kell reagálnia a bővítési terület vidéki régióinak illetően helyzeteire. Ez a terület arányaiban nagyobb, mint a jelenlegi Tizenötök Európájáé. Ilyen értelemben mindenképpen figyelembe kell venni a gyakran korlátozott regionális és helyi szintű cselekvési lehetőségeket az adott politikai és közigazgatási rendszereken belül.

5.6. A bővítési feladatoknak az európai területfejlesztésbe és -tervezésbe való integrálásának alapelvei

(226)Az európai területfejlesztési politika számára új és központi feladat a bővítés megvalósítása, különös tekintettel pedig Közép- és Kelet-Európa integrálása az Unióba. A bővítés nem egyszerűen egy olyan lépés, amely a jelenlegi Unión belül kifejlesztett terveket alkalmazza, és terjeszti ki, hanem az európai területtervezés azt is jelenti, hogy felkészülünk a bővítés folyamatára, párhuzamosan követjük azt, és támogatást nyújtunk. A bővítési folyamat, amelyet mind a dinamikus változások, mind pedig a további csatlakozások menetrendjével kapcsolatos bizonytalanság jellemez, teljes mértékben megköveteli, hogy az európai szintű területtervezés együttműködési alapon kerüljön megszervezésre az érintett országok támogatásával,

és lehetőség szerint a formális csatlakozási folyamattól független módon valósuljon meg.

(227) Ennek fontos mechanizmusát biztosítják a már működő együttműködési programok, amelyek a transznacionális területtervezési témakörében az INTERREG II.C. közösségi kezdeményezésen belül jöttek létre. A Balti-Tengeri Régió számára készült programok és a CADSES programok (CADSES: a Közép-Európai, Adriai, Dunai és a Dél-Kelet-Európai Térség) már jelenleg is túlmutatnak az Unió határain, és lefedik a közép- és kelet-európai csatlakozó országok teljes területét.

(228) Az Európa Tanáccsal való együttműködésen túl, ezek a transznacionális programok már ma is megadják a kiindulási pontokat az európai területfejlesztési politika továbbfejlesztéséhez, mégpedig az ETP-ben, a bővítési terület számára meghatározott módon. Az INTERREG III. elnevezésű új közösségi kezdeményezés (amely a Strukturális Alap 2000-2006-ig terjedő programidőszaka alatt zajlik), működési és pénzügyi alapot biztosít az Európai Bizottságnak és a tagállamoknak a részvételre és a csatlakozó országoknak is.

(229) Az Európai Unió területfejlesztési politikájának értelemszerűen túl kell lépnie a jelenlegi tagállamok területén, figyelembe kell vennie a szomszédos országok perspektíváit, és ezeket az országokat be kell vonni az együttműködés révén. Ugyanez vonatkozik azokra az országokra is, amelyek az Unió jövőbeli külső határaival szomszédosak Európában, illetve a földközi-tengeri tagállamokkal szomszédosak Észak-Afrikában vagy Közel-Keleten. Ebben az

összefüggésben is megfelelő keretet biztosít az INTERREG III. és az Európa Tanács.

(230)A két transznacionális együttműködési dokumentum: a VASAB 2010+ (a balti-tengeri régió számára) és a VISION PLANET (a CADSES régió számára), amely jelenleg kidolgozás alatt van, a területi igényekhez alkalmazkodó stratégiai irányelveket nyújt a előcsatlakozási támogatásnyújtás uniós alapjainak elosztásához. Ilyen keretet nyújt a PHARE program (2000-től), az új ISPA (az "előcsatlakozási" szakaszban lévő országok strukturális felzárkózását segítő eszköz) és a SAPARD (az "előcsatlakozási" szakaszban lévő országok mezőgazdasági és vidékfejlesztési felzárkózását segítő támogatás) különleges akcióprogram. Ez azért fontos, mert a csatlakozó országoknak rendelkezésre fog állni egy közösen kimunkált stratégiai tervezési alap az alapok területileg differenciált felhasználására a 2000-2006-ig terjedő programidőszak során.

A javaslat az, hogy a tagállamok vegyék figyelembe a csatlakozó országokat és a szomszédos országokat az európai területfejlesztési politika szempontjából, és tekintsék azt az elkövetkező évek központi feladatának. Ez az együttműködés hozzá fog járulni a bővítési folyamat előkészítéséhez, támogatásához és megvalósításához.

A Balti-Tengeri Régió és a CADSES régió számára kidolgozott két INTERREG II.C. program, illetve azok strukturái alkotják az alapját az együttműködés azon továbbfejlesztésének, amely a EU-tagállamoknak és a csatlakozó államoknak a területfejlesztésért felelős minisztériumai között zajlik

le. Azonos fontossággal bír az, a már folyamatban lévő együttműködés is, amely a területfejlesztés témakörében a csatlakozó országokban egymás között lezajlik.

Az ETP alkalmazása során, amely a csatlakozó országok egymás közötti, illetve az Unióval való transznacionális együttműködés útján valósul meg, a javaslat szerint hálózatok létrehozása szükséges a transznacionális területfejlesztési politika számára a bővítési területen belül (ez egészíti ki azokkal, amelyeket jelenleg az EU külső területein hoznak létre).

Regionális és helyi szinten alapvető fontosságú, hogy meghatározzák azokat a különleges igényeket, amelyek új intézményi struktúrák létrehozására irányulnak.

Azokat az új politikai célkitűzéseket és választási lehetőségeket, amelyek a csatlakozó országokban lévő konkrét feladatok és problémák megoldásához szükségesek, a témához kapcsolódó tanulmányok alapján kell meghatározni. Számos kérdésnek a területi dimenzióját is kezelni kell. Ahelyett hogy egyszerre az egész területre vonatkozó sok-sok kérdéssel foglalkoznánk, szelektív probléma-központú sorrendiséget kell megállapítani.

Elengedhetetlenül szükséges, hogy az első pillanattól kezdve az érintett országokat is mindebbe bevonjuk. Ezért fontos, hogy szorosan összekapcsoljuk az Európa Tanács munkáját az ETP továbbfejlesztésének folyamatával.

A javaslat értelmében a tagállamoknak a lehető leggyorsabban olyan mechanizmusokat kell létrehozniuk, amelyek segítik a jövőbeni együttműködést az átmenet szintjén még a csatlakozásokat megelőzően. Ezek a mechanizmusok már az INTERREG II.C. időkeretein is továbbnyúlnak. Az érintett országoknak és az Európai Bizottságnak kell eldöntenie majd, hogy ezek a mechanizmusok mennyiben terjedjenek túl azokon a területi kereteken, amelyeket a jelenleg működő INTERREG II.C. programok alapoztak meg.

B. RÉSZ

Az EU területe:

Trendek, lehetőségek és kihívások

1. Területfejlesztési feltételek és trendek az EU-ban

1.1. Az EU földrajzi jellemzői

(231)Az EU a világ harmadik leggazdagabb gazdasági régiója Japán és az Egyesült Államok után (az egy főre jutó GDP alapján). A latin-amerikai társulás, a MERCOSUR⁴² vezető helyet foglal el a többi fejlődő gazdasági társulás között (ld. 2. táblázat). Az EU alapvető földrajzi jellemzői, amelyek a területfejlesztési politikák szempontjából fontosak, nem vethetők össze sem az Egyesült Államok, sem Japán vagy a MERCOSUR földrajzi jellemzőivel. Szemben az Egyesült Államok és a MERCOSUR egybefüggő földterületével és a Japánt alkotó szigetekkel, az Európai Unió fizikai jellemzője az, hogy az eurázsiai kontinens nyugati peremén "félsziget alakú" (ld. 8.ábra). Számos EU-tagállam is sziget vagy félsziget. Míg az egész Egyesült Államok alig 20 000 km hosszú tengerparttal rendelkezik, az Európai Uniónak megközelítőleg 60 000 km hosszú tengerpartja van (ld. 9.ábra).

(232)Bármennyire is fontos a tenger közelsége és a tengeri kapcsolat, az EU-t - természeti adottságainak köszönhetően - az jellemzi, hogy szinte valamennyi régiója megközelíthető szárazföldön. A nagy természeti akadályok legyőzésében jelentős előrelépést jelentettek az utóbbi időben az olyan nagyszabású műszaki projektek, mint a Csalagút és a Öresund összeköttetés. Ez egyértelműen növelte az EU-n belüli területi kohéziót. A tengerek azonban még ma is jelentős akadályokat képeznek az EU egyes periférikus régiói számára, mint például Görögország, melyet tenger választ el

legközelebbi szomszédjától, Olaszországtól, és így az EU területének többi részétől is (ld. 7.térkép).

(233)Hasonlóképpen kiemelt figyelmet kell szentelni a hét ultra-periférikus régióknak is, amelyet az Amszterdami Szerződés 299-2. cikke említ⁴³. Földrajzi helyzetüknél fogva szorosan kapcsolódnak más kontinensekhez, és ily módon lehetőséget biztosítanak az EU-nak arra, hogy az ultra-periférikus régiók szomszédságában elhelyezkedő országokkal - mint Martinique vagy a Francia Guyana más latin-amerikai államok - együttműködést kezdeményezzenek. Támogatást kell adni, hogy gazdasági, szociális és kulturális fejlesztési központok jöjjenek létre, és erősödjenek ezekben az ultra-periférikus régiókban és szomszédos országaikban, illetve támogatni kell az általuk alkotott egész régiót.

(234)Ma már általában nem jelentenek fizikai, gazdasági és kulturális akadályokat a tengerek, nagy vizek és hegyvonulatok. Sőt némelyikből vonzó lakóhely, vállalkozási és idegenforgalmi terület lett, amely a különböző felhasználói igények miatt ellentmondásos területfejlesztési célokat eredményezett. A nagy folyóvölgyek számára nagyobb hátrányt jelent a nagy beépítettség és forgalom, mint az, hogy nagy folyóvölgyeket kettészelik azokat. Az EU városi népességének megközelítőleg egyharmada (a 20 000 lakosnál nagyobb városok) a tengerparthoz közel él (20 km-es távolságon belül); ha a 15 legnagyobb európai folyó völgyét is beleszámítjuk, akkor ez a teljes lakosság több mint felének felel meg⁴⁴. Az Alpok (lakott részét tekintve) Európa legnagyobb népsűrűségű régiója. A folyók, tavak és hegyek hozzájárulnak az ott lakók identitásának kialakításához. Az Alpok, a Duna, a Balti-tenger és a Földközi-tenger jó példa

azokra a területekre, ahol integrált megközelítéseket kell alkalmazni a közös kérdések kezelésére, a közös értékek gyarapítására és a nagyobb területi kohézió elősegítésére.

2. táblázat: Az EU, USA, Japán és a MERCOSUR statisztikai összehasonlítása

	EU-15	USA	JAPÁN	MERCOSUR
Népesség ezerben megadva (a)	372 082	263 250	125 095	204 523
Terület ezer km ² -ben (a)	3 236	9 364	378	11 877
Teljes GDP milliárd ECU-ban (1996) (a)	6 776	6 014	3 620	1 370
Egy főre jutó GDP ECU-ban (1996) (a)	18 150	22 650	28 760	6 700
Import/lakos ECU-ban (a)	4 210	2 404	2 194	335
Export/lakos ECU-ban (a)	4 445	1 828	2 582	289
Országhatárok a gazdasági területek kívüli országokkal km-ben (melyből Közép- és Kelet-Európával határos) (b)	9 305 (5006)	12 248	0	17 924

(a) Federal Statistical Office: Statistisches Jahrbuch 1998 für das Ausland, Wiesbaden 1998. Átváltási árfolyam: (1 ECU=1,27 USD); EUROSTAT, 1996-os átlag

(b) CIA – The World Fact Book, Washington 1997

(235) A hidegháború alatt általános volt az a nézet, hogy a nyugat-európai "félsziget" valójában egy sziget, főleg ami emberek felfogását illette. A Kelet és Nyugat politikai megosztottsága sokkal erősebb vízválasztó volt, mint nyugati irányban az Atlanti-óceán. Ez a szemlélet hirtelen megváltozott 1989-ben. Kinyílt az ablak Kelet felé, Európa másik fele is nyitottá vált.

(236) Európa egyes területeinek különböző klimatikus viszonyai természetes határokat hoznak létre, és az európai területfejlesztés egy újabb fontos szempontját képezik. A szélsőséges hideg például jelentős költségekhez vezethet

azáltal, hogy a szállítási problémák tovább súlyosbítják a piacokhoz viszonyított periférikus helyzetet. A déli tagállamok egyes részein pedig a vízellátási nehézségek képezik a regionális fejlődés akadályát.

(237)Európa kulturális örökségének sokszínűsége ma felbecsülhetetlen értéknek és olyan alapnak tekinthető, amely segítségével Európa országai közelebb juthatnak egymáshoz. Az alapvető földrajzi tényezők mellett különböző kulturális, politikai és gazdasági fejlődési utak alakították ki az EU mai térszerkezetét. Különböző nyelvi és kulturális területek és különféle életmódok bontakoztak ki Európa különböző részein. Jelentős eltérések vannak a népsűrűség, az urbanizáció foka, a fejlettség és jólét szintje tekintetében. Ezek az eltérések nagy léptékben relevánsak (pl. ha ezeket az eltéréseket a központi és távoleső régiók szempontjából vizsgáljuk), de kis léptékben is igazak: a tagállamokon belül és az EU-n belüli régiók között.

(238)Az EU területfejlesztési trendjei, amelyeket alább ismertetünk, természetesen nem azonosan érvényesülnek majd Európa valamennyi területén, és egyes területeken az általános trendtől eltérő vagy azzal ellentétes tapasztalatok jelentkeznek. A következőkben röviden vázoljuk ezeket a trendeket európai szemszögből; egyes megállapítások még részletesebb vizsgálatot és további elemzést igényelnek.

(239)A következő fejezetek nem tartalmazzak új földrajzi elemzéseket, hanem azokra a vizsgálatokra, tanulmányokra és elemzésekre hivatkoznak, amelyeket 1990 óta európai, országos intézmények és egyéb intézmények készítettek,

különös tekintettel azokra, amelyeket a Bizottság (Europe 2000⁴⁵, Europe 2000+⁴⁶) és az EU egyes elnökségei végeztek el.

1.2. Demográfiai trendek

(240)Az elkövetkező 20-30 évben három trend lesz jellemző az EU-ban a népesség demográfiai alakulására:

- népességcsökkenés;
- migráció; és
- kor szerinti megoszlás változása.

(241)A természetes népszaporulat évek óta igen alacsony az EU-ban, és további csökkenés várható. Ha nem következik be lényeges változás az EU 15 tagállamában a születési arányokban, akkor 2020 körül a trend népességnövekedésből népességcsökkenésbe fordul át⁴⁷ (ld. 10. ábra). Ennek fényében a nemzetközi és régiók közötti migrációnak fokozott jelentősége van az EU népességi alakulása és az EU egyes területei szempontjából. A természetes születési ráta jelenleg 0,1 % alatt van. Ehhez azonban még hozzáadódik az EU-ba való nettó bevándorlás, amely az elmúlt években éves szinten mintegy a teljes népesség 0,2 %-át tette ki⁴⁸. A teljes népszaporulat kétharmada tehát a nettó bevándorlásból adódik, és a jövőben valószínűleg ez lesz az egyetlen forrása. Az EU-ba irányuló bevándorlás regionális megoszlása nagy eltéréseket mutat.

(242)A nyelvi korlátok és a közigazgatási akadályok hozzájárulnak ahhoz tényhez, hogy az EU-tagállamok közötti migráció mértéke viszonylag csekély. A tagállamok régiói közötti vándorlás jóval magasabb, de nemzetközi mércével

mérve még mindig igen alacsony (például az USA-val összevetve).

(243)A legtöbb bevándorló a városi területeken telepedik le, és ezáltal erősíti a meglévő urbanizációs szerkezeteket. A tagállamokban is az a jellemző, hogy a magas munkanélküliséggel küzdő régiókból olyan területekre vándorolnak az emberek, ahol alacsonyabb a munkanélküliség. Ezen tendencia mértéke azonban tagállamonként változik. Számos erősen urbanizált régióban - főleg Észak-Nyugat Európában - valószínűsíthető, hogy a jövőben emelkedni fog a népszaporulat, ugyanakkor az alacsony népsűrűségű régiókban - például az Ibériai-félsziget, Franciaország, Észak-Kelet Németország és az északi országok többsége - várhatóan folytatódik a népesség csökkenése (ld. 8. térkép).

(244)Annak ellenére, hogy a bevándorlók túlnyomó része a fiatal korosztályhoz tartozik, az EU lakosságának átlag életkora továbbra is emelkedik (ld. 11. ábra). A népesség változó összetétele, a választott lakóhely és a lakás jellemzői is kihatnak a területtervezésre. Az EU jövőbeli társadalmára az lesz jellemző, hogy többségben lesznek az idősebbek, akik - szemben a korábbi generációkkal - mozgékonyabbak, jobbmódúak és aktívabbak lesz. A gyerekek és a fiatalok egyre inkább a bevándorló családokból származnak majd, és gyakran két "kultúra között" találják magukat. Mint ahogy az a vidéki társadalomban tipikus nagycsaládokkal történt, az "átlag család" (házaspár gyerekekkel) is hanyatlóban van. Az EU társadalmában egyre nagyobb számba vannak az egyedül élők, a gyermeküket egyedül nevelők (akik gyakran anyagilag hátrányos helyzetűek) és a gyermektelen házaspárok (akik két jövedelemmel rendelkeznek, így

anyagilag viszonylag stabilak). A különböző csoportoknak más a helyvel szemben támasztott igényük; így a területfelhasználással kapcsolatos társadalmi igények is összetettebbé válnak. A munkanélküliség és a jóléti társadalom válsága következtében kezdenek kimerülni a lehetőségek, amelyekkel az igényeket ki lehetne elégíteni.

(245)A fenti jelenségek általában különböző, egymást átfedő területfejlesztési trendekhez vezetnek. A társadalmi változások eredményeképpen kisebbek lesznek a háztartások, amely viszont a népességcsökkenés ellenére is megnöveli a lakások iránti igényt. Egy másik tendencia is megjelenik, főleg a fiatalok körében, hogy anyagi okokból közelebb költöznek egymáshoz azokban a régiókban, ahol nagy a munkanélküliség, és ahol kevés a megfizethető lakás. A népelemszerkezetben bekövetkezett változások is az urbanizációs tendenciát erősítik. A nagyvárosok jobb szolgáltatásokat nyújtanak a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek, szélesebb körű munkalehetőséget kínálnak a két keresetből élőknek, és jobb szórakozási és kulturális lehetőségeket biztosítanak az egyedülélőknek. Az új szükségletek teljes mértékben kielégítésre kerülnek, mely messzemenő területi következményekkel jár. Egyre több "nyugdíjas város" jön létre Európában is (mint ahogy az már jó ideje bekövetkezett az USA-ban) azokban a régiókban, ahol festői tájak vannak, és kedvező az éghajlat.

1.3. Gazdasági trendek

(246)A demográfiai trendek nagy kihívást jelentenek a regionális gazdasági fejlődés számára, és ily módon a versenyképességre nézve is. Továbbá fejlesztési kérdéseket

is felvetnek, amelyek a világvárosi régiók fenntartható fejlődésével és a vidéki területek jövőbeli életképességével kapcsolatosak. A korlátozott mobilitás megerősíti annak szükségességét, hogy a regionális politika támogassa a munkahelyteremtést. Az előbbieket fontos elemek annak a fejlődésnek, amely az EU nagyobb gazdasági és szociális integrációja felé vezet.

(247)A fenntartható fejlesztés olyan politikát kíván meg, amely előmozdítja a versenyképességet, és támogatja a gazdasági és szociális integrációt. Európa régióinak versenyképes cégekre van szüksége ahhoz, hogy munkahelyeket lehessen teremteni, amelyek rendkívül fontosak az emberek törekvései szempontjából, és abból a szempontból, hogy adóbevételeket lehessen elérni (amelyek a közellátáshoz szükségesek). A 2. táblázaton látható, hogy az EU bruttó hazai terméke a legmagasabb szintű a világon. A kereskedelmi (export-import) egyenleg tekintetében az EU Japán után a második helyen áll.

(248)Az egy főre jutó GDP értékében tapasztalható regionális egyenlőtlenségek szolgáltatják az európai regionális politika kiindulási pontját (ld. 9. térkép). Az Európai Bizottság Időszakos Jelentései⁴⁹ és a Kohéziós Jelentés⁵⁰ azt jelzik, hogy a tagállamok gazdasági helyzete az utóbbi években közeledett egymáshoz (különösen az Írországból zajló felzárkózási folyamat következtében). Azonban az EU regionális politikájának pénzügyi erőfeszítései ellenére is igen lassan mérséklődnek az EU régiói közötti egyenlőtlenségek (az egy főre jutó GDP alapján). Az EU gazdasági tevékenysége a mag-területre irányul: a London, Párizs, Miláno, München és Hamburg által bezárt ötszögre. Ez

a terület képviseli a teljes terület 20 %-át, foglalja magában az unió-beli állampolgárok mintegy 40 %-át, és termeli a teljes GDP körülbelül 50 %-át⁵¹.

(249)A regionális versenyképesség alapos vizsgálatához azonban más kritériumokat is figyelembe kell venni, mint például a foglalkoztatottság, a termelékenység, a beruházások és a kereskedelmi egyenleg. Kevés jelentősége van a GDP-nek a jövedelem és adóbevétel regionális eloszlásának mutatójaként. A Kohéziós Jelentés arra a tényre hivatkozik, hogy a jövedelemeloszlást - főleg az adók és juttatások révén - számos országos politikai intézkedések befolyásolják. Ez az oka annak, hogy a szabadon elkölthető jövedelem regionális eloszlása számottevően eltér az adózás és juttatások előtti jövedelem eloszlásától. A Kohéziós Jelentés azzal a következtetéssel zárul, hogy miután számba vesszük az adó és a közkiadások hatását, amelyek az országok költségvetésein keresztül érvényesülnek, a szabadon elkölthető jövedelem 20-40 %-kal alacsonyabb a tagállamokban, mint az egy főre jutó GDP-ben jelentkező regionális eltérések⁵².

(250)A munkanélküliség az európai integrációs politika legnagyobb kihívása az EU-ban. A munkanélküliségi ráta az 1994-ben mért 11,2 %-os csúcs után 1998 végére valamivel 10 % alá süllyedt. Azonban ez még mindig azt jelenti, hogy 16,5 millió ember van állás nélkül az Európai Unióban! A munkanélküliek mintegy fele, azaz a munkaképes népesség kb. 5 %-a, 1997-ben már több mint egy éve állás nélkül volt (összehasonlításképpen: a hosszútávú munkanélküliség aránya 1 % alatt van az USA-ban). Szembeszökő regionális különbségek tükröződnek ezen a téren. 1997-ben a

munkanélküliségi ráta a következő skálán mozgott: 2,5 % volt Luxemburgban, 32 % a dél-spanyolországi Andalúziában és 36,8 % Réunionban, Franciaország tengerentúli felségterületén. A legtöbb olyan régió, ahol alacsony a munkanélküliség - Portugália kivételével - Európa közepén helyezkedik el (Luxemburg, Dél-Németország és Észak-Olaszország). Ezzel szemben a legmagasabb munkanélküliséggel (20 % fölött) sújtott régiók a periférián találhatók, elsősorban Spanyolországban, Dél-Olaszországban és Kelet-Németországban (ld. 10. térkép). A női munkanélküliség aránya 12,5 %-os, amely három százalékponttal magasabb, mint a férfiaké. A 25 év alatti fiatalok több mint 20 %-a munkanélküli az EU-ban⁵³.

(251) Gyakran a nagy iparvállalatok teremtik meg az EU-ban a városok és konurbációk jólétének alapját. Bár sok nagy vállalat székhelye továbbra is a nagy városokban van, a termelés mindinkább más helyszíneken folyik. A vidéki területek régiói élvezik majd ennek előnyeit. Az óriás vállalatok a jövőben is fontos szerepet játszanak, de - különösen a székhelyükön - nem lehet arra számítani, hogy nagyszámú új munkahelyek teremtene. A termelésről a szolgáltatások felé való elmozdulás és a vállalatokon belüli szerkezetátalakítás (mint például a vállalatvezetés decentralizálása és átadása beszállítóknak) azonban új cégek létesítéséhez fog vezetni.

(252) Az EU gazdasága és a foglalkoztatottság kis- és középvállalkozásokra épül, bár ezek jellegükben eltérnek egymástól (ld. 12. ábra). A 160 millió munkavállalóból 101 millió összesen 16 millió cégnél dolgozik (nem számítva a mezőgazdaságot). A dolgozók 23 %-át egészen kis vállalkozások (1-10 fő között) foglalkoztatják, míg az USA-

ban ez a hányad mindössze 12 %-ot, Japánban pedig 7 %-ot tesz ki. Dél-Európában a mikrovállalkozások vannak túlsúlyban (átlagosan 1,8 alkalmazott Görögországban és 4,7 Spanyolországban). A kutatási eredmények azt tükrözik, hogy míg a vállalat alapítások aránya magasabb az USA-ban, mint EU-ban, az új cégek fennmaradási esélye viszont az EU-ban jobb⁵⁴.

(253)A rugalmasság és az innováció a gazdasági fejlődés fontos előfeltétele. Ebben a tekintetben a kis- és középvállalkozások számos előnyt kínálnak. A rövid döntéshozatali folyamat következtében ezek a vállalkozások gyakran közelebb állnak az ügyfelekhez, gyorsabban és rugalmasabban tudnak reagálni azok igényeire. Ami azonban a telephelyet illeti, a kis- és középvállalkozások kevésbé rugalmasak. Ha egyszer letelepednek, erősen függővé válnak attól az adott helytől. Vannak fontos személyi tényezők is, amelyek egy kis céget ahhoz a régióhoz kötik, ahol a vezetők és alkalmazottak élnek. Néhány cég elhelyezkedését tekintve és funkcionálisan is egyetlen nagy ügyfélhez vagy ipari ágazathoz kötődik. Ráadásul sok kis- és középvállalkozás nem rendelkezik a szükséges munkaerővel és anyagi eszközökkel annak felméréséhez, hogy az áttelepülés kifizetődő lenne-e (ha igen, akkor hová kellene áttelepülni).

(254)Érték tekintetében a tagországok exportjának mintegy 60 %-a az Unión belül - nagyrészt a szomszédos országok között - bonyolódik le⁵⁵ (ld. 13. ábra). A Közös Piacon keresztül az EU-belüli kereskedelem gyorsabban fejlődött, mint a világ többi régiójával. Továbbá nagy lehetőség rejlik a Közép- és Kelet-Európával folytatott kereskedelem növelésére. Hasonlóan fontos - különösen a déli tagállamokban - szem

előtt tartani a Közép-Keleten és Észak-Afrikában zajló eseményeket és fejleményeket, amelyek jelentős kihatással lehetnek a termelőtevékenységek telepítésére és a szállítási módokra.

(255)A kereskedelem tekintélyes része vállalaton belüli forgalmat jelent, amelyet a specializálódás, a cégek közötti gazdasági hálózatépítés, a munka földrajzi megoszlása és a nagyobb méretű piacok okoznak. Az, hogy a vállalatok közvetlen befektetést hajtanak végre (amelyek néha kiegészítő, néha helyettesítő jellegűek) szorosan összefüggnek a kereskedelmi egymásrautaltságokkal. 1985 és 1995 között alig 50 milliárd ECU-ról 350 milliárdra nőtt a közvetlen külföldi beruházás. Az európai régiók fejlődési lehetőségei szorosan összefüggnek azzal, hogy képesek-e versenyképes termékeket kínálni a világpiacon, és közvetlen külföldi beruházásokat idecsábítani. Írország és Skócia a közvetlen külföldi beruházásokból profitált a közelmúltban (főleg észak-amerikai és délkelet-ázsiai beruházásokból).

(256)Az Európai Monetáris Unió az EU belső kereskedelmének további erősödését és az Unión belüli további specializálódást fogja kiváltani. Ez növelni fogja az EU versenyképességét a világpiacon, amely valamennyi tagállam számára előnyös lesz. Ez azonban azzal a veszéllyel is jár, hogy csökken a súlya azoknak a régióknak, amelyek rosszul készültek föl erre az éleződő versenyre.

(257)Az új információs és kommunikációs technológiák is rendkívül jelentősek lesznek a területfejlesztés számára. Még nem világos azonban a területi hatásuk, és még nem áll rendelkezésre elegendő kutatási eredmény ezen hatások

megbízható felméréséhez. A technológia új formái erősíthetik a városi koncentrációt, ugyanakkor azonban arra is lehetőséget nyújtanak, hogy az Unió távolabbi területein elő lehessen mozdítani a fejlődést. Ez utóbbi azonban nem következik be "automatikusan". Ehelyett inkább regionális stratégiákat kell kidolgozni, hogy a távoleső régiókban alkalmazható új információs és kommunikációs technológiákban rejlő lehetőségeket ki lehessen aknázni.

(258)A gazdasági trendek a múltban legtöbbször a fejlődésben tapasztalható regionális egyenlőtlenségeket fokozták. Fontos a továbbiakban is megfigyelni ezeket a trendeket, és aktív területfejlesztési politika segítségével reagálni azokra. Az európai régió versenyképességét úgy kell növelni, hogy lehetővé tesszük a régióknak, hogy megvalósítsák a fenntartható fejlődésben rejlő hosszútávú lehetőséget. A diverzifikált gazdasági szerkezet megteremtését célzó politika a régiókban megfelelő alapot jelent a munkahelyek kiegyensúlyozott eloszlásához, és ezáltal nagy hatást gyakorolhatna a településszerkezetekre és a migrációra.

1.4. Környezeti trendek

(259)Az EU jövőbeli területfejlesztésére vonatkozó trendek harmadik nagy csoportja a környezethez kapcsolódik. A természeti erőforrások körültekintő hasznosítása és a környezetnek (levegő, víz és talaj) az ártalmas anyagoktól való védelme fontos célkitűzések, amelyeket csak nemzetközi és az egész világra kiterjedő együttműködéssel lehet elérni. A területfejlesztés egy olyan modern és hatékony formája segíthet itt, amely számításba veszi az erőforrások hasznosítását.

(260) Bár századunkban viszonylag kevés állat-és növényfaj halt ki Európában, a fajok csökkenő száma és az élőhelyek csökkenése érinti az EU biológiai sokféleségét. A városfejlesztés, a hatékonyabb mezőgazdálkodás iránti igény, az erdősítés, az idegenforgalom korlátlan térhódítása (például a tengerparti övezetekben és a szigeteken, különösen a nyári hónapokban) és a káros hatású infrastrukturális projektek - az ökoszisztémák pusztítása, megváltoztatása és szétbontása révén - együttesen az élőhelyek csökkenéséhez vezettek. Például Dél-Európa (a Gibraltári-szorostól Szicíliáig) dűne-rendszerének 75 %-a eltűnt. Hasonló pusztulásnak volt kitéve a Loire torkolatvidéke, amely számtalan különböző természetes élőhelyet foglalt magában, és természetes partja a század elejétől számítva 300 km-ről 30 km-re húzódott vissza⁵⁶.

(261) Az EU-t a tájak egyedülálló gazdasága és sokfélesége jellemzi. A tájak egyrészt mint a vadon élő növények és állatok élőhelyei és mint zöldterületek, másrészt szépségüket vagy a bennük rejlő kulturális elemeket tekintve értékesek a természetes erőforrások fenntartható használata szempontjából. Gazdasági hasznot is hoznak: például az idegenforgalom alapját képezhetik, mint a tengerparti területeken és az Alpokban. A tájak minőségére a városfejlesztés, az idegenforgalom, az üdülés, a bányászat és a változó mezőgazdasági és erdőgazdálkodási gyakorlat nyomása nehezedett, mely a természeti sokféleség háttérbe szorítását idézte elő.

(262) Egyes földközi-tengeri régiókban, mint például Szardínia, az intenzív juhtenyésztés kihatott a

talajszerkezetre és azáltal a táj minőségére, amely bizonyos fokú elsivatagosodást eredményezett. Azonban egyre jobban felismerik a táj megőrzésének fontosságát, amellyel megfékezhető a biológia sokféleség és kulturális identitás szegényedése. Ez túlmutat a fajok és helyek védelmének ennél szűkebb célkitűzésén. Példaképpen Szardínia, Toszkána, Languedoc-Roussillin, Andalúzia és Katalónia azok közé a régiók közé tartozik, amelyek közös politikát alkalmaznak a mediterrán tájak megőrzésére és kezelésére. Az Európa Tanács számos, a táj megőrzésével kapcsolatos kezdeményezést mozdított elő.

(263)Évente mintegy 22 milliárd tonna szén-dioxid (CO₂) kerül kibocsátásra a világon a fosszilis tüzelőanyagok (kőolaj, szén és gáz) elégetése következtében⁹⁷. A CO₂ tekinthető elsősorban felelősnek az üvegházhatásért, amely hosszútávon a tengerszint emelkedését okozhatja, sőt további természeti katasztrófákat válthat ki (pl. árvíz és aszály). Az EU felelős a világ CO₂-kibocsátásainak mintegy 15 %-áért; a többi fontos gazdasági régió több, mint 20 %-ot bocsát ki (az USA 24 %-ot, Japán 5 %-ot és a MERCOSUR 2 %-ot)⁹⁸. A gazdaságilag erős országok (ez a világméretű összehasonlításra és az EU-ra is érvényes) a legnagyobb CO₂ kibocsátók mind abszolút mértékben, mind az egy főre jutó kibocsátást mérve. A CO₂ kibocsátások csökkentésével közösen kell foglalkozni az egész világon. Különösen az ipari régiókat szólították fel arra, hogy járuljanak hozzá az "üvegházi gázok" világszerte célzott csökkentéséhez. Az 1997 decemberében aláírt Kiotói Jegyzőkönyv első ízben állapított meg mennyiségileg rögzített és kötelező érvényű kötelezettségeket a legfontosabb üvegházi gázok csökkentésére vonatkozóan. Ennek következtében az EU

vállalta, hogy 2008-2012 közötti időszakra kibocsátásait 8%-kal mérsékli (1990-hez képest).

(264)A kén-dioxid és nitrogén-oxid világméretű légköri kibocsátásának 25 %-a az EU területéről származik. A mezőgazdaságból eredő ammónia-kibocsátások az európai terület 60 %-án még mindig meghaladják a kritikus szintet⁹⁹. A kén-dioxid kibocsátások nagy részét az erőművekben, az iparban és a háztartásokban elégetett olaj és szén okozza. A nitrogén-oxid kibocsátások legfontosabb forrásai a közlekedés, áramfejlesztés és háztartási fűtés során lezajló égetési folyamatok. A légkörbe kerülő legtöbb ammónia az állati trágya terjedésének következménye.

(265)A savasodás által okozott hatások a lerakódás nagyságától, valamint a talaj és víz eredendő érzékenységtől függenek. A forrástól nagy távolságra is előfordulhatnak. Az európai és nemzeti jogalkotás, az égetési technológia korszerűsítése és a jobb mezőgazdálkodási módszerek a savlerakódás csökkenéséhez vezettek, az európai kontinens felén azonban a savas lerakódás szintje várhatóan a kritikus terhelések fölött marad, amely hosszútávon veszélyezteti az ökoszisztémákat.

(266)Az elmúlt néhány évben jelentősen emelkedett mind az EU-ban, mind Európában a háztartások, a mezőgazdaság és az ipar vízfogyasztása (ld. 14. ábra). Az iparosodás fokától, az éghajlattól és a mezőgazdasági öntözéstől függően számottevő különbségek tapasztalhatók a vízfogyasztás mennyiségében és kialakult módjában. A vízfogyasztás főként a mezőgazdaságban nő, míg a háztartásokban általában azonos

marad, vagy csak enyhén emelkedik. Sőt egyes tagállamokban csökken.

(267) Különös jelentőséggel bír az ivóvízminőség és -ellátás. Főleg Dél-Európában, ahol nagymértékű a vízkészletek használata, és gyakran fordul elő vízhiány, az ivóvízellátó rendszer okoz problémát. Sok régióban előfordul a talajvizek kimerülése. Mivel az EU népességének kétharmada felszín alatti vízkészletekből meríti az ivóvizet, ennek következményeit komolyan figyelembe kell venni. Továbbá fokozottan fennáll a talajvíz szikesedés veszélye - különösen néhány mediterrán tengerparti területen és az Ibériai-félsziget nyugati partján - amely súlyos következményekkel jár a mezőgazdaságra nézve. Számos EU-regióban komoly problémát jelent az ivóvízellátó hálózatok szivárgása. Egyes területeken 50 %-ra becsülik a veszteséget. Jelenleg folyik a megvitatása egy EK-direktíva tervezetnek, amely céljai között szerepel, hogy a vízgyűjtő területek integrált kezelését követelje.

(268) A vízszennyeződés mértéke is aggodalomra ad okot (talajvíz, felszíni vizek, tengervíz). A háztartási és ipari szennyvíz kezelésére vonatkozó jogszabályok és akcióprogramok segítettek javítani a felszíni vizek minőségét, de a mezőgazdaságból és iparból származó szennyező anyagok mennyisége továbbra is fenyegeti a vízminőséget. Míg a szerves hulladékok kezelése Közép- és Nyugat-Európában ma már nagyrészt megoldódott, a szennyvízből és a mezőgazdaságból eredő szerves tápanyagok a folyók és tavak nagymértékű eutrofizációját idézik elő. A növényvédőszeres az elkövetkezőkben is szennyezik a felszíni vizeket és a talajvizet, csökkentik a biológiai sokféleséget

és utat találnak a táplálékláncba. A talajvizszennyeződés hosszútávú probléma lesz, mivel igen lassú ennek az erőforrásnak a természetes regenerációja.

(269)A városfejlesztésre és közlekedési célra felhasznált terület az EU-ban tovább károsítja a környezetet, például jó minőségű termőföldek leromlása, az élőhelyek pusztulása és az ökoszisztemek szétesése révén. Néhány régióban egyre több területi konfliktus adódik egyrészt a lakások iránti növekvő igény, a kereskedelmi fejlesztések, a mezőgazdasági felhasználások, másrészt a zöldterületek védelme között. Ugyanakkor 2000 km² nagyságú lepusztult ipari terület van Európában, mely azonban egyenlőtlenül oszlik el. Helyreállítási költségüket 100 milliárd ECU-ra becsülik²⁴. Óriási lehetőség rejlik ezeknek a területeknek lakásépítés céljára történő felhasználásában, amely által elkerülhető a városok terjeszkedése a nagy városok vonzáskörzeteiben.

(270)A területfelhasználás sajátos formáját képviselik a hulladéklerakó helyek, amelyek különös kihívást jelentenek a városok és világvárosi régiók, illetve vidéki területek területfejlesztési stratégiái szempontjából. Annak ellenére, hogy hulladékkeletkezés megelőzését célzó stratégiákat vezettek be az EU-ban, növekedett a hulladék mennyisége. Mennyiségi szempontból a mezőgazdaság, az ipar, a háztartások és a bányászat termeli a legtöbb hulladékot. Jelentős mértékben nőtt a veszélyes hulladék hányada.

(271)Jónéhány tagállamban lépések történtek az integrált hulladékgazdálkodás, valamint a hulladékgyűjtés és -újrahasznosítás bevezetése irányába. Azonban a

hulladékújrahasznosítás még elhanyagolható mértékű az EU-ban.

(272)A modern technológiák és szigorúbb rendelkezések ellenére a hulladéklerakás továbbra is a szennyeződés talajba és a talajvízbe való elhelyezésével jár (pl. a hulladéklerakóhelyeken), CO₂-t, metánt és mérgező gázokat termel, és dioxin, sósavak és higany kibocsátásokat eredményez (pl. a hulladékégetés alatt).

(273)A hulladékgazdálkodás, hulladékkeletkezés megelőzése és a hulladéklerakás modern módszerei is a fenntartható területfejlesztési politika részét képezik. Ez magában foglalja a hulladékkal kapcsolatos problémáknak a saját regionális összefüggésükön belüli objektív kezelését és a nagy távolságra történő hulladékszállítás elkerülését (különösen a mérgező és nukleáris hulladék szállítása esetében).

(274)További megterhelést jelentenek a természeti katasztrófák, amelyek nemcsak a táj hirtelen megváltozását idézik elő erdőtűzek, földrengések vagy viharok eredményeképpen, és nagymértékben növelik a talajszennyeződést, hanem bizonyos esetekben rettenetes ökológia következményekkel is járnak.

2. Európai jelentőségű területfejlesztési kérdések

2.1. Az európai városhálózat változása irányába mutató trendek

(275)Az EU-t magasfokú urbanizáció és erős régiók jellemzik. Mindazonáltal a lakosságnak csupán mintegy egyharmada él nagy metropoliszokban. Más kontinensekkel ellentétben az EU területi településszerkezeteire viszonylag sűrűn lakott vidéki területek jellemzők. A népesség körülbelül egyharmada él az agglomerációkon kívül kis- és középméretű városokban. Európa decentralizált történelme, amelyre független nemzetállamok voltak jellemzőek, melyek nagyrésze viszonylag későn kisebb regionális államokból jött létre, egy erős policentrikus városhálózat kialakulásának kedvezett. Egy olyan komplett hálózat létesült, amely nagy-, közép- és kisméretű városokból áll, és amely Európa túlnyomó részén, még a mezőgazdasági területeken is, az urbanizált térszerkezet alapját képezi. A technológiai, politikai és gazdasági változások is kihatnak a városhálózatra, annak funkcióira és a területi összefüggésekre.

2.1.1. A városhálózatok kialakulása

(276)Ezen változások nagy kihívást jelentenek a város- és területfejlesztésre nézve. Nem valószínű, hogy középtávon alapvető változás következne be az EU városhálózatában és településszerkezetében. Az olyan világvárosok, mint London és Párizs és az olyan világvárosi régiók, mint a Ruhr és Randstad vidék a jövőben is megtartják kiemelkedő szerepüket. Az új funkciók és hálózatok azonban az

elkövetkezőkben nagy hatással lehetnek az egyes városok és régiók fejlődésére. A nagyvárosok egyre nagyobb mértékben létesítenek együttműködést egymással, és adják össze erőforrásaikat, például oly módon, hogy kiegészítő funkciókat hoznak létre, vagy közösen használnak létesítményeket és szolgáltatásokat. Az ilyen jellegű együttműködés hasznos lehet a területfejlesztés számára, mert javítja a szolgáltatások kínálatát, a régió gazdasági feltételeit, és ez növeli a versenyképességét is.

(277)Egyre nagyobb számban fordul elő városok és régiók közötti határmenti együttműködés. Az együttműködés feltétele azonban az, hogy a partnerek egyenlő jogokkal és hasonló hatáskörökkel rendelkezzenek. Ennélfogva az eltérő politikai és közigazgatási rendszer a határmenti együttműködés akadálya lehet. Az olyan kezdeményezések, mint amelyeket a Saar-Lor-Lux (Saarbrücken, Metz, Luxemburg) és finn-svéd határon a Tornio-Haparanda példáz, azonban azt jelzik, hogy a határmenti együttműködés lehetséges, és sikerrel járhat.

(278)Létezik még egy tényező - amely a városok közötti együttműködést és a szinergikus hatások kialakítását szükségessé teszi, de egyben nehezíti is - ez pedig a nagy távolság a ritkán lakott területeken. Svédország például pozitív tapasztalatokat szerzett, amikor a középmeretű városokat nagysebességű vasúttal kötötte össze, hogy gazdasági potenciáljukat és kapacitásukat koncentrálni lehessen a képzés területén.

2.1.2. A városi gazdasági lehetőségek megváltozása

(279)A városok és a régiók között a beruházásokért folyó verseny növekszik, és sokuk számára a versenyképesség fenntartása vagy megújítása fontos és kiemelkedő feladatot jelent. Sok városnak új gazdasági potenciált kell majd kifejlesztenie. A régi iparosodott városoknak és régióknak folytatniuk kell a gazdasági modernizáció folyamatát. Azok a városok és régiók, amelyek jelentős mértékben függenek egyetlen és kizárólagos gazdasági szektortól, mint például közigazgatás, turizmus, kikötői funkciók, gazdasági bázisukat ki kell hogy szélesítsék. A vidéki vagy periférikus régiókban elhelyezkedő városok közül soknak nehéz lesz biztosítani és fejleszteni a gazdasági bázisukat. De még a periférikus régiókban is bizonyára vannak olyan városok, amelyek elegendő gazdasági erővel és vonzerővel rendelkeznek ahhoz, hogy beruházásokat szerezzenek a maguk és a környező területek számára. Azok a városok, amelyek különleges "kapu" funkciót képesek betölteni, igen pozitív módon tudták hasznosítani periférikus helyzetüket.

(280)Azok a városok és régiók, amelyek tudatában vannak annak, hogyan aknázzák ki saját gazdasági lehetőségeiket és potenciáljukat, ezt nem mások kárára teszik, hanem éppen ellenkezőleg, hozzájárulhatnak ahhoz, hogy megerősítsék az EU világméretű versenyhelyzetét. Ilyen értelemben ez a verseny rendkívül pozitív; fontos ugyanis, hogy a városok, régiók és a tagállamok közötti verseny az EU teljes társadalmát érinti, és környezeti szempontból felelősségteljes. A feltétel nélküli verseny "amely minden rendelkezésére álló eszközt felhasznál", középtávon károkat

okozhat a városoknak és a régióknak, és nem járul hozzá Európa fenntartható fejlődéséhez.

2.1.3. Folytatódó városi terjeszkedés

(281)A háztartások növekvő száma és az egy főre eső átlag lakóterület méretnövekedése miatt folyamatosan növekszik a kereslet a városi ingatlanok és a beépíthető telkek iránt. Számos nagyvárosban új lakások épülnek részben a már meglévő városi területeken és részben új helyszíneken is. Számos esetben ez tervezett és rendezett módon zajlott le, néhány esetben azonban meglehetősen rendezetlen módon. Ez utóbbi, rendezetlen növekedés általában az egyéni közlekedés szintjének növekedésével jár, növeli az energiafogyasztást, megdrágítja az infrastruktúrát és a szolgáltatásokat, és negatív hatást gyakorol a vidék és a környezet minőségére. Sok területen a jólét növekedése fokozta a második otthon irránti keresletet, ez pedig azt eredményezte, hogy számos települést ma "hétvégi városnak" nevezünk.

(282)Az EU számos városi területén a városokat körülvevő területekre nehezedő nyomás súlyos problémákat eredményezett (ld. 15. ábra). Szükség van tehát arra, hogy együttes munkával keressünk fenntartható megoldásokat a városi növekedés tervezésére és kezelésére. Az Unió sok országában, különösen ott, ahol a rendelkezésre álló területek csak korlátozottak, már innovatív lépések történtek a várostervezés területén. Ilyen a holland gyakorlatban megvalósult "kompakt város" vagy a brit és német "terület-újrahasznosítás", hasonlóan innovatív az úgynevezett "célcsoportos megközelítés", amely meghatározott társadalmi csoportok lakásigényét elégíti ki.

2.1.4. A társadalmi elkülönülés növekedése a nagyvárosokban

(283)A növekvő jövedelmi és életstílus-beli különbségek a lakás és lakóhely iránti eltérő igényekben tükröződnek, és a különböző lehetőségekben, amelyekkel az előbbi igények kielégíthetők.

(284)A nagyvárosi életfeltételeket például gyakran alkalmatlannak tartják a gyerekek szükségleteinek kielégítésére. A gyermekes családok számára a városközpontoknál jobb életminőséget kínálnak az elővárosok, és a nagy árkülönbség miatt gyakran csak ott tudják megvalósítani az álmukat, hogy "saját otthonuk" legyen. Ezért számos közepes és nagy jövedelemmel rendelkező család kiköltözik a városból. A szegény családok és a bevándorlók a belvárosban és nagy állami lakótelepeken laknak. Vannak olyan belvárosi lakónegyedek, amelyek a fiatalokat és a diákokat vonzzák, másikkal pedig a magas jövedelműek és a két keresetből élők számára vonzóak.

(285)Önmagában nem jelent problémát a társadalmi széttöredeződés és elkülönülés. Ahol azonban a hátrányos gazdasági helyzet, a munkanélküliség és a társadalmi megbélyegzettség olyan területeken jelentkezik együtt, amelyeket gyakran még az kulturális és etnikai különbségek is jellemeznek, és amelyek lakóiktól rendkívül nagyfokú integrációs erőfeszítéseket kívánnak, fokozottan fennáll a társadalmi kirekesztés veszélye. Nemcsak azért szükséges ezekkel a problémákkal foglalkozni, mert egész Európában elterjedtek, hanem azért is, mert rávilágítanak a szociális dimenzió fontosságára az európai városi területek

fenntartható fejlesztésében. Ahhoz, hogy sikeres megoldást lehessen találni a szegénység, a társadalmi kirekesztés és a gettósodás problémájára, elsődleges fontosságú a hosszútávú munkanélküliség visszaszorítása. Néhány tagállam sikerrel próbálta meg ezeket a problémákat megoldani oly módon, hogy integrált és több ágazatra kiterjedő programokat indított el a hátrányos helyzetű városi területek gazdasági újjáélesztésére és fejlesztésére.

2.1.5. A városi környezet minőségének javítása

(286)A legtöbb város mára már intézkedéseket hozott az olyan környezeti problémák leküzdésére, mint a zaj-, lég- és vízszennyeződés, közlekedési torlódások, hulladékkezelés és túlzott vízfogyasztás. Ennek ellenére nagyon sok városi területen a környezet minősége további javító intézkedéseket igényel. Ráadásul a városfejlesztési intézkedések sok városban csökkentették a város hagyományos történelmi összetartó erejét, és elkoptatták a városi identitást. Ennek nemcsak hogy negatív hatása van a városlakók élet- és egészségminőségére, hanem gazdasági kihatása is van, mert ezzel gyengül a város vonzereje, csökken a beruházás, a munkaalkalmak és a város pénzügyi bevételei.

2.2. A vidéki területek változó szerepe és funkciója

2.2.1. A városi és vidéki területek növekvő egymásrautaltsága

(287)Számos vidéki terület jövője egyre inkább összefügg a vidéki területeken elhelyezkedő városi települések fejlődésével. A vidéki régiók városai szerves részét

alkotják a vidékfejlesztésnek. Fontos tehát biztosítani, hogy a város és a vidék partnerségen alapuló együttműködéssel alakítsa ki, és sikeresen hajtsa végre a regionális fejlesztési koncepciókat. A sűrűn lakott régiókban ez a vidék-város partnerség különbözik a ritkán lakott régiókéétól. A sűrűn lakott régiókban a vidéki tulajdonságokkal rendelkező területek jelentős urbanizációs nyomásnak vannak kitéve annak minden mellékhatásaival együtt, beleértve természetesen a negatívakat is. Ez utóbbiak között megtaláljuk a talaj- és vízszennyeződést, a zöldterületek felszabdálását és a vidékies jelleg eltűnézését. Néhány hagyományosan vidéki funkció, mint például a külterjes mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, természetvédelem és -fejlesztés jelentős mértékben függnék attól, hogy rendelkezésre áll-e kiterjedt és folyamatosan összefüggő vidéki szabadterület. A területfejlesztésnek tehát kulcsfeladata, hogy egyensúlyt hozzon létre egyrészt a városfejlesztés, másrészt a vidéki szabadterület védelme között. A városi és vidéki területek sok szállal kapcsolódnak szorosan össze, különösen a sűrűn lakott régiókban. A vidéki területek számára is kedvező előnyöket nyújtanak a városok kulturális tevékenységei, ezzel párhuzamosan a városok kihasználhatják a vidéki területek adta szabadidős és üdülési értékeit. A város és a vidék tehát ilyen értelemben partner, nem pedig versenytárs.

(288)A kevésbé sűrűn lakott vidéki területeknek különösen ha távol esnek világvárosi területektől, jobb esélyük van arra, hogy megtartsák vidéki jellegüket. Számos régióban azonban azok a kisléptékű fejlesztési intézkedések, amelyek azt célozták, hogy javítsák az agrárstruktúrát és a településszerkezetet, negatív hatást gyakoroltak a

környezetre, azon belül is különösen a táj minőségére. Az EU periférikus régióinak számos vidéki területén az elvándorlás mind a köz-, mind a magánszolgáltatások létét fenyegeti. Ezeknek a veszélyeztetett vidéki területeknek a természeti és kulturális öröksége olyan kulcsfontosságú értékek, amelyek alapjául szolgálhatnak a gazdasági és társadalmi megújítási kezdeményezéseknek, amelyek egyebek között a fenntartható turizmus és üdülés területeire épülhetnek.

2.2.2. A vidéki területek fejlődésének különböző útjai

(289)A vidéki területek jelentősen hozzájárulnak az EU kulturális, természeti és domborzati sokszínűségéhez. Funkciójuk nem merül ki abban, hogy a nagyvárosok számára elővárosi kereskedelmi felvevőpiacként működjenek, vagy hogy kizárólag a mezőgazdaságtól vagy a turizmustól függjenek. Funkciójuk nemcsak az, hogy biztosítsák az élelmiszertermelést és élelmiszerforrások megőrzését. Éppen ellenkezőleg, Európában a vidékfejlesztés a területi trendek és modellek széles változatát képviseli, és számos befolyásoló tényezővel bír. Sok vidéki terület sikeresen túljutott a szerkezetváltás folyamatán, és a független fejlődés útjára lépett. Az európai területfejlesztési célok megvalósítása során nemcsak a nagy városokra és a városi régiókra esik a hangsúly, hanem a vidéki területek is nagyon fontosak. Egy decentralizált és policentrikus településszerkezet megvalósításában sokat segíthet, ha a vidéki területek társadalmi-gazdasági funkcióját sikerül stabilizálni, hosszútávra biztosítani vagy létrehozni. Az infrastruktúrához és a tudáshoz való hozzájutás lehetősége az egyik kulcstényező. Kedvező infrastrukturális létesítmények birtokában az információhoz való hozzáférés

esélyével együtt a vidéki területek is rendelkeznek a gazdasági vonzerő és diverzifikáció potenciáljával. A vidéki területek különleges fontossággal bírnak a természeti és kulturális örökség fejlesztése területén.

(290)A vidékfejlesztés azonban azt is jelenti, hogy sok régió változatlanul jelentős szerkezeti gyengeséggel kell hogy szembenézzon. Ezeket a szerkezeti gyengeségeket tovább súlyosbíthatják az olyan természeti tényezők, mint a periférikus elhelyezkedés, a nehéz elérhetőség (szigetek, hegyvidéki területek, stb.) vagy a kedvezőtlen klíma (a Földközi-tenger övezetei, a rendkívül ritkán lakott Észak-Skandináv területek, stb. (ld. 11. térkép). Ezeken a területeken még mindig a mezőgazdaság a megélhetés legfontosabb forrása, ugyanakkor ennek a mezőgazdaságnak viszonylag gyenge a versenypozíciója. Az olyan célokat - mint a diverzifikáció, a tevékenységek bővítése vagy az alternatív jövedelemforrások megteremtése - nehéz megvalósítani támogatás és tapasztalatcsere nélkül. Csak a jövő tudja majd bebizonyítani, hogy az új információs és kommunikációs technológiák mennyiben képesek elősegíteni a vidéki területek decentralizált fejlődését, de vannak ígéretes próbálkozások, mint például a skót Felföldön, ahol a kis- és középvállalatok ma már hozzájutnak az információs és kommunikációs technológiákhoz kormánysegítséggel, és így hozzáférnek a világpiachoz.

2.2.3. Változások a mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodásban - ennek következményei a gazdaságra és a földhasználatra

(291)Az európai mezőgazdaság fokozatos reformja változatlanul folytatódik, a liberalizáció, a közkiadások

csökkentése és a környezeti megfontolások közepette. Becslések szerint a mezőgazdasági terület 30-80 %-át lehetne kivonni a mezőgazdasági termelésből⁴². Bizonyos számú régióban azonban fennmarad a mezőgazdaság vezető pozíciója, és továbbra is alapjául szolgál a regionális fejlődésnek, a gazdaságnak és a foglalkoztatottnak.

(292)Néhány régió megőrizheti versenyképességét a mezőgazdaság intenzív jellegének növelésével. Ezt olyan termelési módszerekkel támasztják alá, amelyek szélsőséges esetben egy olyan típusú mezőgazdaságot eredményezhetnek, amely immáron a logisztikára és a technológia alkalmazására, nem pedig a terület természetes kapacitásának belátására alapul. Igaz, hogy ez a politika termelékenység-növekedést eredményez (legalábbis rövidtávon), és az EU mezőgazdasági iparának versenyképességét is növeli, ugyanakkor negatív hatásai is vannak: a munkalehetőségek csökkennek, nő a szennyeződés, szűkül a biológiai sokféleség, és a táj egyre inkább elveszti sokszínűségét.

(293)Vannak olyan régiók, amelyek gazdasági bázisuk diverzifikációjához olyan alternatív tevékenységeket fejlesztenek, mint az erdőgazdálkodás és a falusi turizmus. A diverzifikáció tehát általában akkor lehet sikeres a vidéki területeken, ha rendelkezik a megfelelő környezeti feltételekkel, vonzó tájjal, és elhelyezkedése is kedvező a lakossági központok viszonylatában, mint ahogy erre példát találunk Dél-Németországban, Franciaország középső területein és Dél-Európa számos területén is. A vidéki diverzifikáció egyik régóta fennálló sikeres példája, amely ráadásul távolodik a lakossági központoktól a skót szigeteken és a Felföldön található kiskertek. Ebben az

összefüggésben a részidős gazdálkodás növekvő fontossággal bír.

(294)A mezőgazdaságban végbemenő változásokra a vidéki területek egy másik, harmadik módon is válaszolhatnak: ez az extenzív termelés kiterjesztése (extenzifikáció). Ez magában foglalhatja a mezőgazdasági-környezeti intézkedések széles körét, mint például a bio-gazdálkodást. Például 1990-1996 között Ausztriában az organikus gazdálkodásba vont terület nagysága 22 500 hektárról 250 000 hektárra nőtt (a teljes megművelt terület 7,5 %-a) és az ilyen gazdaságok száma 1500-ról 18 000-re emelkedett⁶³. A bio-gazdaságok területe növekedést mutat Németországban, Svédországban, Finnországban és Hollandiában is.

(295)A mezőgazdasági termelés súlyának a csökkenése (marginalizáció) akkor következik be, amikor immáron gazdaságilag nem kifizetődő. A marginalizáció a földhasználat új formáit teszi lehetővé, mint például az erdőgazdálkodás, és ez pozitív hatást gyakorolhat a környezetre és a tájra. Ugyanakkor negatív hatások is felléphetnek, beleértve a mezőgazdasági szektorból történő tömeges elvándorlás lehetőségét, a talajerózió és az erdőtűz fokozott kockázatát és a táj minőségének romlását. A marginalizáció tehát alááshatja a regionális gazdaságok bázisát, például az Alpokban és az Appenineken.

(296)A mezőgazdaságban bekövetkező változások kiemelik a vidéki fejlődési eredmények sokféleségét, amely eredmények inkább lehetőségeket, mintsem veszélyeket hordoznak magukban az EU régióiban. Az intenzív gazdálkodás növekedése új beruházási lehetőségeket kínál, és más tevékenységeknek is

teret enged. A diverzifikáció olyan jövedelemforrásokat eredményez, amelyek kevésbé függenek a támogatásoktól, új lehetőségeket tárnak a természetvédelem és tájvédelem elé, és alternatív jövedelemforrásokat tesznek lehetővé. Bizonyos területeken a marginalizáció és a gazdálkodás extenzívvé tétele növeli a természetvédelem és az erdőtelepítés esélyeit.

2.3. Közlekedés és hálózatépítés

(297)Az európai közlekedési és kommunikációs infrastruktúra döntően országos keretek között alakult ki. Az EU számos részén még ma is szembetűnő ez az örökség. A jövő közlekedési és infrastrukturális politikájának jobban figyelembe kell vennie az Európai Közösség célkitűzéseit és politikáit, valamint a tagállamok közötti együttműködést. Ezek között fontos szempontoknak számít: a liberalizáció, a fokozott hatékonyság, környezetbarát megközelítés és az alhálózatok integrálása.

2.3.1. A hálózatok határokkal kapcsolatos és integrációs problémái

(298)Bár az Egységes Piac és a Közösség közlekedési politikája csökkentette azt a hatást, amelyet az országhatárok az infrastrukturális hálózatra gyakoroltak, ezen határok megléte azonban még mindig erősen érezhető az elégtelen, elmaradott, sőt hiányzó összeköttetések és szolgáltatások tekintetében. Továbbra is éreztetik hatásukat az olyan fizikai jellegzetességek okozta nehézségek, mint például a hegyvonulatok. A vasúti szolgáltatások esetében megmaradnak a vasúti hálózatok közötti műszaki különbségek,

például a jelzőrendszerekkel, a biztonsággal és az energiaforrásokkal kapcsolatosan. A szervezési problémák és a vasútak nemzeti védelme is akadályozzák az óhajtott integrációt. Folytatódik a további dereguláció, a rendszerek műszaki szabványosítása és a versenyképes árképzés, mivel ezek előfeltételei az összefüggő és hatékony transznacionális vasúti hálózat kialakulásának. A belföldi viziutak esetében is vannak határmenti szűk keresztmetszetek. Jelentős beruházásra van szükség ahhoz, hogy javítani lehessen ezeknek a viziutaknak a multimodális közlekedési rendszerbe való integrálását. Más szóval, számottevő műszaki, pénzügyi és politikai-szervezési feladatokat kell még megoldani ahhoz, hogy az EU egy integrált infrastruktúrális hálózattal rendelkezzen.

2.3.2. Növekvő forgalomáramlás és torlódás

(299)Az európai közlekedéspolitika egyik fő kérdése a teher- és személyforgalom folytatódó növekedése. 1992-ben az EU akkori 12 tagállama közötti kereskedelem összességében 10 milliárd tonna mennyiségű árut tett ki⁶⁴. Az Unió 1994-es kibővülését követően elindult a Gazdasági és Monetáris Unió, és megnyílt Közép- és Kelet-Európa, ez a szám ma már jelentősen magasabb. Bár a forgalom volumene az egyes országokon belül még mindig magasabb, mint az egyes országok között, a nemzetközi szállítás aránya gyorsabban nő. Tekintettel arra, hogy a szállítások nagy része ma még kis távolságokra történik, a közúti szállítás messze a legfontosabb szállítási mód. Minél távolabbra történik a szállítás, annál versenyképesebb alternatívát nyújt a többi szállítási mód.

(300)A forgalomáramlás növekedése az EU azon területein jelentkezett leghatározottabban, amelyek már eddig is a legnagyobb torlódást mutatták. A közlekedési hálózatban ennek következtében számos újabb szűk keresztmetszet alakult ki, különös tekintettel a városi régiókra és a sűrűn lakott területekre, további akadályokat okozva ezzel mind a személy-, mind pedig a teherszállításban rövid és hosszú távolságokon egyaránt. A torlódások jelentős idő- és pénzveszteségeket eredményeznek, rontják az élet minőségét és a környezeti feltételeket. A torlódás mindennapi jelenség még az olyan fő közlekedési folyosókon is, mint a Rajna és Rhone közlekedési folyosók vagy a határátlépőhelyek Lengyelország felé.

(301)Jelenleg a kombinált teherszállítás fejlesztési lehetőségei korlátozottak; a jelenlegi piaci körülmények között nem képes versenyezni a közúti szállítással, kivéve néhány természeti akadály leküzdésekor, mint például olyan tengeri átkelőhelyeken, mint az Ír-, Jón- vagy Balti-tenger, illetve az Alpok. A rövidtávú tengeri szállítás is jelentősen elmarad a fejlődésben.

(302)A személyszállítás területén mind a feltételek, mind a jelenlegi tendenciák kedvezőek, különösen vonatkozik ez a kombinált légi utazásra és a nagysebességű vonatokra. Viszonylag magas a rövid távolságú légi utazások aránya az EU-ban, ez azonban az egy utaskilométerre jutó energiafelhasználásban aránytalanul magas. Például, az Amszterdamból induló, illetve az Amszterdamba tartó légi járatok 60 %-a 800 km alatti távolságot tesz meg⁶⁵. A nagysebességű vonatok már ma is számos rövidtávú viszonylatban kiváltották a légi közlekedést Európában,

ilyen a London-Párizs vagy London-Brüsszel járat. Ez a tendencia tovább fog folytatódni, amint további nagysebességű közlekedési kapcsolatok létesülnek. Nem mindig van szükség már új vasútvonalak létesítésére, mert a guruló országút (RO-RA) technológiája a meglévő vonalakon is lehetővé teszi a nagysebességű szállítást. Ha a jelenlegi vasúti sebességet 30 %-kal emelni lehetne, és az utazók elfogadnák, hogy a vasúti utazási idő csak 50 %-kal nagyobb, mint az azonos távolságra eső légi utazás (különösen ha beszámítjuk az időigényes utazást a repülőtérre és vissza), akkor több, mint 50 európai város egymás közötti viszonylatában nagysebességű vonatok közlekedhetnének⁶⁶. Az ilyen kombinált stratégiák tehermentesítenék a repülőtereket is. A légi közlekedés nagysebességű vasúttal való kiváltásának azonban korlátai vannak: még akkor is, ha ezeket a vasútakat több mint 300 km/h-ra tervezik.

2.3.3. Elégtelen elérhetőség az EU-ban

(303)Az EU-ban egy régió jó elérhetősége nemcsak annak versenyhelyzetét javítja, hanem Európa egészének versenyképességéhez is hozzájárul. Európa más részein, ahol a megközelíthetőség gyenge, a beruházások számára is kevésbé lesz vonzó a terület. A szigetek, a határmenti területek, a periférikus régiók általában kevésbé hozzáférhetőek, mint a központi régiók, következésképpen ezeknek specifikus megoldásokat kell keresniük (ld. 12. térkép). Svédország és Finnország például kifejlesztették a regionális repülőterek jól tervezett rendszerét, melyek jól kapcsolódnak Helsinkéhez és Stockholmhoz, innen pedig garantált az európai szintű elérhetőség. Most hogy megnyíltak Közép- és Kelet-Európa határai is, az EU jelenlegi keleti határaival

szomszédos régiók is központi helyzetet kívánnak maguknak a Közösségen belül. A Németországban lezajló fejlesztések kivételével e területek infrastrukturális hálózata még mindig a régi politikai határokat tükrözi. Alapvető fontosságú, hogy ezekben a hálózatokban pótoljuk a lemaradásokat, és a városok és régiók közötti kapcsolatokat újjáélesszük.

(304)Az európai szinten kevésbé elérhetőnek tekintett régiók között is jelentősen különbözik az elérhetőség relatív szintje. Azok a nagy városok, amelyek több mint egy nemzetközi hálózathoz kapcsolódnak - repülőtér, kikötő, nagysebességű vasúti kapcsolatok - előnyösebb helyzetben vannak, mint az azonos területeken elhelyezkedő kis- és közepméretű városok. A nagyobb és kisebb városok közötti kapcsolatok tehát rendkívül fontos szerepet játszanak abban, hogy az elérhetőségi különbségeket csökkentsük. Ugyanez vonatkozik a közép-európai régiókra is, melyeknek biztosítaniuk kell, hogy jó másodlagos hálózatokkal rendelkezzenek, amelyek az építés alatt álló transzeurópai hálózatokat egészítik ki.

(305)Az elérhetőség javítása azonban önmagában nem feltétlenül garantálja a további gazdasági fejlődést ezeken a területeken; ennek támogatására ugyanis megfelelő fejlesztési stratégiákat is ki kell dolgozni. A jobb hozzáférhetőség viszont kiterjesztheti a gazdaságilag erős területek háttérterületeit. Az újonnan elérhető gazdaságoknak a gazdaságilag erősebb területeken működő nagy cégekkel és versenyképes szolgáltatásokkal kell megbirkózniuk. Ez a verseny lehet, hogy több hasznot hoz az erős régiók számára, mint az újonnan elérhető gyengébbeknek.

Következésképpen az elérhetőség javítását más ágazati politikákkal és integrált stratégiákkal együtt kell figyelembe venni.

2.3.4. Koncentráció és fejlesztési folyosók

(306)Az infrastrukturális hálózatok gyakran azzal a hatással járnak, hogy megerősítik a jelenlegi ipari központok funkcióit. A nagy hálózatok veszélye, hogy fokozzák a koncentrációt, mivel a befektetők nem szívesen telepednek le olyan területeken, amelyeknek gyenge az összeköttetése a nagy hálózatokkal. Ezért egyre több "fejlesztési folyosó" jön létre Európában. Ezek a folyosók, melyek főleg a viszonylag urbanizált területeken alakulnak ki, gyakran transznacionálisak és átszelik a határokat, ezért olyan integrált területtervezési politikát igényelnek, amely túllép a tisztán nemzeti politikákon. A koncentrációs tendencia nemcsak a közútra és a vasútra vonatkozik, hanem a légi szállítás esetében is nyilvánvaló. A más kontinensekkel való összeköttetések nagyrészt az EU központi területein koncentrálódnak. A liberálizáció is ahhoz vezet, hogy tovább nő a tervezett interkontinentális járatok koncentrációja az északnyugat-európai elosztó repülőtereken annak ellenére, hogy már jelenleg is igen nagy a légi folyosók zsúfoltsága.

(307)Az Európai Bizottság egy nemrég megjelent kiadványa szerint az Unió a Közösségen kívüli területekkel folytatott kereskedelmének 90 %-át tengeri szállítás útján bonyolítja le⁶⁷. Észak-Európában számos nagy tengeri kikötő helyezkedik el, és ezek szolgáltatják Európa nemzetközi tengeri összeköttetéseinek nagy részét. E kikötők funkcionális háttérkapcsolatai gyakorlatilag az európai terület egészét

lefedik, és egymással átfedésben vannak. Ezek a kikötők élénk versenyt folytatnak egymással, és folyamatosan próbálják javítani saját pozíciójukat. Nagyobb fokú együttműködéssel azonban területi és környezeti előnyöket lehetne biztosítani. Számos atlanti-óceáni és földközi-tengeri kikötő nem rendelkezik olyan kedvező háttérkapcsolatokkal, mint az északi-tengeri kikötők, így csekély esélyük lehet arra, hogy interkontinentális közlekedési csomóponttá váljanak. Ezek a kikötők viszont regionális gazdaságaikban töltenek be fontos szerepet, és sokuk javíthatja potenciálját mint európai rövid távolságú tengerhajózási kikötő. Mind az atlanti-óceáni, mind a földközi-tengeri kikötők forgalma jelentős növekedést mutatott az elmúlt években. Észak-Afrika és Ázsia fejlődése tovább erősítheti azt a gazdasági funkciójukat, amelyet az EU felé mint "kapu" töltenek be, és ösztönözheti ezen kikötők háttérterületeinek fejlődését. Ez jelentős hatást gyakorolhat Európa területi fejlődésére. A tengeri szállítás fokozottabb használata enyhítené a terhet, amely a szárazföldi közlekedésre nehezedik Európában. Ily módon jobban ki lehetne aknázni az "EU félsziget" jellegéből adódó geofizikai helyzetét.

2.3.5. Egyenlőtlenségek az innováció és tudás terjesztésében

(308)A telematika potenciálisan óriási területi hatással rendelkező jelenség. Az új rádiós, televíziós technológiák és a kábeltechnológia kombinációja és a liberalizációs politika olyan új szolgáltatások lehetőségét kínálja, mint a távoktatás, távgyógyítás, távmunka és a távkonferencia. Ezek az "elektronikus piacok" elméletileg lehetővé teszik, hogy az emberek és a vállalkozások üzleti szokásaikban kevésbé

legyenek helyhez kötöttek. Rendkívül jelentős lehetőségek rejlenek ebben a távolabb elhelyezkedő területek számára, feltéve hogy rendelkeznek olyan szakképzettséggel, amellyel ezeket a lehetőségeket ki tudják használni. Ha továbbfejlesztjük ezeket az "infostruktúrákat" és a távközlést, az számottevően erősítheti az EU városai és régiói közötti szorosabb integrációt, és elősegítheti nagyobb versenyképességüket. Azonban még nem lehet pontosan előre megjósolni, hogy az "infostruktúrák" milyen hatással lesznek a területfejlesztésre. Valószínű, hogy nem felváltják, hanem kiegészítik a hagyományos infrastruktúrákat, valamint támogatják, és erősítik egymást. Tehát előnyös helyzetben vannak azok a régiók, amelyek jól hozzáférnek az "infostruktúrákhoz" és a hagyományos infrastruktúrális hálózatokhoz is.

(309)A jelentős előrehaladás ellenére is lassabban fejlődik a telemekika a kohéziós országokban (Görögország, Írország, Portugália, Spanyolország), mint az EU többi részén (ld. 16. ábra). A négy kohéziós ország minden régiójában jelentős beruházások történtek a távközlési rendszerek területén. A digitális kapcsolatok és a száloptikás összeköttetések csökkentik az ellátásban meglévő különbségeket. 1999-ben hatékony rendszerek lesznek ezen országok régióinak nagy részében, bár szervezeti fejlesztésekre is szükség lehet ahhoz, hogy a beruházások haszna versenyképesebb hívásdíjtarifák kialakulását eredményezze. A tudás, az oktatás és a képzés a gazdasági részvétel és siker egyre fontosabb alappilléreivé válnak. Azok a régiók, amelyek korlátozott vagy elégtelen hozzáférést biztosítanak az információhoz és tudáshoz, a továbbtanulási intézmények, kutatási és képzési létesítmények hiányában elveszíthetik

lakosságmegetartó erejüket, és nem képesek magas iskolázottságú, magas szakértelemmel rendelkező munkaerőt vonzani a régióba. Ez tovább erősítheti a már meglévő népességmozgást azon területek felé, amelyek gazdag infrastruktúrával rendelkeznek, továbbnöveli az ezekre a területekre nehezedő nyomást, és csökkenti a jobb életszínvonal lehetőségét a gazdaságilag gyengébb régiókban.

2.4. Természeti és kulturális örökség

(310)Az EU-ban a természeti és kulturális örökség sokszínűségét és megőrzését veszélyek fenyegetik. Eme örökség növekvő fenyegetettsége láthatóan még azokat a sikereket is kétségbe vonja, amelyeket a természetvédelem és a műemlékvédelem területén az utóbbi években elértünk. Fontos annak felismerése, hogy Európa természeti és kulturális örökségének sokfélesége kockázatokat és lehetőségeket is rejt magában. A veszélyeztetett területek olyan főbb típusai, mint a tengerparti területek, hegyvonulatok, iszapos vidékek, víztározók, erdőségek és a kultúrtájak egész Európában súlyos kockázatokkal néznek szembe.

(311)A tengerpartok, ahol érzékeny élőhelyek sokfélesége található, az emberi élet alapvető területe, és kiemelt fontosságú a turizmus, a közlekedés, az ipar, az energiatermelés, illetve a mezőgazdaság és a halászat számára. Ezeket az élőhelyeket különösen a városi építkezések, a tömegturizmus, a műtrágyák túlzott használata és a környezetszennyezés fenyegetik. A hegyvidékek a vadon élő állatok és növények számára biztosítanak élőhelyeket. A tiszta forrásvizek is itt találhatóak. Ezek azonban nemcsak

fontos természeti területek, hanem gyakran jelentős gazdasági és lakóterületek is. Az EU-ban a hegyvidéki területeket számos esetben fenyegetik a növekvő tömegturizmus, völgyzáró gátak, új közlekedési utak, túlzott legeltetés, az erózió és a megművelés hiánya. Az iszapos vidékek, folyók és tavak életfontosságú ökológiai funkciókkal rendelkeznek, és ezek a területek a régészeti leletek gazdag tárházai. Az iszapos vidékek számát, méretét és területi integritását radikálisan csökkenti e területek lecsapolása, művelésbe vonása, a talajvíz szintjének lesüllyedése, a vízfolyások számának megcsappanása és új tranzitútvonalak építése. A folyószabályzások eredményeképpen a természetes áradások korlátok közé szorúlnak, és vízlépcsők épülnek. Az erdők mint Európa "zöld tüdeje" megőrzik a víz és föld erőforrásait és a táj szépségét. Az erdő az állat- és növényvilág fontos élőhelye, az ember számára pedig felüdülést és pihenést nyújt. Az erdők számára a legnagyobb veszélyt a levegőszennyeződés, a káros rovar- és gombafertőzések és erdőtüzek jelentik. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy gyakorlatilag minden veszélyeztetett terület városok, lakóhelyek, infrastruktúra közelében helyezkedik el, ahol emberek élnek és dolgoznak.

(312)A talaj az élet alapja, életteret biztosít emberek, állatok, növények számára, a természeti egyensúly alapvető fontosságú eleme. Európa különböző talajtípusainak gazdagságát egyrészt a természeti tényezők sokszínűsége indokolja, másrészt e gazdagság jól mutatja Európa természeti és kultúrtörténetében mutatkozó jelentős különbségeket is. A talaj lebontó és semlegesítő közeg a természetes anyagok életciklusa számára, és gyakorlatilag a

föld termékenységétől függ minden táplálék ember, állat és növény számára egyaránt. A talajtípusok sokféleségét, illetve azok természeti funkcióit azonban sok területen az emberi tevékenység súlyosan veszélyezteti.

(313)Az éghajlat nemcsak a környezet része, hanem természetes erőforrás is, melyet az emberi tevékenységek negatív hatásai ma jobban veszélyeztetnek, mint valaha. Az emberi tevékenység által keletkező gázkibocsátások, amelyek az üvegházhatásért felelősek, módosítják a hőmérsékletet és a csapadékeloszlást. Ez változásokat idéz elő a termőterületekben, veszélyezteti a növények növekedését, és növeli a kedvezőtlen időjárás intenzitását és időszakos előfordulását.

2.4.1. A biológiai sokféleség és a természeti területek szűkülése

(314)Európát még ma is a természet, a vadon élő növények és állatok gazdagsága és változatossága jellemzi, a rá nehezedő nyomások ellenére. Az elmúlt évtizedekben a nemzetközi kezdeményezések és a társadalom egyre nagyobb tájékozottsága a természeti örökség értékéről sok országot arra készítettek, hogy politikákat dolgozzanak ki ezen örökség különböző módon történő védelmére, mint például:

- jogi védelem nyújtása meghatározott területeknek,
- az állami szektor és nem kormányzati szervezetek általi földvásárlás, például ritka élőhelyek kialakítása céljából,
- magántulajdonosok támogatása, hogy környezetbarát földhasználatot vezessenek be.

(315)A védelemben részesíthető területek közös kritériumai a sérülékenységi szintjük, egyediségük vagy ritkaságuk és az az érték, amelyet tudományos információ szempontjából képviselnek. Számos tagállamban ez kiterjedt természeti területek és vonzó tájjal rendelkező területek védelméhez vezetett. Európai szinten a madarakra és élőhelyeikre vonatkozó EU direktívák segítettek összeurópai jelentőségű területeket megőrizni és védeni.

(316)Ezt az örökséget leginkább a védett területek területi szétesése fenyegeti. Számos védett területen a természetvédelem hatékonysága attól függ, hogy a környező területekkel megfelelően tudnak-e gazdálkodni. A különböző közigazgatási szinteket átfogó összehangolt területfejlesztési politika, amely számol a társadalom bevonásával is, sikeres védelmet nyújthat az élőhelyek és ökörendszerek védelméhez, és ezzel megfordíthatja a biológiai sokféleség csökkenésének tendenciáját. Európai szinten ennek jó példája az a kezdeményezés, amely Natura 2000 néven egy európai hálózatot hoz létre. Ennek sikerességéhez azonban minden partner egyetértésére van szükség, hogy belássák, a fenntartható fejlődéshez védelemben kell részesíteni Európa természeti örökségét. Ebben az összefüggésben az Európai Bizottság a Tanácshoz és az Európai Parlamenthez intézett kommunikációjában kiemeli a területtervezés kulcsfontosságú szerepét a fajok sokféleségének megőrzésében⁸⁸, és kifejti, milyen módon járulhat hozzá a területtervezés az ökörendszerek megőrzéséhez és fenntartható kezeléséhez.

2.4.2. A vízkészleteket fenyegető kockázatok

(317)A felszíni és talajvíz szennyeződése és mértéktelen felhasználása Európa-szerte olyan kérdés, amely túlnyúlik az egyes nemzeti határokon. Az intenzív gazdasági felhasználás részben a Közösség mezőgazdasági politikájának eredményeként továbbra is súlyos talajvíz problémákat okoz. Vannak olyan területek, ahol a szigorú vízkészletvédelem sikeresen csökkentette az ipar és a háztartások okozta szennyeződést. Az elmúlt évek során például a Rajna vízminősége jelentősen javult. Még mindig vannak azonban olyan területek, ahol a felszíni és talajvízszennyeződések következtében súlyosan károsodnak a minőségi célfelhasználású vizek, mint például az ivóvíz vagy az üdülési célú vizek.

(318)A vízkészletek mennyisége az egész EU-ban egyenlőtlen. Minden tagállam azonban elegendő vízkészlettel rendelkezik ahhoz, hogy kielégítse saját igényeit. Földrajzi és szezonális eloszlási problémák is jelentkeznek. A déli tagállamokban a száraz szezonban legnagyobb a vízigény. Itt - és néhány északi tagállamban is - az vízellátó rétegek és a talajvíz szitjében szezonális kapacitáshiányok mutatkoznak.

(319)Az integrált területfejlesztési politika jelentősen hozzájárulhat mind az árvízvédelemhez, mind a vízhiány elleni küzdelemhez. Bár ez a két jelenség eltérő politikai és területi jelentőséggel bír, mégis fontosak a fenntartható területi gazdálkodás szempontjából. A vízhiány és az árvíz nem mindig véletlenszerű jelenség az EU-ban. Valójában mindkettő strukturális problémákat tükröz, melyek a

területfejlesztés nem megfelelő alkalmazásából erednek. Az utóbbi években számos európai folyó - mint a Rajna, a Moselle és a Pó - nagyobb gyakorisággal lép ki a medréből. Az árvizek jelentős károkat okoztak a tulajdonban és a gazdaságban is. Számos tényező közrejátszik a magas vízállásban, ezek legtöbbször nem természeti eredetű, hanem emberek okozta, mint például a folyók szabályozása, a természetes árterek feltöltődése és az olyan területfelhasználás, amely megnöveli a belvízveszélyt a folyók vízgyűjtő területén. A legutóbbi árvízkatasztrófák többek között a következőkre világítottak rá:

- nem adnak teljes védelmet a gátak és egyéb árvízvédelmi intézkedések; és
- a feltöltés és más olyan használat, amely érzékeny az áradásra, növeli az árvízveszélynek kitett területeken a kár lehetőségét.

(320) Még az EU azon szárazabb régióiban, ahol ritka, de erőteljes esőzések jellemzőek, is gyakoribbak voltak áradások az elmúlt években. Ez például jelentős károkat okozott Spanyolországban. Az integrált, fenntartható területgazdálkodás és vízgazdálkodás bevezetése a folyók teljes vízgyűjtő területén fontos lépés ezen probléma megoldása felé. Az árvíznek sokféle típusa létezik. A legnagyobb vízgyűjtő területeken (pl. a Rajna-Meuse, a Duna és az Odera) az erőteljes és hosszantartó csapadék okozza az árvizeket. A gyors levonulású árvíz általában hatalmas helyi felhőszakadás váltja ki, mely azokra a gyors levonulású árvízre is igaz (mint Franciaország néhány déli területén az elmúlt években), amelyeket elsősorban előre nem látható meteorológiai események idéznek elő. Ahhoz, hogy az ilyen események okozta károkat meg lehessen előzni, olyan

területfejlesztési politikára van szükség, amelynek eredményeként egyrészt a földhasználat a teljes vízgyűjtő területen a belvizek csökkentését célozza, másrészt pedig a belvíz- és árvízveszélyes területeken végrehajtja a felülvizsgálatot, és a szükséges változtatásokat. Ettől függetlenül is lényeges, hogy a vízgazdálkodási szervek technikai árvízvédelmi és katasztrófa-elhárítási intézkedéseket foganatosítsanak, hogy a kár mértéke minél kisebb legyen.

(321)Az EU egyes részein eltérnek a vízhiánnyal összefüggő problémák. Vízmennyiségi probléma elsősorban a csapadék földrajzi és időbeli rendszertelensége miatt jelentkezik, és a vízmennyiség nem elegendő a vízigény csúcsidőszakaiban. Egy másik sajátos eset, amely például a Földközi-tenger térségére jellemző, hogy a vízigény a mezőgazdasági öntözés és üdülés miatt bizonyos helyeken koncentrálódik. A földközi-tengeri országokban a mezőgazdaság a legnagyobb vízfogyasztó, például az ilyen célú vízfogyasztás 63 %-ot tesz ki Görögországban, 59 %-ot Olaszországban, 62 %-ot Spanyolországban és 48 %-ot Portugáliában⁶⁹. A Földközi-tenger térsége a világ egyik legkedveltebb idegenforgalmi célállomása, és a turizmus - valamint a szolgáltató ágazat - további jelentős igényt támaszt a hidrológiai ciklussal szemben.

(322)Az utóbbi évek tapasztalata azt mutatja, hogy nem lehetséges fenntartható és hatékony vízfelhasználás és árvízvédelem anélkül, hogy a vízgazdálkodási intézkedéseket integrálnánk a területgazdálkodás és a településfejlesztési gazdálkodás folyamatába. Csak akkor lehet a nagy európai folyók vízgyűjtő területein hatékonyá tenni az

árvízvédelmet, ha világos feltételeket állítunk fel, és beavatkozunk a területfelhasználásba. Hasonló megfontolások érvényesek a vízhiány csökkentésére is. A vízkészletekkel való fenntartható gazdálkodás azt jelenti, hogy tervezés és gazdasági eszközök segítségével hatékonyan kézben kell tartani a különböző vízfelhasználásokat. Ez különösen a mezőgazdasági öntözésre vonatkozik, az iparban, kereskedelemben és a háztartásokban pedig a nem pazarló vízfelhasználásra.

2.4.3. A kultúrtájakra nehezedő növekvő nyomás

(323)Az a mód, ahogy a helyi és regionális közösségek századokon át foglalkoztak a környezettel, és megművelték a földet, a tájak és a területfelhasználás páratlan sokféleségét eredményezte (ld. 13. térkép). Ezek a tájak segítenek a különböző régiók identitását kialakítani, és sokszínűségük az európai kulturális örökség fontos eleme. Nemcsak biológiai sokféleséget, történelmi és esztétikai értéket képviselnek, hanem gazdaságilag is fontosak. Egy határozott arculatú táj arra is felhasználható, hogy egy adott terület olyan minőségi tulajdonságait emelje ki, amelyek új iparágakat vonzanak, elősegítik az idegenforgalmat és a gazdasági befektetés egyéb típusait. Az EU-ban a kultúrtájakat fenyegető veszélyek szoros kapcsolatban állnak a mezőgazdasági termelés racionalizálásával és belterjessé válásával, egyes területeken pedig a mezőgazdasági termelés "külterjessé tételének" célkitűzésével. Az EU más részein a marginalizálódás tendenciája jelenik meg. Ezenkívül a városok és az elszigetelt települések terjeszkedése, amelyek

nagyrészt a második otthon megszerzésével függenek össze, fenyegetik a kulturtájat.

(324)A tájak pusztulása nem mindig drámai gyorsaságú. Vannak területek, ahol ez fokozatosan és szinte észrevétlenül történik. Azért nehéz különleges védelmi politikát kidolgozni ezen tájak számára, mert a táj értékét nem feltétlenül egyes alkotóelemei, hanem a táj egésze képviseli. A táj elkerülhetetlenül kapcsolódik a területfelhasználáshoz, a kettő egymástól nem választható el. A területfejlesztési stratégiák segítségével azonban el lehet kerülni azon felhasználási módszereket, amelyek kárt okoznak a kulturtájban, és így meg lehet akadályozni, vagy meg lehet szüntetni a negatív hatásokat. Ezenkívül az egyértelmű stratégiák azt is jelentik, hogy a kulturtáj területfejlesztése befolyásolható: a kívánatos területfelhasználásokat lehet megállapítani, a nem kívánatosokat pedig kikerülni.

2.4.4. A kulturális örökségre nehezedő növekvő nyomás

(334)Az EU kulturális öröksége fontos történelmi, esztétikai és gazdasági érték a helyi, regionális és nemzeti közösségek számára. Ez egyéni tárgyakra, úgymint műemlékek, épületek, régészeti lelőhelyek és történelmi város központokra és falvakra is egyaránt vonatkozhat. Ennek az örökségnek a minősége és sokszínűsége nagy jelentőséggel bír az EU számára, Európa számára és az egész világ számára. Ennek a kulturális örökségnek a gazdasági értéke nemcsak a turizmusban rejlik, hanem képes arra is, hogy beruházásokat vonzzon. Az európai turizmus megközelítőleg 30 %-át a városi turizmus képviseli, és ez a szám várhatóan 5 %-kal fog nőni

az elkövetkezendő években. Ez lényegesen magasabb, mint a hagyományos tengerparti vagy hegyvidéki idegenforgalom növekedési aránya, amely becslések szerint csak 2, illetve 3 %-kal fog emelkedni⁷⁰.

(326)Az olyan fontos kulturális helyszínek, mint a történelmi városok folyamatos pusztulásnak vannak kitéve. Jelenleg ezek régi utcahálózatait, történelmi épületeit és helyszíneit kellő védelem óvja. A városok egyéb területei azonban komoly károsodást szenvedhetnek, ha megnövekszik az igény e történelmi érték kiaknázására. Egyes városok, mint Velence, Firenze vagy Bruges ma már olyan mértékű turizmusnak vannak kitéve, amely lényegében elérte e funkciók betöltésének gyakorlati korlátait. Számos történelmi városközpont, különösen olyan világvárosok esetében, mint Athén és Róma, éppen e világvárosi funkciók eredményeként szenvednek a súlyos környezetszennyezéstől. A kisebb történelmi jelentőségű, de vonzó városképpel rendelkező települések, amelyek kevésbé szigorú védelem alá esnek, gyakran az ingatlanpiaci spekuláció nyomásának vannak kitéve, az épületek és homlokzatok egyre inkább uniformizálódnak, és igény jelenik meg arra is, hogy megközelíthetőségük javuljon. Az elmúlt évek során az országos és helyi hatóságok műemlékvédelmi intézkedéseket hoztak. A területfejlesztési stratégiák, amelyek különböző területeken megjelenő, eltérő megközelítéseket képesek integrálni, a kulturális örökségre nehezedő növekvő nyomást is csökkenteni tudják.

3. Integrált területfejlesztési programok és jövőképek

3.1. Területi hatású EU programok

Az Európai Közösség egyes alapjai támogatást nyújthatnak integrált területfejlesztési projektek számára.

Gazdasági és szociális kohézió

A Strukturális Alapok Szabályzata keretében négy nagy alap támogatja a gazdasági és szociális kohéziót: az Európai Regionális Fejlesztési Alap, az Európai Szociális Alap, az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap, "orientációs" része és a Halászati Orientációs Alap. A területfejlesztési projektek tekintetében különösen fontos az INTERREG II.C. közösségi kezdeményezés (ld. B.3.2.) és a az Európai Regionális Fejlesztési Alap 10. cikke értelmében végrehajtott kísérleti tevékenységek (ld. B.3.3.).

Az Európai Regionális Fejlesztési Alap 10. cikke alapján a **TERRA** program a területfejlesztésért felelős helyi és regionális hatóságok hálózatának kialakítását célozza. A projektek régiók között működnek. A földrajzilag hasonló helyzetű regionális hatóságok közötti együttműködést és tapasztalatcserét segíti elő a program annak érdekében, hogy közös találjanak megoldást a problémákra. Az egyik kezdeményezés például azon problémák meghatározására és lehetséges megoldására irányul, amelyek a folyók fenntartható fejlesztésével kapcsolatosak. Szintén a 10. cikk rendelkezik a **RECITE** programról, amely régiók közötti

projekteket támogat, és a helyi és regionális hatóságok hálózatát segíti elő az Európai Unión belül.

A Közép- és Kelet-Európával és a Földközi-tenger térségével való együttműködés előmozdítása

Vannak olyan eszközök, amelyek az Európai Unió és Európa egészén belüli fejlődést igyekeznek ösztönözni. Ezek közül kiemelt fontossággal bír a PHARE program (közép-európai országok és a balti államok), a TACIS program (a volt Szovjetunió utódállamai és Mongólia) és a MEDA program (a Földközi-tenger déli régióival határos országok).

A közép-európai országokra és a balti államokra vonatkozó **PHARE** program azt a folyamatot támogatja, amely segít a csatlakozni kívánó országoknak felkészülni a jövőbeli EU-tagságra. Ez főleg támogatások formájában történik, amelyekben az átalakítási folyamat követelményeinek sikeres teljesítéséért részesülnek, de egy sor egyéb tevékenység is segíti felkészülésüket, beleértve a határmenti együttműködést szolgáló alprogramot. Ebben azok a régiók vesznek részt, amelyek az országok külső - az EU-val szomszédos - határán helyezkednek el. Ez a program olyan megközelítéseket tartalmaz, amelyek az INTERREG II.A. és az INTERREG II.C. EU közösségi kezdeményezéseket egészítik ki, és ezért az EU-tagállamok és nem-tagállamok közötti határmenti és transznacionális együttműködést kívánja támogatni. A program multiszektorális projekteket is elősegít.

A **TACIS** program támogatja a technológiaátadást, a tapasztalatcserét, a partneri kapcsolatok és hálózatok kialakítását, iker projekteket (twin projektek) és kísérleti

projekteket. 1996 óta a regionális programok költségvetési forrásokat biztosítanak a határmenti együttműködés számára, mely források segítségével olyan projekteket lehet támogatni, amelyek egyrészt az EU-val szomszédos, másrészt a közép- és kelet-európai országokra vonatkoznak. Az elsődleges hangsúly a hálózatokra esik, olyan megoldásokra, amelyek környezetvédelmi problémákat és helyi szintű együttműködésekkel kezelnek (minden esetben határon átnyúló kapcsolatok alapján).

A **MEDA** program finanszírozza egyrészt az együttműködési projektek fejlesztését, másrészt a tapasztalat- és technológiacserét az EU tagállamai és a Földközi-tenger déli partvidékével határos nem uniós államok között. Az együttműködés figyelembe veszi az ágazati politikákat, azok területfejlesztési hatásaival együtt - mint például a közlekedés - és azt a célt szolgálja, hogy támogassa a szabadkereskedelmi területek fokozatos léterhozását.

A környezet támogatása

A LIFE olyan pénzügyi eszköz, amely innovatív környezeti projekteket támogat, és elősegíti az együttműködést az EU tagállamai között ebben a témakörben. Ennek a támogatásnak a kiemelt középpontjában a fenntartható földgazdálkodás áll.

3.2. INTERREG II.C. programok

A transznacionális programok három területet ölelnek föl: általános transznacionális együttműködés a területfejlesztés, a migráció és az aszálymegelőző intézkedések terén. Az alábbiakban felsoroljuk azokat az

általános területfejlesztési programokat, amelyeket az Európai Bizottság a finanszírozás alapjaként elfogadott (jelenleg hét ilyen program van). Szemben az INTERREG II.A. programmal (amely határmenti együttműködésre vonatkozik) a II.C. keretében létesülő transznacionális együttműködés sokkal nagyobb területre terjed ki (ld. A.4.3. fejezet 4. térkép). A résztvevő országok (vagy azok régiói) a 7. térképen szerepelnek. A célcsoportok az INTERREG II.C. célkikötései alapján kerülnek meghatározásra, ez pedig összhangban van az ETP koncepciójával.

A célkitűzések a következők:

- járuljon hozzá az EU kiegyensúlyozott területfejlesztéséhez, azaz segítse elő a gazdasági és szociális kohéziót a területileg hatékony intézkedések rendezett, és amennyire lehet optimális foganatosításával, segítse elő a megfelelő kommunikációs hálózatok kifejlesztését, a fejlődési különbségek csökkentését és a fenntarthatóság stratégiáinak kialakítását;
- javítsa a közösségi politika területi hatását, különös tekintettel a területfejlesztésre; és
- érjen el haladást olyan együttműködésekben - amelyek a területtervezésért felelős országos testületek között jönnek létre, és a transznacionális területekre irányulnak - mégpedig olyan módon, hogy a fejlesztési hangsúly az egymással érintkező transznacionális területekre helyeződik.

Területtervezési együttműködésre vonatkozó programok:

- Északi-Tengeri Régió,
- Balti-Tengeri Régió,

- Atlanti-Óceán Térsége,
- Dél-Nyugat-Európa,
- Nyugati Mediterrán Térség és a Latin-Alpok,
- Közép-Európai, Adriai, Dunai és Dél-Kelet-Európai Térség (CADSES),
- Észak-Nyugati Világvárosi Övezet.

A fenti célokat a programok eltérő súllyal és orientációval valósítják meg. Ezért minden egyes program számára számos prioritás lett meghatározva (olyan alprogramok, amelyek intézkedésekre és akcióterekre kerülnek lebomlásra). Változatos kombinációkban ezek lefedik mindazokat a politikai választási lehetőségeket, amelyek az A.3. fejezetben találhatóak.

Akciótér	Északi-Tengeri Régió	Balti-Tengeri Régió	Atlanti Óceán Térsége	Dél-Nyugat Európa	Nyugat Mediterrán T. és Latin Alpok	CADSAS	Észak-Nyugati Világ-városi Övezet
Közös tervezési folyamatok és integrált program stratégiák kialakítása		x				x	x
Policentrikus városhálózatok kialakítása	x	x		x	x	x	
Vidéki területek fejlesztése				x	x		
Városi és vidéki területek közötti jobb kapcsolatok	x	x	x	x	x		x
Multimodális közlekedési rendszerek kiépítése és az infrastruktúrák jobb elérhetősége	x	x	x	x	x	x	x
Információhoz és tudáshoz való jobb hozzáférés	x		x				x
Körültekintő megközelítés alkalmazása a természeti és kulturális örökséghez	x	x	x		x	x	x
Gazdasági fejlődés a turizmus területén	x	x	x		x		
Műszaki segítség	x	x	x	x	x	x	x

3.3. Transznacionális területfejlesztésre vonatkozó kísérleti akciók az Európai Regionális Fejlesztési Alap 10. cikke alapján

ARCHI-MED – A Földközi-Tenger Észak-Keleti Térsége.

Résztevők: Görögország, Olaszország (Ciprus, Málta)

Célkitűzések:

- Környezetbarát, multimodális közlekedési rendszerek kifejlesztése és a szigetek integrálása a nemzetközi közlekedési rendszerbe.

- Az együttműködés javítása a szállítás területén, a vízkészletvédelem minőségének és hatékonyságának növelése és a tengeri biztonság növelése.
- Magas színvonalú idegenforgalom, az idegenforgalmi szolgáltatások és infrastruktúra hatékonyságának javítása.
- Fejlettebb táj- és természetvédelem a fajok sokféleségének biztosításával és növelésével.
- Pontosabb és rendszerezettebb ismeretanyag megszerzése a kulturális örökség állapotáról és az azt fenyegető veszélyekről, a meglévő örökség megőrzése és fejlesztése a vidék minőségének javítása érdekében.
- A környezet minőségének javítása a Földközi-tenger térsége fejlesztésének eszközeként.

Északi periférikus régiók. Résztvevők: Finnország, Svédország, Egyesült Királyság, (Norvégia)

Célkitűzések:

- Az elsődleges célkitűzés az, hogy transznacionális tapasztalatcserén keresztül növelni lehessen a szolgáltatásokat és a hozzáadott értéket a fenntarthatóság elérésének biztosítása céljából. Ez magában foglalja a területfejlesztés terén folytatott együttműködést is, mert a gazdasági tevékenységek és a szociális szolgáltatások javítása is a célkitűzések között szerepel ezekben a célrégiókban. Nem közös tervezési folyamat a cél, hanem csupán jobb tapasztalatcsere kialakítása.
- A közös stratégia új ismeretek megszerzésére irányul, melyekkel innovatív és megfelelő megközelítési módokat lehet kialakítani a fenntartható fejlesztéshez. Ez felöleli a termelést, a szolgáltatásokat és a területfelhasználást, különösen figyelembe véve az északi

periférikus régiók sajátos feltételeit. Ezek között szerepel a rendkívül alacsony népsűrűség, a nagy távolságok és a kemény éghajlati viszonyok.

Alpesi területek/Keleti Alpok. Résztvevők: Németország, Olaszország, Ausztria

Célkitűzések:

- Közös jövőképek és területfejlesztési stratégiák továbbfejlesztése az "Európai területfejlesztési politika alapelvei" (Lipcse) című dokumentum és egyéb, a tárgyhoz tartozó dokumentumok (Velece, 1996) összefüggésében.
- Az Alpok helyi hatóságai és régiói közötti transznacionális, határmenti és transzeurópai hálózatok elősegítése, különösen a területfejlesztés terén.
- Fenntartható társadalmi-gazdasági tevékenységek és környezetbarát helyi közlekedési hálózatok javítása és kifejlesztése, különösen az ökológiailag fenyegetett területeken. Olyan új formák kidolgozása, amelyek jobban felkeltik a helyi lakosság figyelmét ahhoz, hogy nagyobb elkötelezettséggel törődjenek az érzékeny és fenyegetett területekkel.
- Innovatív cselekvési irányok kiróbálása olyan területen, amelyen fokozottan fennáll a gazdasági jólét és a természetvédelem közötti konfliktus lehetősége.

Földközi-tengeri "kapu". Résztvevők: Spanyolország, Portugália (Marokkó)

Célkitűzések:

- Harc a természeti és kulturális örökség minőségi romlása és csökkenése ellen.

- Hozzájárulás az európai területfejlesztési perspektívához a kulturális és területi sokszínűség fejlesztése révén.
- A városi és vidéki életformák közötti különbségek megállapítása és értékelése.
- A három résztvevő ország versenyképességének növelése közös kulturális örökségük jobb kihasználása révén.

Három meghatározott kulcsfontosságú terület, mely a fejlesztés középpontjában áll:

- a közös kulturális örökségről szerzett ismeretek gyarapítása és értékelése;
- a közös örökség fenntartható és integrált védelme a tartósságra és megvalósíthatóságra vonatkozó vizsgálatok révén;
- az építészeti örökség értékelése a gazdasági fejlődés tényezőjeként, konkrét projektekre alapozva az értékelést.

3.4. Területi jövőképek

Például: "A VASAB 2010 (a Balti-Tengeri Régió Jövőképe és Stratégiái 2010), amelyet Dánia, Svédország, Finnország, Norvégia, Németország, Oroszország, Észtország, Lettország, Litvánia, Belorusszia és Lengyelország készített.

Kiindulási helyzet:

A Balti-Tengeri Régió értékes természeti területekkel rendelkezik, amelyeket a gyors fejlődés veszélyeztet. Számos városban romlik a környezet minősége, mely a növekvő közúti forgalom, levegő- és vízszennyeződés, az épületek állagának túlzott előregedése, nem megfelelő területfelhasználás, elégtelen hulladékelhelyezés és egyéb problémák

következménye. További környezeti károk vannak más területeken is, amelyek azonnali korrekciós intézkedéseket igényelnek. Nem szabad azonban, hogy ezen égető problémák hátráltassák a balti-tengeri országokat abban, hogy gazdasági lehetőségeiket kihasználják, és hosszútávon fenntartható megoldásokat találjanak. Ez a balti-tengeri régió területi jövőképeinek átfogó célkitűzése.

Cél és státusz

A Balti-Tengeri Régió területi jövőképe jelenti az első lépést egy hosszútávú, sok területre kiterjedő együttműködési keret kidolgozása felé. Célja, hogy segítsen elkerülni az összehangolatlan intézkedéseket és az erőforrások elfecsérlését. Nem "keretterv", de olyan keretet nyújt a felelős szervezeteknek, melynek segítségével kialakíthatják saját területfejlesztési politikáikat.

Célkitűzések:

A Balti-Tengeri Régió területi jövőképeinek célja a következők biztosítása:

- nemzetközi fontosságú városhálózat;
- városok közötti hatékony és fenntartható összeköttetések;
- meghatározott területek fenntartható fejlesztése (tengerparti övezetek, szigetek, határmenti területek, vidéki területek, természetvédelmi területek).

A fentiekkel kapcsolatos akcióterek a következőkre irányulnak:

- konkrét cselekvések elősegítése a jövőképpel összhangban;
- kiegyensúlyozott fejlődés elősegítése a balti-tengeri régióban; és

- a területi jövőkép továbbfejlesztése.

Eddig a következő területeken indult meg a tevékenység:

- a területfejlesztésért felelős miniszterek számára rendszeres ülések összehívása, melyek célja, hogy jövőképet és stratégiákat dolgozzanak ki, és aktualizálják az akcióprogramot;
- javaslattétel a kiválasztott kísérleti projektekhez;
- kutatási program kialakítása; és
- a területi kutatással foglalkozó intézetek hálózatépítésének ösztönzése.

4. A csatlakozó országokra és a tagállamokra vonatkozó alapvető adatok

		Népesség 1997		GDP 1997		Mezőgazdaság		Munka- nélküliek 1997
Ország	Terület 1000km ²	Millióban	Lakó/km ²	ECU/fő/ vásárlóerő paritáson (PPP) ^{xxx}	PPP/fő EU 15= 100	Teljes GVA %-a 1997 ^x	Munkaerő %-a 1997 ^x	Munkanélkü- liség aránya % ^{xx}
Magyarország	93.030	10.1530	109	8,900	47	6.7	7.9	8.1
Lengyelország	312.690	38.6600	124	7,500	39	5.9	20.5	11.2
Románia	238.390	22.5260	94	5,800	31	20.1	39.0	6.0
Szlovákia	49.030	5.3870	110	8,900	47	6.0	8.6	11.6
Lettország	64.589	2.4584	38	5,100	27	7.4	18.3	14.4
Észtország	45.227	1.4538	32	7,000	37	6.3	9.9	10.5
Litvánia	65.301	3.7040	57	5,800	31	12.7	21.9	14.1
Bulgária	110.990	8.2830	75	4,400	23	15.4	24.4	15.0
Cseh Köztársaság	78.870	10.2991	131	12,000	63	5.0	5.8	4.7
Szlovénia	20.270	1.9849	98	13,000	68	4.4	10.1	7.3
CEEC10 (Közép és kelet- európai országok)	1,078.387	104.891	97					n.v.
Ciprus	9.251	0.746	81	n. a..	.n. a..	4.5	10.0	3.4
						a teljes GVA %-a 1995 ^{xx}	a munkaerő %-a, 1995 ^x	
Belgium	30.518	10.154	333	21,470	113	1.7	2.7	9.2
Dánia	43.094	5.236	122	21,850	115	3.7	4.4	5.5
Németország	356.974	80.567	226	21,090	111	1.0	3.2	10.0
Görögország	131.957	10.266	78	12,920	68	14.7	20.4	9.6
Spanyolország	504.782	38.910	77	14,820	78	3.7	9.3	20.8
Franciaország	543.956	56.818	104	19,760	104	2.5	4.9	12.4
Írország	70.285	3.605	51	18,620	98	7.5	12.0	10.1
Olaszország	301.302	56,648	188	18,810	99	2.9	7.5	12.1
Luxemburg	2.856	0.416	146	30,140	162	1.5	3.9	2.6
Hollandia	41.685	15.335	368	20,140	106	3.6	3.8	5.2
Ausztria	83.845	7.906	94	21,280	112	2.4	7.3	4.4
Portugália	92.27	9.848	107	13,300	70	5.1	11.5	6.8
Finnország	338.144	5.112	15	18,620	98	5.2	7.8	13.1
Svédország	449.956	8.837	20	19,000	100	2.1	3.3	9.9
Egyesült Királyság	241.752	57.854	239	18,810	99	1.6	2.1	7.0
EU-15	3,233.376	367.512	114	19,000	100	2.4	5,3	10.7

x Forrás: az Európai Közösség Bizottsága. Regular Reports from the Commission on the Candidate Countries's Progress Towards Accession (A Bizottság rendszeres jelentése a jelölt országok csatlakozási előrehaladásáról), Brüsszel 1998 (Internet)

xx Forrás: EU-15-Eurostat 1999: Eurostatistics, Data for short-term economic analysis, Theme 1, Series B. Brüsszel 1999; CEEC (Közép -és kelet-európai országok) Eurostat 1999: Statistical Yearbook on CEECs 1998, Brüsszel 1999

xxx Egy főre jutó vásárlóerő-paritáson mért GDP a közép-és kelet-európai országokban - a vásárlóerő-normákra (PPS) vonatkozó 1996-os nemzetközi összevetési projekt (International Comparison Project 1996) eredményei alapján javított adatok (OECD, Eurostat az országos statisztikai hivatalokkal együttműködve). Vásárlóerő-normákat használunk a hivatalos átváltási árfolyamok helyett, hogy az életszínvonalbeli különbségek felmérhetőek legyenek. Így ez a módszer tükrözi az egyes országokban a megélhetési költségekben mutatkozó különbségeket

JEGYZETEK

1. MERCOSUR: Argentína, Brazília, Paraguay és Uruguay társulása közös piac kialakítása céljából.
2. A következő országok csatlakoztak a Monetáris Unióhoz 1999. január 1-én: Ausztria, Belgium, Németország, Finnország, Franciaország, Írország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Portugália és Spanyolország.
3. Összehasonlításképpen: az USA-nak több mint 260 millió lakosa van, amely 9,4 millió km² területen él, és az éves bruttó hazai termék (GDP) megközelítőleg 6 ezer milliárd ECU-t tesz ki; vásárlóerő-partitásra lefordítva ez pontosan az EU GDP-jének felel meg. (Ld. Federal Statistical Office: Statistisches Jahrbuch 1998 für das Ausland. Wiesbaden 1998)
4. A Federal Office for Building and Spatial Planning (Szövetségi Építési és Területtervezési Hivatal) (BBR, Bonn) becslései.
5. Európai Bizottság Hatodik Időszakos Jelentése (nyomtatás alatt)
6. Az EU területe statisztikai célból 208 területi NUTS 2 egységre van osztva (nem beleértve a francia tengerentúli megyéket); egyéb jelzés hiányában a következőkben a "régió" kifejezés szerepel.
7. Ld. Európai Bizottság Hatodik Időszakos Jelentése, 12.old. (nyomtatás alatt)
8. Ld. Az EU-t létrehozó szerződés azon változatának 1. cím, 2. cikkét, amelyet az Amszterdami Szerződés konszolidált
9. World Commission on Environment and Development: Our Common Future, New York: 1997

10. Regionális Tervezési, Építési és Városfejlesztési Szövetségi Minisztérium: Grundlagen einer Europäischen Raumentwicklungspolitik (Európai területfejlesztési politika alapelvei), Bonn, 1995
11. Ld. ugyanott
12. For an important step towards a concerted spatial planning (Az összehangolt területfejlesztés felé tett fontos lépésért), a Belga Elnökség Területfejlesztési Dokumentuma, Informális találkozó Regionális Politika és Területfejlesztés témájában, Liége, 1993. november 12-13.
13. Nemzetgazdasági Minisztérium, Környezetvédelmi, Területrendezési és Közmunkaügyi Minisztérium, Regionális Politikai és Területtervezési Miniszterek Informális Tanácskozása, az Elnökség és a Dokumentumok Végkövetkeztetései, Korfu 1994. június 3-4, Athén, 1995. október
14. Loc.sit.
15. Francia Elnökség, Európai Unió 1995, az Európai Területfejlesztési Perspektíva, a Területfejlesztésért és Regionális Politikákért Felelős Miniszterek Informális Tanácskozása, Strasbourg, 1995. március 30-31.
16. Ministerio de Obras Públicas, Transportes y Medio Ambiente (kiadó), az Európai Unió Soros Spanyol Elnökségének Eredményei a Területfejlesztés tekintetében, serie monograficas, Madrid, 1996.
17. Presidenza del Consiglio dei Ministri, Dipartimento per il coordinamento delle politiche comunitarie (kiadó), Európai Területtervezés, Regionális Politikai és Területfejlesztési Miniszteri Találkozó, Velence, 1996. május 3-4., 1996. Róma

18. Területfejlesztési Bizottság, a soros elnökség vezetésével, tagjai: a tagállamok területtervezését és fejlesztésért felelős országok minisztériumának képviselői és az Európai Bizottság. Ez utóbbi látja el a titkársági feladatokat.
19. Európai Közösségek (kiadó), Európai Területfejlesztési Perspektíva, Első hivatalos tervezet, amelyet az EU tagállamai Területtervezésért Felelős Minisztereinek Informális Találkozóján terjesztettek elő, Noordwijk, 1997. június 9-10.
20. Luxemburgi Területtervezési Minisztérium (kiadó). Az "Európai Területtervezési Megfigyelő Hálózat" kialakítására vonatkozó koncepció (European Spatial Planning Observatory Network - ESPON), Echternach 1997
21. Az Európai Unió Tagállamai Területtervezésért Felelős Minisztereinek Találkozója, Glasgow, 1998. június 8. Európai Területfejlesztési Perspektíva (ETP - angolul: ESDP), teljes tervezet
22. Az Európai Területfejlesztési Politika Jövője (The Future of European Spatial Development Policy)- A Területfejlesztési Bizottság (CSD) és az ETP (ESDP) 1999 után, a soros Osztrák Elnökség Jelentése, a Területfejlesztési Bizottság szemináriuma, melyet a Szövetségi Kancellária szervezett az Osztrák EU Elnökség alatt, 1998. november 23-24.
23. Európai Parlament (kiadó). Határozat a Regionális Tervezésről és az Európai Területfejlesztési Koncepcióról, melyet 1998. július 2-án fogadtak el, Official Journal A4-0206/98
24. Régiók Bizottsága (kiadó). A Régiók Bizottságának Véleménye az Európai Területfejlesztési Perspektíváról

1999. január 14. - Első hivatalos tervezet, Brüsszel,
1999. január 25.
25. Az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága (kiadó). Európai Területfejlesztési Perspektíva (saját kezdeményezés), Brüsszel, 1998. szeptember 9-10.
 26. Európai Számvevőszék (European Court of Auditors). Éves beszámoló a pénzügyi évről, 1997.
 27. 1. célkitűzés: Azon elmaradott területek fejlesztése és strukturális felzárkóztatása, amelyek egy főre jutó jövedelme a közösségi átlag 75 %-a alatt van.
 28. 2. célkitűzés: Azon régiók felzárkóztatása, amelyeket különösen érint az iparfejlesztés visszaesése.
 29. EK Nitrát Direktíva (91/676)
 30. Ahogy azt az Európai Tanács 1994. május 6-án kelt határozata előterjeszti (94/C 135/02)
 31. ENSZ Környezeti és Fejlesztési Konferenciája 1992. június Rio de Janeiro, Agenda 21
 32. ENSZ Emberi Települések Konferenciája (Habitat II); Habitat Agenda. Célok és alapelvek, Kötelezettségek és globális akcióterv. Isztambul, Törökország, 1996. június 3-14.
 33. Ld. Német Városok Szövetsége, Osztrák Városok Szövetsége, Bécs Városa/Europaforum Bécs a Német Közlekedési, Építési és Lakásügyi Szövetségi Minisztériummal és Német Szövetségi Építési és Regionális Tervezési Hivatallal együttműködve: Városi tapasztalatcsere kezdeményezés. Az Európai Unió fenntartható városfejlesztése elemeiről szóló jelentés. (Tervezet, 1999. március)
 34. Az Európai Közösségek Bizottsága (kiadó). Európai fenntartható városok: jelentés. 1998. október 28. - COM/98/605 F, Luxemburg 1999.

35. Európai Közösség biológiai sokféleségről szóló stratégiája (COM(98)42)
36. Stockholmi Nyilatkozat a Balti-Tengeri Régió Fenntartható Területfejlesztési Politikájáról. A Balti-Tengeri Régió Jövőképe és Stratégiái 2010 (Vision and Strategies around the Baltic Sea 2010): A Jövőképtől a Cselekvésig. A Területtervezési és Fejlesztési Miniszterek Negyedik Konferenciája, Stockholm, 1996. október 22.
37. Európa építészeti öröksége védelméről szóló egyezmény. 1985. október 3.
38. Európai Bizottság (kiadó). A gazdasági és szociális kohézióról szóló első jelentés, Brüsszel, 1996. Luxemburg, 1996.
39. A Balti-Tengeri Régió Jövőképe és Stratégiái 2010 (Vision and Strategies around the Baltic Sea 2010): A Jövőképtől a Cselekvésig. A Területtervezési és Fejlesztési Miniszterek Negyedik Konferenciája, Stockholm, 1996. október 22.
40. Csatlakozó országok: azok az országok, amelyekkel 1998-ban csatlakozási tárgyalások kezdődtek: Észtország, Lengyelország, Szlovénia, Cseh Köztársaság, Magyarország és Ciprus; és a társult közép- és kelet-európai országok, amelyek hivatalosan kérték felvételüket: Bulgária, Litvánia, Lettország, Románia és Szlovákia.
41. Ez a fejezet a következő anyag alapján készült: Biehl, Dieter (Institut für landische Strukturforchung Farnkfurt a M.): Az Európai Közösségek bővítésére vonatkozó területfejlesztési perspektívák, 1998. (kiadás alatt). Mialatt a soros Osztrák Elnökség ezt a fejezetet készítette, valamennyi csatlakozó ország

kifejtette álláspontját. Svájcjal és Norvégiával együtt a csatlakozó országok is megjegyzéseket fűztek az "ETP-Első Hivatalos Tervezeté-hez"

42. MERCOSUR: Argentína, Brazília, Paraguay és Uruguay társulása közös piac kialakítása céljából.
43. Ultra-periférikus régiók: francia tengerentúli megyék, Azori szigetek, Madeira, Kanári-szigetek
44. A német Építési és Regionális Fejlesztési Szövetségi Kutatóintézet (BBR) számításai, Bonn
45. Europe 2000: A Közösség területének fejlődési kilátásai (Outlook for the development of the Community's territory), Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1991.
46. Europe 2000+: Európai területfejlesztési együttműködés (Co-operation for European territorial development), Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1994.
47. Eurostat - előrejelzés. Megjelent: Statistisches Bundesamt: Die Bevölkerung der Europäischen Union heute und morgen, Wiesbaden 1998.
48. Eurostat, Regio - regionális adatbank (Regions - Yearbook 1997)
49. Európai Bizottság (kiadó). Versenyképesség és kohézió: trendek a régiókban (Competitiveness and cohesion: trends in the regions)- Ötödik Időszakos Jelentés a Közösség régiói szociális és gazdasági helyzetéről és fejlődéséről, Luxemburg, 1994. Európai Bizottság (kiadó). Hatodik Időszakos Jelentés a Közösség régiói szociális és gazdasági helyzetéről és fejlődéséről. Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg, 1999. (nyomtatás alatt)

50. Európai Bizottság (kiadó). Első Jelentés a gazdasági és szociális kohézióról, 1996. Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg, 1996.
51. A német Építési és Regionális Fejlesztési Szövetségi Kutatóintézet (BBR) számításai, Bonn
52. Hatodik Időszakos Jelentés a gazdasági és szociális kohézióról, 1996. Loc.cit. 55. old.
53. Hatodik Időszakos Jelentés, loc.cit.
54. Wissen, L. van, Az európai vállalkozások regionális demográfiája: áttekintés (Regional demography of enterprises in Europe: an overview), Hollandia Interuniversity Demographic Institute, Hága, 1997.
55. Eurostat yearbook 1997, Luxemburg 1997
56. Statistisches Jahrbuch 1998 für das Ausland, az idézet helye: 366.old.
57. Európai Területfejlesztési Perspektíva. Teljes tervezet. Glasgow 1998. 15. old.
58. Világbank (kiadó): World Development Indicators (Világ fejlettségi mutatói) 1998.
59. Európai Környezetvédelmi Ügynökség (European Environment Agency - EEA): Európa környezete. A Doboi értékelés (Europe's Environment. The Dobo Assessment), Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg, 1995., 323.old. Ezek a munkák a teljes területre vonatkoznak, beleértve Közép- és Kelet-Európát és Oroszország európai részét is. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség megállapítja, hogy nem teljes mértékben megbízhatóak a becslések az egész világra vonatkozó kibocsátásokat illetően.
60. Ugyanott.
61. Ugyanott

62. ETP, teljes tervezet, idézet helye: 25.old, 21.zárójegyzet
63. Ugyanott, 26.old.
64. Országos Területtervezési Szervezet. A közlekedés területi rendszerei. Európa fuvarszállítási atlasza (Spatial Patterns of transportation, Atlas on freight transport in Europe), Hága 1997., 6.old.
65. Az egymást kiegészítő vasúti és légi közlekedés (Train/Air Complementarity) az Országos Területtervezési Szervezet számára készült tanulmány), Stratagem, Amszterdam, 1997.
66. Loc.cit.
67. ETP, teljes tervezet, idézet helye: 30.old.
68. COM (98)42-C4-0140/98
69. Statistisches Jahrbuch 1998 für die Ausland, idézet helye: 185.old.
70. ETP, első hivatalos tervezet (First official draft), loc.cit, 34.old, 21.zárójegyzet.

TÉRKÉPEK

1. TÉRKÉP: Bruttó hazai termék (GDP)

Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson mérve (1995)

Index: EUR 15 (Tizenötök Európája)=100

NUTS 2

75 alatt

75-100 között

100-125 között

125 és 125 fölött

Forrás: Eurostat

2. TÉRKÉP: A Transzeurópai Közlekedési Hálózat 14 legfontosabb projektje

1. Nagysebességű vasút/kombinált közlekedés Észak-Dél irányban
2. PBKAL nagysebességű vasút
3. Nagysebességű vasút (Dél)
4. Nagysebességű vasút (Kelet)
5. Beluwe-vonal: hagyományos vasút/kombinált közlekedés
6. Nagysebességű vasút/kombinált közlekedés: Franciaország-Olaszország
7. Görög autópályák Pathe és Via Egnatia
8. Multimodális összeköttetés: Portugália-Spanyolország-Közép-Európa
9. Hagományos vasút: Cork-Dublin-Belfast-Lame-Stranraer
10. Malpensa repülőtér, Milánó
11. Öresund fix vasút/közút összeköttetés: Dánia-Svédország
12. Északi háromszögű multimodális folyosó

13. Írország/Egyesült Királyság/Benelux közúti összeköttetés

14. Nyugati parti főútvonal

Vasút

Közút

Repülőtér

Kikötő

Forrás: Európai Bizottság DG VII (Főigazgatóság)

3. TÉRKÉP: INTERREG II.C. TRANSZNACIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSI PROGRAMOK

Északi-Tengeri Régió

Észak-Nyugati Világvárosi Övezet

Dél-Nyugat Európa

Közép-Európai, Adriai, Dunai és Dél-Kelet-Európai Térség (CADSAS)

Balti-Tengeri Régió

Nyugati Mediterrán Térség és Latin Alpok

Atlanti-óceán Térsége

Forrás: Európai Bizottság DG XVI

4. TÉRKÉP: AZ ÁRVÍZVÉDELEMRE ÉS AZ ASZÁLYMEGELŐZÉSRE VONATKOZÓ INTERREG II.C. PROGRAMOK

Az árvízvédelem programterületei

Inrerreg Rajna-Meuse tevékenységek (angolul: IRMA)

Franciaország és Olaszország

Az aszály megelőzésének programterületei

(nemzeti programok)

Forrás: Európai Bizottság DG XVI

5. TÉRKÉP: A 10. CIKK SZERINTI KISÉRLETI AKCIÓK

Északi Periférikus Terület

Földközi-tengeri "kapu"

Alpesi Terület

Közép- és Keleti Mediterrán Terület (Archi-med)

Forrás: Európai Bizottság DG XVI

6. TÉRKÉP: BŐVÍTÉSI TERÜLET

Csatlakozó országok

EU 15 tagállama

Forrás: Európai Bizottság - Task Force for the Accession Negotiations (TFAN) (A csatlakozási tárgyalásokkal foglalkozó Szakértői csoport)

7. TÉRKÉP: Térkép és távolságok

megközelítőleg 1800 km

megközelítőleg 2200 km

...

8. TÉRKÉP: Demográfiai alakulás

Demográfiai alakulás 1991-1995

NUTS 2

-3% alatt

-3%-tól -1%-ig

-1%-tól 1%-ig

1%-tól 3%-ig

3% és afölött

Forrás: Eurostat

9. TÉRKÉP: Jogosultság a strukturális alapok támogatására

nem jogosult

1. célkitűzés: teljes mértékben jogosult

2. célkitűzés: teljes mértékben jogosult

2. célkitűzés: részben jogosult

5.b. célkitűzés: teljes mértékben jogosult

5.b. célkitűzés: részben jogosult

6.célkitűzés: teljes mértékben jogosult

6.célkitűzés: részben jogosult

5.b. és 6.célkitűzés: részben jogosult

2. és 6.célkitűzés: részben jogosult

2., 5.b. és 6. célkitűzés: részben jogosult

egyéb országok

1.célkitűzés: 1994-1999(x), 2.célkitűzés: 1997-1999

5.b.célkitűzés: 1994-1999, 6.célkitűzés: 1995-1999

(x)Az Abruzzos 1996. január 1-től részesíthető támogatásban az 1.célkitűzés alapján

Forrás: Európai Bizottság DG XVI

Térkép kiadási ideje: 1998.XII.

10.TÉRKÉP: Munkanélküliség

Munkanélküliségi ráta, 1997

NUTS 2

6% alatt

6-10% között

10-14% között

14% és 14% fölött

Forrás: Eurostat

11.TÉRKÉP: Évi napok száma, amelyeknél a napi középhőmérséklet meghaladja a +5°C-ot

Évi napok száma, amelyeknél a napi középhőmérséklet meghaladja a +5°C-ot 1961-1990 között

12.TÉRKÉP: Megközelíthetőség

Kombinált közlekedési móddal (út, vasút, légi) három óra utazási időn belül megközelíthető EU lakosság

NUTS 3

5 millió alatt

5-10 millió között

10-20 millió között

20-40 millió között

40-80 millió között

80 millió és afölött

Forrás: A Szövetségi Építési és Regionális Tervezési Hivatal számításai

13.TÉRKÉP: Főbb földfelszínborítási típusok

Urbanizált terület

Kimondottan telepített növényzettel borított terület

Kisebb mértékben telepített növényzettel borított terület

Erdők

Nem erdővel borított természetközeli területek

Vadvizek

Vízfelületek

Forrás: EEA ETC/LC ÉS EEA ETC/NC/EEA adatai földfelszínborításra vonatkozóan

Az égei-tengeri görög szigetekre, a spanyol és portugál szigetekre és a francia tengerentúli megyékre nem tartalmaz adatokat

ÁBRÁK

1. ábra: A tagállamok vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP-jében mutatkozó regionális eltérések, 1996.

EUR 15=100

EUR 15 átlaga

Országos átlag fölött

Országos átlag alatt

Az ábrán szereplő régiók (NUTS 2) képviselik minden országban az egy főre jutó legkisebb és legnagyobb GDP-t

Forrás: Eurostat

2. ábra: Fiatalok munkanélkülisége

A 25 év alattiakra vonatkozó munkanélküliségi ráta, %-ban kifejezve, 1997.

Forrás: Eurostat

3. ábra: Áruszállítás

Fejlődés 1970-1996

milliárd tkm

Közút

Vasút

Belső viziút

Csővezetékek

Forrás: Európai Bizottság DG VII

4. ábra: CO₂ kibocsátások

1996
egyéb USA

 EU
 Japán
 MERCOSUR

ipari

Forrás: World Bank

5. ábra: A célkitűzések háromszöge: kiegyensúlyozott és fenntartható területfejlesztés

Társadalom

ETP

fenntartható területfejlesztés

Gazdaság

Környezet

6. ábra: EU költségvetés, 1997.

Kutatás-és technológiafejlesztés 3,8%

egyéb

Strukturális intézkedések és halászat 32,8%

Mezőgazdaság

(Mezőgazdasági Orientációs és

Garancia Alap) 50,5%

Forrás: Europaischer Rechnungshof

7.ábra: Területfejlesztési együttműködési formák

Horizontális együttműködés		
Európa Tanács	Közösségi szinten	Nemzetközi együttműködés
Irányvonalak/Kontinentális stratégiák	ESDP	pl. Regionális Agenda 21 dokumentumok
Határon átnyúló együttműködés az EU külső határainál		Ágazati közösségi politikák
	Országok közötti/országos szinten	Ágazati országos politikák
Határon átnyúló együttműködés a belső határoknál		
	Regionális/települési (kommunális) szint Konceptiók/projektek	Ágazati regionális/települési politikák

8.ábra: Földrajzi elhelyezkedés:

EU - Egyesült Államok

9.ábra: Tengerpart hossza

Forrás: CIA - The World Fact Book, 1997

10.ábra: Demográfiai trend

Világ

EU

Forrás: Statistisches Jahrbuch für die Ausland 1998

11.ábra: Életkor szerinti megoszlás az EU-ban, 1995-2040

Életkor: évek száma
99 vagy több

Férfi	Nő
-------	----

Az össznépesség %-ában

Forrás: Statistisches Bundesamt, Wiesbaden

12.ábra: A kis-és középvállalkozások fontossága az EU-n belül

Foglalkoztatottság	Forgalom
(a primer ágazat kivételével)	
Kis-és középvállalkozások 66%-a	kis-és középvállalkozások 65%-a
a 250 alkalmazottnál kisebb részesedése	kis-és középvállalkozások

Forrás: Eurostat

13.ábra: Kereskedelem, 1996.

Export	Import
EU-n kívül	EU- kívül
62,9%	63,6%
EU-n belül	EU-n belül

Forrás: Eurostat Yearbook '97

14.ábra: Évi vízigény Európában

km³-ként

év

Forrás: Dobris Report 1995

15.ábra: Városi terjeszkedés

lakóhely

ipari/kereskedelmi/közlekedési

Forrás: Európai Bizottság - Joint Research Center

Strategy and Systems for Space Applications Unit (SSSA)

16.ábra: Internet oldalak (site-ok)

1000 lakosra, 1998. július

Finnország

Egyesült Államok

Svédország

Dánia

Hollandia

Egyesült Királyság

Luxemburg

Ausztria

Belgium

Németország

Írország

Japán

Franciaország

Spanyolország

Olaszország

Portugália

Görögország

EU

Egyéb

Forrás: OECD a Network Wizards-tól és az Imperative Data-tól